AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL : 13 • HAZİRAN 2003 • 3.000.000 TL. (KDV DAHİL)

insancıl

ISSN 1300-4158

2003/06

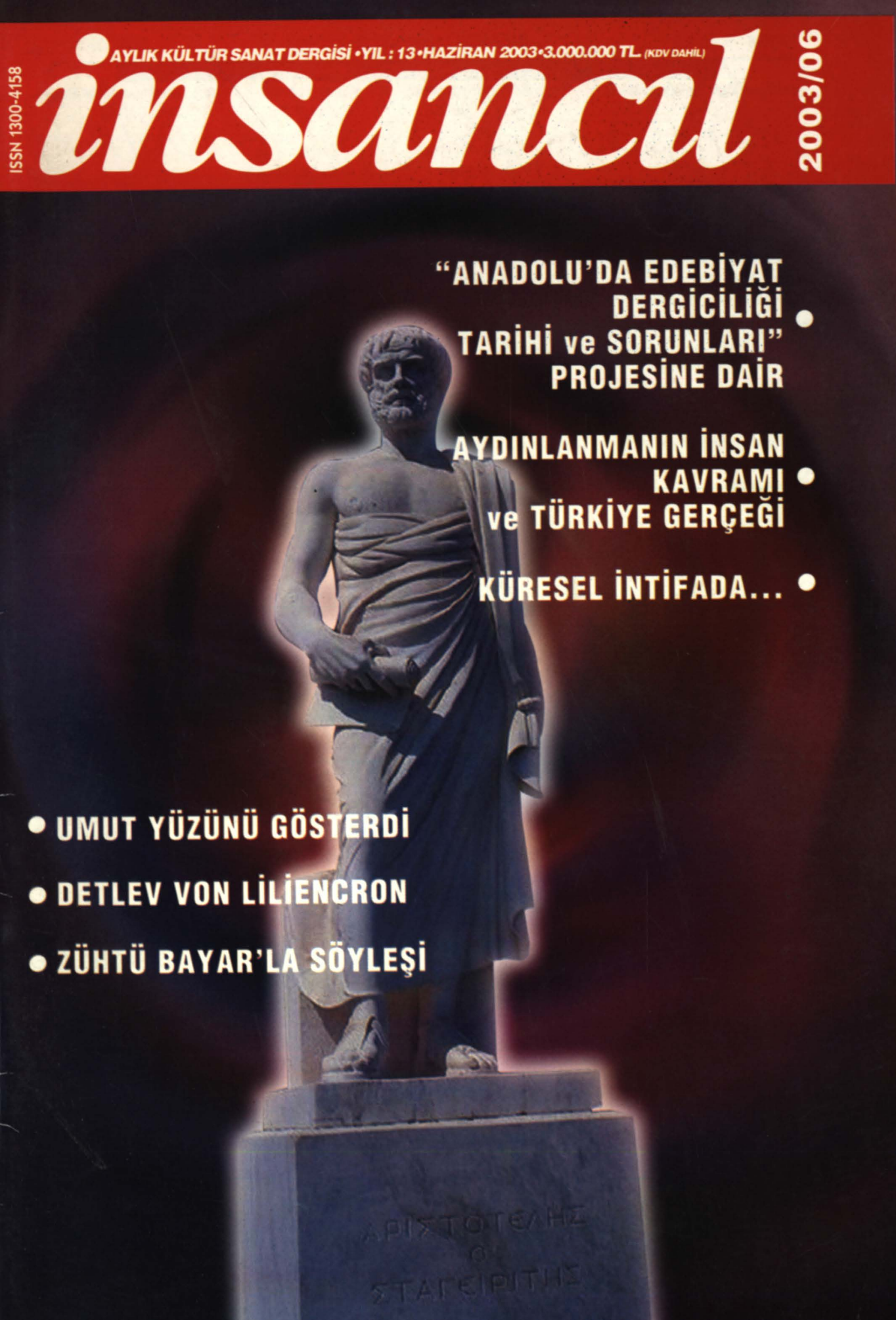

"ANADOLU'DA EDEBİYAT DERGİCİLİĞİ TARİHİ ve SORUNLARI" PROJESİNE DAİR

AYDINLANMANIN İNSAN KAVRAMI ve TÜRKİYE GERÇEĞİ

KÜRESEL İNTİFADA...

- UMUT YÜZÜNÜ GÖSTERDİ
- DETLEV VON LİLİENCRON
- ZÜHTÜ BAYAR'LA SÖYLEŞİ

2003/6 Sayı. 152 **İNSANCIL** Aylık Kültür Sanat Dergisi ISSN 1300-4158

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez

Sahibi ve Yazı İşleri Sorumlusu Berrin TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni Cengiz GÜNDOĞDU
Kurum Yazmanı Şadiye GÜLE
Kapak Tasarımı ve Ofset Hazırlık Deniz SARAÇ

Baskı İLİCAK Matbaası
Dağıtım DOĞAN Dağıtım A.Ş

Yazı Kurulu
•İsmet ALICI. •Eylem CAN. •Servet ÇOLAK. •Cengiz GÜNDOĞDU. •Berrin TAŞ
Danışma Kurulu
•Doç.Dr.Medar ATICI (Galatasaray Üniversitesi). •Doç.Dr.Melih BAŞARAN *(Galatasaray Üniversitesi)*. •Prof.Dr.Sabri BÜYÜKDÜVENCİ *(Ankara Üniversitesi)*. •Prof.Dr.Ahmet CEVİZCİ *(Uludağ Üniversitesi)*. •Prof.Dr.Yasın CEYLAN *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*. •Doç.Dr.Cengiz ÇAKMAK *(İstanbul Üniversitesi)*. •Doç.Dr.Yaşar Çoruhlu *(Mimar Sinan Üniversitesi)*. •Prof.Dr.Zeynep DİREK *(Galatasaray Üniversitesi)*. •Prof.Dr.Çiğdem DÜRÜŞKEN *(İstanbul Üniversitesi)*. •Prof.Dr.Ahmet İNAM *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*. •Prof.Dr.Sevgi IYI *(Uludağ Üniversitesi)*. •Prof.Dr.Ömer Naci SOYKAN *(Mimar Sinan Üniversitesi)*. •Prof.Dr.Harun TEPE *(Hacettepe Üniversitesi)*.

İNSANCIL hakemli bir dergidir

Adres: Kuçukparmakkapı, Ipek Sok. Zafer Han No:10 Beyoglu Istanbul Tel. Fax (0212) 249 80 19 E-mail: insancildergisi@hotmail.com
Atölye Adres: Istiklal Cad. Mustafa Kalıp Celebi Mah. Tel Sk. No:20/4 Beyoglu Istanbul

Yurtiçi yıllık abone bedeli 36 000 000 TL
Yurtiçi ödemeler için
T.İş Bankası Parmakkapı Beyoğlu-İstanbul Hesap No: 1042 577792
Posta Çeki 666043

Yurtdışı yıllık abone bedeli 70 Euro veya 70 $
Yurtdışı ödemeler için
T.İş Bankası Atakoy-İstanbul 1137 3010003 7 9305 Euro Hesabı

Ödemeler Berrin TAŞ adına yapılacaktır.

İÇİNDEKİLER

Ö.Nacİ SOYKAN	AYDINLANMANIN İNSAN KAVRAMI ve TÜRKİYE GERÇEĞİ	1
Temel DEMİRER	KÜRESEL İNTİFADA	10
Güngör GENÇAY	YÜRÜMEKLER (ŞİİR)	18
Müslüm KABADAYI	"ANADOLU EDEBİYAT DERGİCİLİĞİ TARİHİ VE SORUNLARI" PROJESİNE DAİR	19
Mustafa EMRE	MAVİ BİR IŞIK (ŞİİR)	23
Yılmaz ZİR	ASLOLAN (ŞİİR)	24
Ebru OKTAY	UMUT YÜZÜNÜ GÖSTERDİ	26
Bülent KUTLU	ALMAN EDEBİYATINDAN; DETLEV von LİLENCRON (1844-1909)	32
Murat ACAR	ÇEVİRİ ŞİİRLER	34
Funda ATAY	ZÜHTÜ BAYAR; "HER KARANLIK KENDİ IŞIĞINI İÇİNDE GETİRİR"	36
Eylem CAN	CAMBAZLARIN TÜRKÜSÜ (ŞİİR)	37
Hilal SOYDAN	UZAKLARDAN GELMEK (ÖYKÜ)	38
İsmet ALICI	PELİN'İM (ŞİİR)	39
Cengiz GÜNDOĞDU	YILDIZ GÜNCESİ	40
Öztürk TATAR	SEVGİLİM (ŞİİR)	48

AYDINLANMANIN İNSAN KAVRAMI VE TÜRKİYE GERÇEĞİ

Ömer Naci SOYKAN

İnsan yapıp ettikleriyle, ortaya koyduğu tüm başarılarıyla, bunları gelecek kuşaklara aktarmasıyla, tarihsel süreç içerisinde kendi kendisini de oluşturur, biçimler. İnsanın tarihsel-kültürel oluşumunun batıda nasıl olduğu, batılının çağdaş olmanın öncüsü olması nedeniyle, batılı olmayan, özellikle de bizim gibi çağdaşlaşmak isteyen toplumlar için daima merak konusu olmuştur. Bugünün batılı insanı dün bugünkü gibi değildi. O halde o nasıldı?, bugünkü durumuna nasıl geldi? soruları eşliğinde onun tarihsel oluşumuna ilkın kısa da olsa bir göz atmak gerekir. Bu oluşumun belki de en önemli aşaması olan Aydınlanmanın, insan kavramının konuşmamın konusu olmasının nedeni de budur. Başka yerlerde(1) de birkaç kez incelediğim bu felsefe anlayışının sorunlarının ele alınışını, zorunlu olmadıkça burada yinelemekten kendimi uzak tutmaya çalışacağım; o yerlere bazı göndermeler yapmakla yetineceğim; ayrıca sorunun sonraki dönemlerde ele alınışından hareketle Türkiye açısından görünümünü de tartışacağım. Böylesine geniş bir bakış açısının, elbette tartışmayı genel çizgilerde ancak ortaya koyabileceği kendiliğinden anlaşılırdır.

Rönesans'la başlayan insanın dünyadaki yeri sorunu, 18. yüzyılda en geniş çerçevede ele alındı. Bu sorunun çözüm önerileri, bu önerilere temel olan düşünceler (ideler), Fransız Devrimi ile politik-sosyal alana uygulandı. Geniş anlamda Aydınlanma, Ortaçağın kapanmasıyla, Ortaçağın hayat anlayışına karşı yeni bir dünya görüşü olarak ortaya çıkmıştır. Rönesans'ın tam olarak gerçekleştiremediği bu plan, 18. yüzyıl Aydınlanmasıyla gerçekleşti. Rönesans'ta düşünsel-sanatsal alanda yeniyi arama coşkusu vardı. Bu coşku, 17 yüzyılda duruldu, felsefe üniversel bir bilim olarak anlaşıldı. 18. yüzyıl ise, önceki yüzyılların birikimi ışığında bir sağduyu ve kültür felsefesi olarak göründü; ulusal dillerin kullanılması da düşüncelerin geniş çevrelere yayılmasını sağladı.

İnsanbilimsel, kültürel sorunların odak noktasını oluşturduğu 18. yüzyıl Aydınlanma felsefesinin insan kavramını ele almak, bir bakıma onun bütünlüğüyle ortaya konulmasını gerektirir. Aydınlanmanın insansal sorunları ana konu yapmış olması, zamanın ruhuna uygundur. *Foucault*'ın belirlemesine(2) göre, 18. ve 19. yüzyıllarda insan bilimi *(science humaine)*'in başlamasıyla insan bu bilim için bilginin öznesi ve nesnesi olur İnsan, önceki yüzyıllarda doğaya çevirdiği gözlerini bu kez kendine döndürür. Bu durum, ilginç bir biçimde, eski Yunan'da da böyleydi. İlkin İonya'da bir doğa felsefesi olarak başlayan felsefe, sonraki yüzyıllarda Atina'ya göç ettiğinde, insansal sorunlara yönelmiş. Yunan Aydınlanması denen çağ başlamıştı. 18. yüzyıl Aydınlanması, bir "-izm" yani bir felsefi teori olmamakla, onun düşünceleri arasında tam bir birlik olmamasına karşın, yine de onun tavır alışında ortak karakteristik çizgiler oldüğu söylenebilir. Bunlar şu başlıklar altında toplanabilir·

-Deneye ve akla vurgu, dine ve geleneksel otoriteye güvensizlik, önyargılardan kurtulma.

-Tüm geleneksel kölelikten kendini kurtaran aklın özgüveni ve geleceği kendi eline geçirmesi inancı.

-İnsanın onuru ve mutluluğuna, özgürlüğüne doğru durmaksızın bir ilerlemeye duyulan başarılı, sevinçli güven.

-Bu özgür öz-belirlenimde büyük sorumluluk bilinci, sarsılmaz cesaret, tüm tarihsel oluşumları akılla eleştirme, devleti ve toplumu, ekonomiyi ve hukuku, dini ve eğitimi temel ilkelerinde yeniden biçimleme.

-Liberal, lâik (seküler) toplum ideallerının gerçekleşimi.

-Sürekli gelişen entelektüel kültür temelinde, dayanışmaya, insanların kardeşliğine inanç.

-Yeni hayat düzeni için yararlı, becerikli yurttaşlar yetiştirme, yepyeni bir gençlik eğitimi.

-Bilginin, teorik bir merakı gidermek için değil, pratiğin, hayatın emrinde olması.

-Doğaya ya da doğal olana özlem.

-Yaygın etki.

18. yüzyıl Aydınlanmasının insan anlayışı bu çağda birdenbire ortaya çıkmış değildi. Bu nedenle, sorunun daha iyi anlaşılması için onun öncelemi, genel bir bakışla kavranmalıdır. Modern batının tarihi ortaçağla başlar. Bu başlangıç, Hıristiyanlığın

batıda egemen olduğu I.S. 3.-5. yüzyıllardır. Hıristiyan inancına göre insan, cennetten, "gökyüzü"nden düşmüştür. Bu dünya düşülen, aşağı bir yerdir. Batı dillerinde "gökyüzü" aynı zamanda "cennet" (İng. "heavens", Alm. "Himmel") anlamına gelir. Bu nedenle insan, gözünü daima düştüğü yere, yukarıya, tanrısal olana çevirmiştir. Ortaçağ Gotik kiliselerinin yerden yükselen uzun kuleleri de bu yeryüzünden kurtuluşu simgeler. Böyle bir konumda bulunan insanın, bu aşağı olan yeryüzünü, doğayı gözlemlemesi, araştırması ondan beklenemezdi. Zaten bu dünya hakkında bilmesi gereken ne varsa hepsini kutsal metinler ona bildiriyordu. Kendisini tanrısal yaratmanın, bütünün parçası olarak gören ortaçağ insanı, henüz, kendi başına, tek insan, yani "özne" diye adlandırılabilir değildi. "Bu çağın [ortaçağın] insanları inanç birliğinin toplumsal hayatın temeli olduğu düşüncesini o denli benimsemişlerdi ki, en aykırı-inanlıları bile, herkesin kendi inanç ve düşüncelerinde 'hür' olduğu fikrine hiçbir zaman yanaşmamışlardır."(3) Düşünce ve vicdan özgürlüğünün yok denecek kadar kısıldığı ortaçağda, bu özgürlüğün teminatı olan lâiklik düşüncesinin temelinin atılması da ilginçtir: *"[Padovalı] Marsiglio* gerçekten de 'din ve vicdan hürlüğünün habercisi'dir. (...) Bugün anladığımız manada toleransı, 'sivil tolerans' ilkesini ilk savunan *Marsiglio* olmuştur denebilir. Bir deyimle *Marsiglio* tolerans problemini dini-dogmatik alandan düpedüz 'sosyal' alana aktarmış, böylece problemi ancak iki üç yüz yıl sonra bir *Spinoza* ya da bir *Locke*'un ele alacağı görüş açısından incelemiştir. (...) *Padovalıya* kılavuzluk eden ana düşünce şu: gerek manevi gerekse maddi hayata Kilisenin hükmettiği *teokratik* bir toplum düzeninde din ve vicdan hürlüğü kök salamaz; böyle bir hürlük bütün güçlerin devlette toplandığı lâik bir toplum düzeninde mümkündür."(4) Ancak *Marsiglio*'nun bu düşünceleri kendi zamanında herhangi bir yankı uyandırmadı. Onun zamanı, insanın kendini toplumsal bütünden ayıran birey olarak görmesine elverişli değildi. Kutsal bütünlüğün parçası olan insanın kendisini bu bütünlükten ayırması, kendi beni ile başka benler (toplum) arasında bir sınır çizmesi, bir özne-birey olabilmesi için, daha önce, kendisi ve dünya arasında bir sınır çizmesi gerekiyordu. Bu da ancak yeni bilim *(scienza nuova)* söyleminde yeniçağ insanı ile gerçekleşti. Böylece ilkin erken yeniçağda özne, doğanın bir gözlemcisi oldu.

Doğanın gözlemlenmesi, demin belirttiğim gibi, gerçi ilkçağda *Sokrates* öncesi felsefede de vardı. Ancak orada insanla doğa arasında bir ayrımlaşma yoktu; doğayı yalnızca çıplak gözle gözlemleyen insan, henüz doğanın saf çocuğu idi. Ortaçağda yaklaşık bin yıl boyu gözlerini doğaya kapamış olan insanın yeniçağın başlangıcında Rönesans'la yeniden doğanın keşfine çıkması ve sonraki yüzyıllarda modern doğabilimi kurması *(Galilei)*, doğanın artık çıplak gözle değil, aletle gözlemlenmesiyle olmuştur. Şimdi artık doğa aletli gözlem ve deneyin konusudur. Burada ikinci bir önemli gelişme de yapılan deneyin sonucunun matematiksel formülleştirilmesidir. Bunu açık biçimde *Descartes*'ın bilgi anlayışında görürüz.(5) Ona göre cismin bilgisi, onu oluşturan parçaların -bu parçalama deneyle olacaktır- aralarındaki bağıntının matematiksel ifadesidir. Bu bilgibilimde insan ile cisimsel doğa iki ayrı töz olarak birbirinden ayrılır. Tanrı yine dünyayı yaratmıştır; ama ona belli miktarda madde ve enerji koymuş, belli yasalarla kendi işleyişine bırakmıştır, artık ona karışmaz. Bu doğal Tanrı anlayışının, deizmin başlangıcı yine Rönesans'tadır, uç noktasına da 18. yüzyıl Aydınlanmasında varacaktır. Kendi yasalarıyla kendi kendine işleyen, yeniçağın mekanistik evren tablosunda insan, henüz bir "makine" olarak görülmüyordu. *Descartes*'ta hayvanların canlı otomatlar olarak görülmesine karşın, insan "düşünen" ruh tözü ile "yer kaplayan" cisimsel töze birlikte sahipti.

Yeniçağın bu mekanistik evren tablosu içinde insanın da bir "makine" olarak görülmesi, Aydınlanmanın, daha doğrusu Fransız Aydınlanmasının eseridir. Gerçi İngiliz Aydınlanma düşüncesinin zaman bakımından Fransız Aydınlanmasından daha önce ortaya çıktığı ve onu etkilediği bir olgudur. Ama bu sonuncusunun hem Aydınlanma dönemini daha iyi yansıtması, hem de onun Descartesçı dünya görüşünü daha da ileriye götürüp sürdürmesi nedeniyle burada ilkin ve daha ayrıntılı tarzda onun insan kavrayışını ele alıyorum. Fransız Aydınlanmasının düşünsel kökleri, bir yandan *Descartes*'a diğer yandan, özellikle *Montesquieu* ve *Voltaire*'in aracılık ettiği İngiliz felsefesine dayanır. *d'Alembert* ve *Diderot*'un *Ansiklopedi*'sinde insan *makine* olarak anlaşılır: "Filozof da diğer her bir insan gibi insansal bir makinedir; ama o kendi mekaniği yoluyla hareketleri üstüne düşünmeye yetilidir. Diğer insanlar, onları hareket ettiren nedenleri hissetmeksizin veya bilmeksizin bu hususta eylemde bulunmaya mahkûmdur. Buna karşın filozof, nedenleri açıklığa kavuşturur, yapabildiği kadarıyla [...] zaman zaman kendi kendisini kuran sanki bir saatir [...]. Kendi tutkularında filozof yalnızca düşünme ile eylemde bulunur."(6) Fransız Aydınlanmasının bu "makine insan" anlayışı yanında, onun öne çıkan temsilcisi, "Avrupa'nın ilk evrensel yazarı"(7) *Voltaire*'in insan kavrayışına gelince... Tüm edebi türlere yönelmiş, felsefeye, doğabilime, tari-

he, politikaya derin ve ciddi ilgi duymuş. *Voltaire*, tam bir aydınlanmacı karaktere sahiptir. İngiltere'de bulunuşu sırasında öğrendiği *Newton*'un doğabiliminde ve *Locke*'un deneyci felsefesinde zamanın büyük tinsel hareketi için gerekli anlayışı elde etti ve kendisini bu yola adadı. Bu çağ tininde o, bir yaşam idealinin gelişimi için temelleri buldu. Fakat bunca geniş bir çalışma alanında bulunmakla onun eserlerinde felsefi derinlik eksikliği de yok değildi. Yaratıcı bir şair de sayılmazdı. Ama o, tipik bir aydınlanmacı olarak, 18. yüzyılın diğer hiçbir yazarında olmadığı kadar zamanının kültürünü belirleyen yeni düşüncelerin içsel birliğine sahipti.(8)

Voltaire, insanın "Tanrı ışığı" dediği aklını yanlış kullanmasının onu "dünyanın aşağı yukarı her yerinde köle" yaptığı kanısındadır. Doğada hiçbir canlı bir diğerine bir şey borçlu değildir, hiçbiri diğerine hükmetmez. İnsan da eğer aklını bu doğaya uygun biçimde kullansaydı, insan da doğaya uygun yaşayan hayvanlar gibi mutlu yaşar, "o zaman hükmetmek kimsenin aklına bile getirmeyeceği bir kuruntu, bir saçmalık olurdu: öyle ya, hiçbir hizmete gereksinme duymayınca ne diye hizmetçi arayasınız? (...) Her insanın, yüreğinin ta içinde, kendisini öteki insanlarla eşit saymağa yerden göğe kadar hakkı vardır."(9) Doğadan eşit olan insan, ancak bu sayede özgür olur. *Voltaire*, insanın isteklerini belirleyen şeyin ihtiyaçlar, zorunluluklar olduğu için isteklerinde özgür olmadığı, ama eylemlerinde özgür olduğu kanısındadır. Ve o, özgürlüğü, biri eylem diğeri düşünce özgürlüğü diye ikiye ayırır. Eylem özgürlüğünü, bir şeyi yapmak gücünde olunduğunda onu yapmakta özgür olmak diye anlar.(10) Düşünme özgürlüğü için gerekli olan akıl herkeste vardır. Ama onu kullanmak, yani düşünmek iktidarlarca engellenir. Çünkü onlar düşünürsek iktidarlarının sarsılacağını bilirler. Bu nedenle düşünmek bir cesaret işidir Düşünmemek, başkalarının düşüncelerine boyun eğmektir. Aklınızı, "ruhunuzu başka insanların eline teslim etmek ayıptır; kendi kendinize düşünmek cesaretini gösteriniz."(11) Eşit ve özgür insanlar için en iyi yönetim biçimi de demokrasidir: "Demokraside herkes birbirine eşit olduğuna, her kişi herkesin mutluluğu için çalıştığına göre bu yönetim bütün öteki devletlerden üstündür."(12) *Voltaire*, bir tanrıtanımaz değildir; tersine belki de "iyi bir Hıristiyan" diye bile nitelenebilir: "Her ne kadar Hıristiyanlar, şimdiye kadar dünyanın en az hoşgörüsü [tolerans] olan insanları idiyseler de, bütün dinler içinde, en çok hoşgörü [tolerans] aşılaması gereken din, gene de hiç kuşkusuz Hıristiyan dinidir."(13) Ama o, bütün dinlerin, inançların, ahlâk anlayışlarının bir arada yaşayabileceğine inanır. Bu inancını o, demokratik yönetimde ve yaşama tarzında olmazsa olmaz bir koşul olarak gördüğü tolerans (katlanma, tahammül) düşüncesine dayandırır. Bu arada batı dillerindeki "tolerans" sözcüğünün Türkçe'de çoğu zaman "hoşgörü" ile karşılandığını, ama doğrusunun "katlanma, tahammül etme" olduğunu belirtelim. "Düşüncelerinize katılmıyorum; fakat onları söyleme hakkınızı sonuna kadar savunacağım."(14) biçimindeki ünlü sözüyle *Voltaire*, toleransın bilenen ünlü tanımını yapmıştı. Onun farklı ahlâk anlayışlarına katlanmayı önermesi, ahlâksızlığa da katlanmak anlamına gelmez. Hatta o, "insanları daha az ahmak ve daha namuslu kılmakla yetiniyorum."(15) derken biraz önce kendisinden alıntıladığımız ve *Kant*'ın da Aydınlanmanın parolası olarak gördüğü "kendin için düşünme cesaretini göster" ilkesini bile çiğnemeyi göze alır. Zira insanın kendisi için düşünebilmesi, bir başkasının onu daha düşünceli, daha akıllı yapmasını reddetmeyi ön-gerektirir.

Ne Aydınlanmanın bütün düşünürlerinde ne de onun en parlak temsilcisi *Voltaire*'in bütün yazdıklarında birbiriyle çelişmeyen düşünceler bulmak olasıdır. Gördük ki, Aydınlanma bir yandan insanı bir makineye indirgerken, öte yandan onun özgürlüğünü baş tacı edebiliyor, insanı, bırakınız bir makine olmak, doğal yaşam içinde görmek istiyor. Ama doğal yaşama dönüşü önermekte hiçbir aydınlanmacı *Rousseau* kadar ileri gitmez. Bu yüzden onun Aydınlanmanın baş tacı ettiği bilimin, tekniğin insanın hayrına olmadığı düşüncesiyle Aydınlanmanın ruhuna ters düştüğü, Aydınlanmaya bir tepki olarak ortaya çıkan romantizme yakın olduğu bile söylenebilir.

Rousseau, yapıtlarında, tüm kültüre kökten bir karşı çıkışı ortaya koyar. Bilimlerin, sanatların, tekniğin, ekonominin tüm ilerlemesinin insanlığın zararına olduğunu söyler. Her şey, eğer yaratıcı doğanın elinden çıkmışsa iyidir; insanın elinde her şey bozulur.(16) Basit, mutlu ve sağlıklı yaşam ideali doğaya dönüştedir. Gelişmenin yüksek bir basamağında doğanın kendisi olan kültür ancak hakiki kültürdür. Eğitimin ödevi, doğal yetilerin gelişimine engel olan tüm ket vurmaları ortadan kaldırmak ve bu gelişimi sağlayan olabildiğince en iyi koşulları meydana getirmektir. Bu nedenle insanın eğitimi doğasına uygun tarzda olmalıdır. "İnsan özgür doğar, oysa her yerde zincire vurulmuştur."(17) Bu değişimin meşrulaştırılmasını da *Rousseau*, bu sözlerinin devamında şöyle açıklar: "Toplum düzeni bütün öbür hakların temeli olan kutsal bir haktır. Bununla beraber, hiç de doğadan gelme değildir, sözleşmelere dayanmaktadır." İnsanlar ilk doğal durumda eşitti ve mutluydu, *Hobbes*'un söylediği gibi birbirleriyle savaş halinde değillerdi. İnsanlar

arasında yöneten bir yetkenin ortaya çıkması bu sözleşmeye dayanır. Ancak bu sözleşmenin temelinde de mülkiyet bulunur. Mülkiyet hem eşitsizliğin hem de haksızlığın kaynağıdır: "Bilge *Locke*'un aksiyomuna göre, *mülkiyetin hiç olmadığı yerde haksızlık da olmayacaktır.*"(18) "Doğa halinde hemen hiç bulunmayan eşitsizlik, gücünü ve artışını bizim yeteneklerimizden, insan aklının ilerlemesinden alır; ve sonunda mülkiyetin ve kanunların yerleşmesiyle sabitleşir ve yasallaşır."(19) Mülkiyet çıkar çatışmasını doğurduğundan, insanlar çıkarlarını güvence altına almak üzere de sözleşmeyle toplumları kurmuşlardır. "Toplum sözleşmesi şöyle özetlenebilir: *Her birimiz bütün varlığımızı ve bütün gücümüzü bir arada genel istemenin buyruğuna verir ve her üyeyi bütünün bölünmez bir parçası kabul ederiz.*"(20) Bu toplumsal anlaşma yüzünden insanlar, kendi istençlerini bir bütün istençle birleştirmişlerdir.

Rousseau'nun önerdiği doğaya dönüş, ilkel doğa durumuna dönüş değildir. Toplumsal sözleşmeyle insanlar, "başlangıçtaki uygarlık öncesi doğa halinden yeni bir doğa haline yönelir; şu farkla ki, bunlardan birincisi saf doğa hali olduğu halde, ikincisi aşırı bozulma ve kokuşmuşluğun meyvesidir."(21) Bu da devrimle gerçekleşir. Devrimler meşrudur. "Bir sultanı tahttan indirmek ya da boğmakla sonuçlanan ayaklanma, o sultanın bir önceki gün uyruklarının hayatları ve malları üzerinde uygulamaları kadar hukuksal bir eylemdir: Onu sadece güç yerinde tutuyordu; onu sadece güç deviriyor. Böylece her şey doğal düzene uygun olup bitiyor."(22) Bu iki doğal duruma uygun olarak *Rousseau*'da biri doğal, diğeri toplumsal olmak üzere iki ayrı özgürlük anlayışı vardır: "İnsanın toplum sözleşmesiyle yitirdiği şey, doğal özgürlüğü ile isteyip elde edebileceği şeyler üzerindeki sınırsız bir haktır. Kazandığı şeyse, toplumsal özgürlükle, elindeki şeylerin sahipliğidir. Bu denkleştirmede yanılmamak için, sınırını kişinin gücünde bulan doğal özgürlüğü halkın oyuyla sınırlı toplum özgürlüğünden; kaba gücün ya da ilk oturma hakkının bir sonucu olan elde bulundurmayı, gerçek bir yetkeye dayanan sahiplikten ayırt etmek gerekir."(23) Böylece asıl özgürlüğün toplumsal sözleşmeye dayanan özgürlük olarak anlaşıldığı görülüyor. Bu ikinci tarz özgürlük bir bakıma boyun eğmedir, ama herhangi bir kişiye, güce değil, yasaya boğun eğmedir. Yasalar da bu toplumsal sözleşmeye dayanır. *Rousseau* söylüyor: "Özgür yaşamak ve özgür ölmek, yani ne benim ne de hiç kimsenin kanunların onurlu boyunduruğunu, başka hiçbir boyunduruğa koşulmamak için yaratılmış en gururlu başların daha da uysallıkla taşıdığı bu kurtarıcı ve yumuşak boyunduruğu, silkip atamayacağı tarzda kanunlara boyun eğerek yaşamak ve ölmek isterdim."(24) *Rousseau*, bu iki tarz özgürlüğün yanına, ikincisini tamamlayan, "insanı kendi kendisinin efendisi yapan *manevi* özgürlüğü" koyar. Bu özgürlük, "kendimiz için koyduğumuz yasalara boyun eğmek"tir.(25) Bu düşüncenin toplumsal bağlamdan alınıp bireysel alana taşınması, *Kant*'ın ahlâk ilkesini belirler. İnsanın özerk (autonom) olması, kendi koyduğu yasaya kendisinin uymasıdır. *Kant*'ın *Rousseau*'ya büyük değer verdiğini de biliyoruz. Ayrıca insanın toplumsal sözleşmeye dayalı yasalara boyun eğmesinin onu özgür kılacağı biçimindeki *Rousseau*'nun düşüncesinin *Hegel*'in kentsoylu toplumda bireyin kendi istencini kendi rızasıyla genel istence vermesiyle en yüksek özgürlüğe ulaşacağı görüşünü önceleğini de belirtelim. Yukarıda *Rousseau*'nun devrimi meşru gördüğünü söylemiştik. Ama şimdi varılan noktada da, yani toplumsal sözleşmenin bulunduğu evrede de devrimin yine meşru görüleceğini söyleyemeyiz. Çünkü orada devrim haksızlığa karşı yapılmıştı. Burada ise böyle bir şey söz konusu değildir.

Modern doğabilimin temelinde bulunan, doğanın akla uygun işleyen bir yapıda olduğu, deneyle de bu yapının bilinebileceği biçiminde dile getirilebilir olan akıl-deney birliği düşüncesini 18. yüzyıl Fransız Aydınlanması, insan için de geçerli saymakla insanın özne olarak sonunu da hazırlıyordu. Fakat ne ondan önceki İngiliz Aydınlanmasında ne de ondan sonraki Alman Aydınlanma düşüncesinde böyle bir "makine insan" anlayışı vardı. Gerçi İngiliz *Hobbes*, insansal olanlar dahil her şeyin nedeninin doğal olduğunu söylemekle vardığı natüralizm ve materyalizmde böyle bir eğilim görülebilirdi. Ama o işi *Ansiklopedistlerin* vardığı noktaya götürmemişti. Dine ve geleneksel otoriteye güvensizlikle, deney ve akıl vurgusuyla İngiliz Aydınlanması, liberal, seküler, demokratik toplum idealine tedrici bir geçişi önerir. Bireyin kendi aklına göre olan yargısına dayanan düşünce ve eylem özgürlüğü hakkı üstüne düşünceleriyle *Locke* İngiltere'de ve Avrupa'da aydınlanmacı hareketi başlatır. Akıl egemenliği lehine olan, tüm bağlayıcı otoritelerden kurtuluş anlamına gelen bu bireysel özgürlük ilkesini *Locke*, bilim ve dinde, devlet ve eğitimde, tüm kültür alanlarında savunur. Yönetim üstüne olan yazıları, politik liberalizm kuramını hazırlar, Hıristiyanlığın akla uygunluğu üstüne olan yapıtı doğal din anlayışını, eğitim üstüne olan düşünceleri rasyonel, doğal eğitimbilimini, paranın ortaya çıkışı ve gelişim sürecine ilişkin düşünceleri de *Adam Smith*'in ekonomi öğretisini önceler. Tolerans üstüne mektuplarında *Locke*, dinsel barışı etkili tarzda öğütler.

O, hem bir halk eğitimcisi hem bilimsel yaşam görüşü kuramcısıdır. Onun tüm kuramsal çalışmalarının orta noktasında, araştırmanın başlıca nesnesi olarak insan bulunur.(26)

Hobbes için devletin amacı bireyin güvenliği idi. Çünkü ona göre, doğaları gereği başkalarına egemen olmak isteyen insanlar, bu isteklerinin zorunlu sonucu olarak "doğal durum"da ("status naturalis") "herkesin herkese karşı savaşı" ("bellum omnium contra omnes") durumunda idi; "insan insanın kurdu" ("homo homlini lupus") idi. Ancak insanın yine bir doğal güdüsü olan "varlığını korumak" güdüsü, onu bu durumdan kurtulup *herkesin güvenliğini* sağlayan devleti kurmaya zorlar. Böylece doğal durumdan "medeni duruma" (status naturalis) geçilmiş olur.(27) *Locke* ise devletin kökenini *Hobbes* gibi yine doğal duruma dayandırmakla birlikte ondan farklı düşünür. Ona göre bir özgürlük ve eşitlik durumu olan doğal durum "bir kuralsızlık durumu değildir. İnsanlar, kendilerine ait hususlarda kontrolsüz bir özgürlüğe sahip iseler de bu, kendi kendilerini ya da başka herhangi birini ve onun sahip olduğu bir şeyi imha özgürlüğünü de içermez. Doğa durumu, herkesin itaat ettiği akıl anlamında, doğal hukukun egemen olduğu durumdur. (...) Doğal hukukun egemenliği, insanların birbirinin kurdu olmalarını engelleyen temel faktördür. Herhangi birinin doğal hukuka aykırı davranması durumundaysa insanların her birinin o kişiyi cezalandırmaya hakkı vardır. (...) Suç aklın kuralları dışına çıkmayı içerir."(28) *Hobbes*'un tersine *Locke*'un doğal durumdan doğal hukuku çıkarması, insanı ilksel olarak bir güdü varlığı değil, tersine akıl varlığı olarak görmesindendir. Yine böyle bir akıl varlığı olmak sayesinde insanlar, doğal durumun sakıncalarından, savaştan kurtulmak üzere kendi rızalarıyla yapmış oldukları *toplum sözleşmesi* ile sivil ya da politik durum demek olan devlete, yani medeni duruma geçer. *Locke* göre, "politik otoritenin varlık nedeni, insanların sahip oldukları hayat, hürriyet ve mülkiyet gibi temel ve doğal hakların *(lives, liberties, estates: property)* muhafazasıdır. (...) Politik otoritenin gayesi ve ölçüsü, bir bütün olarak toplumun üyelerinin korunmasıdır. (...) Politik bir otorite, insanların özgürlükleri ve kaderleri üzerinde mutlak ve keyfi bir otorite olamaz. (...) Mutlak ya da keyfi yönetimler, meşru devlet formları değildirler. Siyasi otorite meşru değilse, (...) despotik otorite olarak adlandırılır. (...) Böyle bir otorite hukukun bir gaspıdır. (...) Despotik idareye karşı koymak, adil ve meşru bir savaştır. İnsanların hayatları üzerinde tasarrufta bulunmak üzere hiçbir anlaşma yapılamaz. Kimse bir diğerinin hayatının maliki olamaz."(29) İnsanların kendi istekleriyle yaptıkları *toplum sözleşmesi* ve bu sözleşmeyle yönetimi sivil bir otoriteye sınırlı bir tarzda devretmiş olması, despotik yönetime başkaldırının meşruluğu düşünceleriyle *Locke*'un *Rousseau*'yu etkilemiş olduğu açıkça görülmektedir. Öte yandan daha önce de belirttiğimiz gibi *Locke*, liberalizmin de bir öncüsü idi. Ancak bu liberalizm *Locke*'ta, ekonomik anlamda olmakla birlikte, belki de ondan daha çok, düşünce, inanç ve vicdan özgürlüğünü kapsayıcı bir tarzdadır.

Almanya'da Aydınlanma düşüncesi *Christian Wolff*'un rasyonalizmi yoluyla hazırlandı. En parlak temsilcisi, tıpkı Fransa'da olduğu gibi bir edebiyatçıdır: *Lessing*. Ama ondan önce, Almanya'da dinsel Aydınlanmanın başlıca temsilcileri *Samuel Reimarius* ve *Moses Mendelssohn*'dan kısaca söz etmek istiyorum. Ne de olsa Almanya Reformation'un ana yurdu idi. Esasında dinsel Aydınlanma kısmen de izm (yaradancılık) hareketi yoluyla daha önce İngiltere ve Fransa'da etkili olmuştu. Deizm öğretisinin Almanya'da geniş etkili bir temsilcisi *Reimarius*'tur. Tanrı'nın dünyayı yarattığını kabul etmekle birlikte dünyada olup biten şeylere karışmadığı inancını demek olan deizm, mucize ve vahyi reddeder. Reimarius için biricik tanrısal mucize yaratmadır. Diğer mucizeler, tanrısal bilgelik ve yetkinlikle çelişir. O, bir yandan Fransız materyalizmine ve Spinozacılığa karşı çıkarken, diğer yandan da vazedilmiş her dine karşı bir tutum içinde idi. Dinsel ve felsefi Aydınlanma düşünceleriyle en çok göze çarpan ve popüler düşünür *Mendelssohn*'dur. Ona göre felsefenin ödevi, sağduyunun doğru olarak bildiği şeyi akıl yoluyla açık ve kesin kılmaktır. O da ateizme ve panteizme, dolayısıyla Spinozacılığa karşı çıkmıştır.(30)

Aydınlanmanın bu deist anlayışı, onun için hemen hemen daima belirleyici bir tutum olmuştur. Böylece resmi dinsel inançtan, vahiy dini Hıristiyanlıktan ayrılmakla insanı kilisenin belirlediği evren tablosu içinde yok olmaktan kurtarmak istemiştir. İnsanla tanrı ilişkisinin doğal yoldan kurulabileceğine inanmıştır. Ama öte yandan deistler, özellikle Almanya'da doğa ile Tanrı'yı bir sayan Spinozacı panteistler olarak vahiy dini yandaşlarıyla, yani teistlerle (tanrıcılar) çelişkiye düşmüşler, ateistlikle (tanrıtanımazlık) suçlanmışlardır. *Lessing* ise, deizmin akıl dini ile vahiy dini Hıristiyanlık arasındaki çelişkiyi kaldırmayı, onları uzlaştırmayı denemiştir. Gerçi bu denemeden teistler memnun olmuş değildi. Zaten *Lessing*'in de öyle bir amacı yoktu. Onun denemesi, her iki yanın eksikliğini gösterme biçiminde idi. *Lessing, Spinoza, Leibniz* ve *Shaftesbury*'den hareketle, inançları deneyerek araştırma özgürlüğünü, insanlığın kutsal hakkı olarak savun-

du. İnsan ruhunu zincirleyen tüm dogmalara karşı koymayı, dinsel konuları eleştirel araştırma özgürlüğünü, insanlığın kutsal hakkı olarak gördü. İnsanlığın ahlaki ilerlemesine inandı. *Lessing*'in *"Bilge Nathan"* adlı eseri toleransın bir destanı olarak görülür.(31) Bu eserinde o, Yahudilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlık'ın üçünün de bir olduğunu, birinin diğerlerinden üstün olmadığını öyküsel tarzda dile getirir. "Lessing bu hikayesinde üç büyük dinin doğruluğunu aynı düzeye yerleştirmekte, dolayısiyle tarihi (positif) dinler arasındaki çekişmelerin üstüne yükselten hoşgörürlüğü (tolerance) öğütlemektedir."(32) Almanya'nın "klasikleri"inin *Lessing*'le başladığını söyleyen *Hermann Hesse*, onun bir şair, bir filozoftan daha fazlasını söylediğini, sıra dışı, cesur ve aydınlık bir ruh, hakikate olan en soylu tutkunun en katıksız düşünce insanı olduğunu söyler ve onu *Nietzsche*'nin büyük bir öncüsü olarak görür. *Hesse* bu sözlerini şöyle bitirir: "Bugünkü Almanya, bu yönüyle henüz tümüyle yeniden keşfedilmemiş bu *Lessing*'e, bugün herkesçe kültür eleştirmeni olarak okunan *Lessing*'den daha çok ihtiyaç duyabilirdi."(33) *Lessing*, daha gençliğinde yazdığı "Yahudiler" adlı oyununda, bir Yahudi'nin iyi bir insan olabileceği temasını işlemekle(34) şimşekleri üstüne çekmekten çekinmemişti. 18. yüzyıl *Lessing* Almanyası, onun kişiliğinde Yahudi düşmanlığına karşı yılmaz bir savaşçı ruhu bulmuştu. Ne yazık ki, hem *Hesse*'nin 1931 yılında yazdığı, alıntıladığım sözleriyle kastettiği Nazi Almanyası Yahudi düşmanlığına karşı, hem de bugünün Almanya'sı, zaman zaman acı sonuçlar veren, yabancı düşmanlığına karşı savaşacak cesur insanlara hâlâ ihtiyaç duymaktadır.

Kant, bir Aydınlanma düşünürü değildi, bu dönemin sonuna yetişmişti. Ama onun Aydınlanmayı en iyi anlatan filozof olduğu söylenir. Bu "en iyi" nitelemesi, "olduğu gibi" değil, fakat olumlayıcı, olması gerektiği gibi anlamları içerir. Bu nedenle birçok yerde(35) anlattığım *Kant*'ın Aydınlanma görüşüne, yinelemeyi göze alarak burada yeniden değineceğim. Üstelik burada, Aydınlanma sorununun Türkiye açısından neyi ifade ettiği kaygısını taşıyor olmam ve bu kaygı için *Kant* anlayışının en iyi hareket noktası olması gibi bir nedenim de var. *Kant* söylüyor: *"Aydınlanma, insanın kendi suçu olarak düştüğü ergin olmayış durumundan çıkmasıdır. Ergin olmayış durumu*, bir başkasının anlama yetisinin güdümü olmaksızın insanın kendi anlama yetisini kullanmada gösterdiği yetisizliktir. (...) O halde, *Bilge olmaya cesaret et!* Senin kendi anlama yetini *kendin için* kullanma yürekliliğini göster! sözü Aydınlanmanın parolasıdır."(36) *Kant*'a göre gerçi aydınlanmış bir çağda yaşıyor değiliz, ama yol açılmıştır. Aydınlanma, insanlığın önünde, geleceğe yönelen sonsuz bir ödev olarak görünür. "Bu Aydınlanma için *özgürlükten* başka hiçbir şey gerekmez. *Kant*, insanı araç değil, tersine daima amaç olarak gördüğü için, bütün insanları özgürlük ve bilgelik yolunda olmaya çağırıyor. Bu yolda olan birinin artık "kendi aklı yerine bir kitabı, kendi vicdanı yerine bir din adamı, ne yiyip içeceğine kendisi yerine karar verecek bir hekimi vb." bir yaşam taşeronu yoktur. *Kant*'a göre, birinin başkalarına aydınlatması, aydınlanma düşüncesiyle çelişir. Çünkü o durumda başkaları kendi akıllarını o birinin aklına emanet edecektir, o onlar için bir vasi olacaktır, dolayısıyla başkaları yine vesayet altında bulunacak, ergin olmayış durumuna düşecektir. İnsan ancak kendi kendisini aydınlatabilir. Ama bu, elbette insanın başkalarından yardım almasını engellemez. Ancak bu yardım, yardım alan tarafından olmalı, ona, karşı tarafın bir dayatması biçiminde olmamalı. *Kant*'ın aydınlanma görüşünün bir başka önemli yönü de onun olup bitmiş, yalnızca belli bir döneme ait olmadığı, tersine insanlık için sonsuz bir süreç olduğudur. Bu düşünce, ayrıca, aydınlanmayı zamanında yaşamamış olan, örneğin bizim gibi toplumların aydınlanma sürecine daha sonraları katılma olanağını da verir.

Şimdi de Aydınlanma dönemini hemen izleyen zamanda başlayan, günümüzde özellikle postmodern düşünce çevresinde gelişen Aydınlanmaya karşı eleştirel düşüncelere kısa bazı göndermelerde bulunmak istiyorum.(37)

18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başlarında Avrupa'da ortaya çıkan romantizm ve idealizm akımlarında, romantizmde daha keskin, idealizmde ise daha ılımlı olan, Aydınlanma eleştirisi kısaca şu yöndedir: Romantik ve idealist filozof *Schelling*, Aydınlanmayı "akıl üstüne mırın kırın eden" bir anlayış ve "düşünce boşluğu" olarak görür, onun doğal din anlayışını şöyle eleştirir: "Akıl dine götürmez, *Kant*'ın kuramsal sonucunun da olduğu gibi, hiçbir akıl dini yoktur."(38) İdealizmin ünlü filozofu *Hegel*, Aydınlanmanın dine, alışkanlıklara, ahlâka, kanıla ra, yasal düzene, devlete, yönetime, sıyasal ve hukuksal yetkeye, anayasaya, sanata, kısaca ortaya konulmuş her şeye karşı bozguncu tutumu olumsuz bulur. Aydınlanmanın insanın kendisinde kökensel olarak hak-hukuk duygularının bulunduğu yönündeki varsayımını ise olumlu görür.(39) *Marx* da Aydınlanmaya karşı bir tutum sergiler. Ona göre, Fransız Devrimi, 18. yüzyıla özgü bir deneydir İde'lerden hareket etmiştir, tarihsel, real durumdan değil. "Fransız Aydınlanmasının, yani 18. yüzyıl *Fransız materyalizminin* alt ettiği 17 yüzyıl metafiziği, *Alman felsefesinde*, yani 19. yüzyıl *spekülatif*

Alman felsefesinde kendisini zafere götüren ve besleyen restorasyonunu yaşadı."(40) Yirminci yüzyılın *Marksist Frankfurt Okulu* düşünürleri, örneğin *Horkheimer* ve *Adorno* da Aydınlanmanın bir yönüyle "ilerlemeci", bir yönüyle "insanları küçültmesi ve yönetilebilir duruma getirmesi" tarzındaki "ikili karakteri"nden söz eder.(41) Onlara göre, Aydınlanmanın pozitivizme dönüşmesi, mevcut durumun mitleştirilmesi akıl düşmanlığını doğurdu. Aydınlanma totaliterdir. Onun nesnelere karşı tutumu, diktatörün insana karşı tutumuna benzer. Ama bu eleştiri yapıcıdır. Çünkü onlara göre, "Aydınlanma aklını başına toplamalı"dır.(42) Okul'un son üyesi ve *Adorno*'nun öğrencisi *Habermas* ise Aydınlanmayı, "tamamlanmayan bir proje" olarak gördüğü modernin içinde bir evre olarak kabul eder ve onu şöyle nitelendirir: "18. yüzyılda Aydınlanma felsefenin formüle ettiği modern projesi, nesnelleşen bilimlerden, ahlâkın ve hukukun evrenselci temellerinden ve (...) özerk sanattan oluşur."(43) Günümüzün postmodern bir filozofu *Feyerabend* ise, daha çoğu, Fransız Aydınlanmasının dayatmacı tutumunu kastederek onu şöyle yargılar: "Aydınlar, batı ussalcılığının ta başından beri kendilerini öğretmen, dünyayı bir okul ve 'insanları' da uysal öğrenciler olarak görmüşlerdir."(44) *Feyerabend* biri büyük A ile diğeri küçük a ile yazılan iki akıldan söz eder ve "aklın bir karikatürü" de dediği birincisine karşı çıkarken diğerini onaylar: "Şüphe yok ki bugün ve geçmişte her zaman umut veren bir akıl (küçük 'a' ile) olmuştur. Tektipliğe karşı çıkan, düşünme ve davranma haklarını savunan insanlar hep vardı."(45) Küçük "a" ile yazılan "akıl" Kantçı ergin insan aklını, büyük "A" ile yazılan "akıl" da daha çoğu *Voltaire*'de gördüğümüz aydınlatmacı, dayatmacı aklı temsil eder.

Böylece, farklı insan anlayışlarıyla ortaya çıkan Aydınlanmanın çeşitli düşünürlerine yapılan eleştirilerin hiçbirinin Kantçı anlayışa karşı olmadıklarını görmüş olduk. Belki, *Kant*'a yapılan, ama bence haksız bir eleştiri olan insanın evrenselliği düşüncesini istisna tutabiliriz. İnsanın evrenselliği düşüncesi, bu eleştirilerin sandığı gibi, onu yerel kimliklerden soyutlamaz, ama ona nerede olursa olsun yüksek bir değer verir ve onu daima gaye olarak görür.(46) Bu saptamadan sonra şimdiye dek üzerinde durduğum sorunun bizim için neyi ifade ettiğini açıklamayı deneyeceğim.

Hem kültür gündemimize ilişkin gözlemlerimi, hem de Türkiye'nin batısından doğusuna çeşitli yerlerden benden istenen konuşma konularını göz önüne alarak, Aydınlanmanın, ülkemizde genel okurun, aydınların en çok ilgisini çeken felsefe anlayışı olduğunu söyleyebilirim. Bunun neden böyle olduğunu anlamak kolaydır. Toplum felsefeye ilgi duyacaksa, ondan, her şeyden önce, kendi yaşamsal sorunlarına nasıl baktığını isteyecektir. Yukarıda ana çizgileriyle anlatmağa çalıştığım, batı kültüründe öteden beri süre gelen insan kavrayışı ile gelişmelere Türkiye, 19. yüzyılın sonlarına dek yabancı kalmıştır. Aydınlanma, bir dönem olarak batıda olup bittikten yüzyıl sonra, ondan haberdar olunmuştur. Bir kültür, başka ülkelerdeki kültür hareketlerini eş zamanlı olarak izleyebilirse, ona katılabilir, katkıda bulunabilir. Daha sonra bu olanak artık yitirilmiş olur. O zaman yapılabilir olan şey şu dur: O kültür hareketinin ortaya koyduğu evrensel değerleri benimsemek, ürünlerini kendi kültürel koşulları içinde kendine mal etmek. Tanzimat'la başlayan, birkaç yüzyıldır içinde bulunduğumuz batılılaşma ya da çağdaşlaşma(47) sürecini bu açıdan görmek, doğru bir yaklaşım olabilir. Bu süreç, Cumhuriyetle köktenci bir tavır alışla ivme kazanan bir hareket oldu. Bu da karşı hareketini (reaksiyon) getirdi. Bu karşı tutumun daha çoğu örtük olması, çağdaşlaşmanın temel aldığı Aydınlanma düşüncesinin bir anlamda devletin "resmi ideolojisi" olmasındandı. Bunun bir başka nedeni de şudur. Bin yıldır güneşin battığı yere doğru gıden Türk halkının bu batıya doğru gidişi, onun batılılaşmasını kaçınılmaz, tarihsel bir sonuç olarak veriyordu. Bu tarihsellik, bütün olarak Türkiye halkının ortak bilincinde batılılaşmaya bir meşruiyet sağlıyordu. Dolayısıyla batılılaşmaya karşı olanlar bile bunu açıktan açığa dillendiremezdi. Aksi halde, kamu bilinciyle ters düşerlerdi. Peki, ama bunca uzun zamandır batılılaşmak isteyen bu halk, bunu neden bir türlü başaramadı? Soruyu insan açısından ele alacağım için, onu bizim insanımızın batılı insandan ne gibi ayrımları var ki, o bir türlü "batılı insan" olamadı biçiminde dönüştürmek istiyorum. Ama bu dönüştürmede bir tehlike de yok değil. Elbette "batılı insan" ile "Türkiye insanı" diye iki ayrı insan varsayımım yok. İnsan dünyanın her yerinde aynı insandır, ama ayrı ayrı "kılıklar"da görünür. Bu "kılık" deyimini, yalnızca biçimsel anlamda almıyorum, o, içinde taşıdığı insan kişisini, özellikle de kimliksel yönden önemli ölçüde belirler.

Birçok yerde(48) üzerinde durduğum "kimlik-kişilik" sorununa burada yinelemeye kaçmadan konumuzla bağlantılı olarak yeni bir yaklaşım getirmeyi deneyeceğim. İnsanın kişiliğinin kimliğinden daha önemli olduğu; kimliğin kişiliği yok edebilece ği gibi, onu besleyebileceği yolundaki düşüncelerimi bildiğinizi varsayarak sözlerimi, onlar üstüne sürdürüyorum. Bu anımsatma ile yukarıdaki soruya dönüyorum. Sanırım sorunun doğru bir yanıtı, batılılaşmak için ne yapmalı sorusuna verilen yanıtlara

bakmaktan geçiyor. Bu yanıtları üç öbekte toplamak istiyorum. Birincisi *Ziya Gökalp*'ın temsil ettiği, kısaca içeriği bizden biçimi, tekniği batıdan olan bireşimci (sentezci) görüştür. Buradaki "biz" de yalnızca halk kültürümüzdür. *Gökalp* Osmanlı kültürünü reddeder.(49) Bu savdaki Osmanlı kültürünün reddi dışında temel bir yanlış şudur: Bireşim (sentez), savın kendisinden çıkardığı karşı-savıyla bireşimidir. Biz batı kültürünü kendimizden çıkarmadık ki, onunla bireşime varalım!

İkinci görüş, *Takiyettin Mengüşoğlu*'nun temsil ettiği, "top yekûn" batılılaşmadır. O, *Gökalp*'i bir Tanzimat düşünürü olarak görür ve batılılaşamayışımızın başlıca nedenini "yarım tedbirler" almayı öneren bu Tanzimatçı düşünüşte bulur. Bu amaçla *Mengüşoğlu*, "Şark" kültürü karşısında toptan reddedici bir tutum alır. Ona göre doğu kültürü, çalışmaktan eğlenmeye, Tanrı'ya ibadete, hatta evlerimizdeki "misafir odası"na dek, tüm bireysel ve toplumsal yaşamda insanı gaye olarak gören batılı anlayışa terstir ve terk edilmelidir. "Atatürk inkılabı"nın anlamı, bütün olarak toptan batılılaşmaktır.(50) Ancak, eleştiriler doğru olsa bile, böylesi bir kültür-uygarlık değişiminin, binlerce yıllık tarihi olan, dünya tarihi sahnesinde önemli bir rol oynamış olan bir millet hayatında gerçekleşebilir olamayacağı ortadadır. Sadece, Osmanlı İmparatorluğunun çöküşünden yirmi bir devletin çıktığı göz önünde bulundurulmakla bile Türklerin tarihteki rolü hakkındaki bu sözümüzün hiçbir şoven tutumun dile getirilişi değil, tersine nesnel bir yargı olduğu kendiliğinden anlaşılırdır.

Üçüncü görüş, *Ahmet Hamdi Tanpınar*'ın *"Huzur"* romanında ve diğer yazılarında dile getirdiği anlayıştır. *Tanpınar* için de bir Hıristiyan batı ile bizim de içinde bulunduğumuz Müslüman doğu uygarlığı ayrımı söz konusudur. *Tanpınar*, *Gökalp* gibi bir sentezci görüşten yana değildir; bir anlamda tıpkı *Mengüşoğlu* gibi batı uygarlığı içine dahil olmamız gerektiğini söyler; ama o, *Mengüşoğlu*'nun tersine doğuyu tümden reddetmez; tersine onun pek çok güzelliklerin söz eder, özellikle de iç dünyamızın inşası konusunda. *Tanpınar*, eski yaşam zevkinin ve inceliklerinin bireysel deneyimler olarak yeniden yaşanmasından yanadır. Ama batı da bizim bir kaderimizdir: "Debussy'yi, Wagner'i sevmek ve Mahur Beste'yi yaşamak. Bu bizim talihimizdi."(51)

Bu üç görüşten bana en yakın olan sonuncusudur. *Tanpınar*, batı uygarlığına nasıl dahil olunacağı yolunu gerçi çizmiş değildi. Zaten ondan böyle bir şey beklemek fazla olurdu. Ama bu konuda bazı çok önemli ipuçları vermişti. Bence biz bugünün felsefecilerine düşen görev bu ipuçlarını izlemek, onlardan, gidilecek yolu oluşturmaktır. Bu amaçla, daha sonra geliştirmeyi düşündüğüm birkaç düşünceyi burada dile getirerek konuşmamı bitireceğim. Sorunu *Tanpınar*'dan hareketle, bir soru ile ortaya koymak istiyorum: Bizim kaderimiz olan, Wagner'i sevmekle Mahur Beste'yi yaşamak nasıl bir estetik beğeniyi ve nasıl bir insan anlayışını ortaya koyar? Bu, bizim kaderimiz olduğuna göre, biz zaten böyle bir insanız. Ama ayırdında değiliz. Bunun başlıca bir nedeni, sürekli bu kaderden yakınmamızdır. Oysa ondan şikâyet edecek yerde hikâyet etmeliyiz. Kaderimizin hikayesini, bilimle, felsefeyle, sanatla yapmalıyız. Belki bir ölçüde yapıyoruz, ama yeterli değil. İkinci bir yanlışımız da doğu-batı sorununu daima kimlik temelinde algılamış olmamızdır. Oysa estetik beğeni kimlik değil, kişilik sorunudur. Toplumların beğenisinden değil, kişilerin beğenisinden söz edilir. Beğeni sahibi olan öznedir. Bir "toplumsal beğeni"den söz edilecekse, bu o toplumun çoğu öznelerinin beğenisinin kısaltılmış bir adıdır, bir özettir. Nasıl bir insan sorusunun yanıtı da yine kimlikte değil, kişilikte aranır. Kısacası sorun sosyolojik değil, felsefidir. Sosyolojik bakış açısı daima kimlikten hareket eder. Kimlik bir ayrımı ve çatışmayı doğurur. Batılı kimlikle Müslüman doğulu kimlik, tarih boyu bir kültür çatışması içinde olmuştur; bugün de öyledir. Müslüman doğulunun batılıya en yakın olanı bizler, bu çatışmayı bitirmek istiyoruz. Ama kimliksel temelde bu olanaklı değildir. Eğer *Kant* anlamında Aydınlanma, evrensel yüksek değerlere dayanan bir insan anlayışını ortaya koymuşsa, -ki öyledir-, bu anlayışa kimlikle değil, tersine kişilikle sahip olunur. Aydınlanmanın insan kavramı, sosyolojinin kendine temel aldığı herhangi bir kimlik değil, fakat felsefi bakışın nesnesi olan kişi kavramıdır. Ulusal-etnik ya da dinsel olsun ayrı ayrı kimliklerden insanlığa varılmaz. İnsanlığa ancak insan tekinde, kişide sahip olunabilir. Farklı ulusal-dinsel kimlikler arasında olduğu gibi, aynı ülkede farklı alt kimlikler arasında bile çatışmalar, hep kişiliğin kimliği sınırlayamadığı durumlarda ortaya çıkıyor. İster bir ülkede, ister tüm dünyada insanlar, etnik ya da dinsel kimliklere sahip olmadan önce kişi olurlarsa, o zaman onların dinsel-etnik kimlikleri de birbirini rahatsız etmez, bir arada huzur içinde yaşarlar. Türkiyeli, batılı, Müslüman, Hıristiyan ya da dinsiz, bunlar hiçbir kimlikte birleşemez, ama hepsi kişilikte, insan olmada birdir. İnsan olmak kişi olmaktır. Kişi olmak ise, yaşam durumları karşısında kendi başına yargı vermeyi gerektirir. Bir olay karşısında tavır alışımızı, ait olduğumuz grubun görüşü değil, kendi bireysel, bağımsız yargı gücümüz belirlemelidir. Bunun için de her şeyden önce, Türkiye'de öteden beri hep eksik-

liğini çektiğimiz, epistemik tutuma gerek vardır. Bilginin, daima "Bunun bize yararı nedir?" sorusu altında pragmatik tarzda ele alınışı, epistemoloji eksikliğinin sonucudur. Pragmatik tutum araştırmayı değil, sonucu hedefler. Söylenen sözün doğru olup olmadığına değil, kimin yararına olup olmadığına bakar. Görüyoruz ki, böylesi dar, pragmatik tavır alışla, kültürel olsun siyasal olsun, kamu önünde tartışılan her sorun, daima bir kamplaşmaya götürüyor. Kamplardan biri bir çözüm önerdiğinde, karşı taraf önerilere değil, önerene bakıyor. Hatta zaman içinde bir öneri el değiştirebiliyor. Bu da sorunun çözümünü engelliyor. Oysa sorunların, onlar için gerekli bilgi donanımına sahip olunarak bilinçle araştırılması, çözümün kime yaradığının düşünülmeden ortaya konulması gerekir. Ancak o zaman çözüm, herkese yarar.

DİPNOTLAR

1 Bkz. *Türkiye'den Felsefe Manzaraları 2'de "Usun, Bilimin ve Aydınlanmanın Yeniden Sorgulanması Üstüne", "Hangi Akla Veda?" ile Arayışlar Felsefe Konuşmaları 1'de "Aydınlanma"* başlıklı yazılarım.

2. Bkz. Hans Ulrich Gumbrecht, Tod des Subjekt als Ekstase der Subjektivitaet, *"Postmoderne globale Differenz"* (Yay. Robart Weimann vd., Suhrkamp 1991) içinde, s.308.

3. Hüseyin Batuhan, *Batıda Tolerans Fikrinin Gelişmesi*, s.210. Anıl Yayınevi, İstanbul 1959.

4. a.g.y., s.211

5. Descartes'ın bilgi anlayışı için, dipnot:1'de adı geçen yazıların yanında *"Bilimlerin Birliğini Temellendirmede Descartes'ın Intuition Kavramının Yeri"* (Arayışlar Felsefe Konuşmaları 1 içinde) başlıklı yazıma bakılabilir.

6. Alıntılayan: Hans Ulrich Gumbrecht, Tod des Subjekts als Ekstase der Subjektivitaet, *("Postmoderne globale Differenz"* içinde, s.307-8, Yay. Robert Weimann vd., Suhrkamp 1991.).

7 Bkz. Friedrich Überwegs Grundnss der Geschichte der Philosophie. Dritter Teil, s.418, Verlegt bei E.S. Mittler & Sohn, Berlin 1924.

8. Bkz. a.g.y., s.418-419.

9. Bkz. Voltaire, *Felsefe Sözlüğü I*, s.303, 306, çev. Lütfi Ay, MEB Yayınları 1995.

10. Bkz., *Felsefe Sözlüğü II*, s.153-157, çev. Lütfi Ay, MEB Yayınları 1995.

11 a.g.y., s.161

12. a.g.y., s.173

13. a.g.y., s.382.

14. Bekir Karaoğlu'nun Voltaire'den yaptığı *"Sadık, Saldıl"* çevirisinde bir alıntı, s.9, Cumhuriyet Dünya Klasikleri Dizisi: 44, 1999.

15. Alıntılayan: Server Tanılı, *Voltaire ve Aydınlanma*, s.208, Cem Yayınevi 1994.

16. Bu düşüncenin özgün biçimi, Rousseau'nun eğitime ilişkin ünlü yapıtı *Emil*'in ilk cümlesidir: "Her şey eşyanın Haliki elinden çıkarken iyidir; her şey insanın elinde tereddi eder [soysuzlaşır]." *Türkiye* Yayınevi 1961.

17 J.-J. Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, s.12, çev. Vedat Günyol, Çan Yayınları 1974.

18. *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*, s.145, çev. Rasih Nuri İleri, Say Yayınları 1986.

19. a.g.y., s.177

20. *Toplum Sözleşmesi*, s.26-27

21 *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*, s.174.

22. a.g.y., s.174.

23. *Toplum Sözleşmesi*, s.32.

24. *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*, s.67

25. Bkz., *Toplum Sözleşmesi*, s.32.

26. Bkz. Dipnot:7'de belirtilen yapıt, s.351-352.

27 Bkz. Prof. Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, s.344. Bilgi Yayınevi 1967

28. Neşet Toku, *John Locke ve Siyaset Felsefesi*, Yayıma hazır elyazısı, II. Bölüm.

29. a.g.y.

30. Bkz. Dipnot:7'de belirtilen yapıt, s.471-472.

31. Bkz. Heinrich Schmidt, *Philosophisches Wörterbuch*, 1931.

32. Prof. Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, s.443-4.

33. Hermann Hesse, *Eine Literaturgeschichte in Rezensionen und Aufsaetzen*, s.115, Suhrkamp 1975.

34. Bkz. Lessing, *Yahudiler*, Çev. Yüksel Pazarkaya. Cumhuriyet Dünya Klasikleri Dizisi:88, 2000.

35. Bkz. dipnot:1'de belirtilen yazılar.

36. Bu alıntı ve bu paragraftaki diğer alıntı ve göndermeler için bkz. I. Kant; *Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung?* (1784).

37 Krşl. Dipnot:1'de belirtilen yazılar.

38. Alıntıların kaynağı için, *Kuram-Eylem Birliği Olarak Sanat. Schelling Felsefesinde Bir Araştırma* (s.25 ve 78-79) adlı kitabıma bakılabilir: Kabalcı Yayınevi 1995

39. Bkz. G.W.F Hegel; *Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie III*, s.294-299, Suhrkamp Verlag 1971

40. Karl Marx, *Ausgewaehlte Schriften*, s.229, Verlegt bei Kindler (1962).

41. Bkz. Max Horkheimer-Theodor W. Adorno; *Aydınlanmanın Diyalektiği*, s.64, Kabalcı Yayınevi 1995.

42. a.g.y., s.16.

43. Bkz. Jürgen Habermas, *"Die Moderne - ein unvollendetes Projekt"*, Wege aus der Moderne (Yay: Wollgang Welsch, Acta humaniora 1988) içinde.

44. Paul K. Feyerabend, *Özgür Bir Toplumda Bilim*, s.147 8. Ayrıntı Yayınevi 1991.

45. *Akla Veda*, s. 22, Ayrıntı Yayınları, 1995.

46. Yerellik-Evrensellik konusundaki düşüncelerim için *"Yerellik-Evrensellik Üstüne"* başlıklı yazıya bakılabilir

47 Her ne kadar bugün haklı olarak "çağdaşlaşma"yı "batılılaşma"ya yeğliyorsak da bu iki kavram aynı tarihsel süreci gösterir. Bu konudaki düşüncelerim için *"Kültürel Kimliğimiz" (Türkiye'den Felsefe Manzaraları 1* içinde) başlıklı yazıma bakılabilir.

48. Bkz. *Kültürel Kimliğimiz ("Türkiye'den Felsefe Manzaraları 1"* içinde.); *Kimlik; Ama Nereye Kadar? ve Kimlik-Kişilik Tartışması Üstüne ("Türkiye'den Felsefe Manzaraları 2"* içinde; *Daha İyi Bir Dünya İçin Avrupa Kendisini Nasıl Değiştirmelidir? Sorusuna Bir Yanıt Olarak Kimlik Karşısında Kişilik ("Arayışlar. Felsefe Konuşmaları 1"* içinde. Eldeki kitapta: *Kimlik ve Kişilik*.

49. Bu konuda daha geniş bilgi ve kaynakça için bkz. *Türkiye'de Estetik Düşünce, "Türkiye'den Felsefe Manzaraları 1"* içinde.

50. Bkz. T. Mengüşoğlu, *Felsefeye Giriş*, s.171-189, İst. Üniv. Ed. Fak. Yay. No:773, 1968.

51. A.H. Tanpınar, *Huzur*, s.135, YKY, 2002.

KÜRESEL İNTİFADA...

Temel DEMİRER

"Kimse ağaç dikmeden meyve toplayamaz."(1)

"Her 24 saatte 6 trilyon dolar dünyayı dolaşıyor"ken(2) adına "globalizasyon" dedikleri neo-liberal saldırganlığın, emperyalist emellerle dünyayı alt üst ettiği bir "sınır"dayız...

Edgar Morin'in, *"Uçuruma Doğru mu?"* başlıklı yazısında, "Bir kaos tehdidiyle karşı karşıyayız,"(3) diye betimlediği bu sınırda, "küreselleşme" yalakalarına inat; tıpkı Memet Baydur'un bizlere öğrettiği gibi, "Katile katil, hırsıza hırsız, deyyusa deyyus, yiyiciye yiyici demek, yazarlığın olmazsa olmaz koşuludur. Doğal olarak, nallanan bir eşeğe de merkep pedikür yaptırıyor diyemeyiz"

I. Bitmemiş Resesyon

"Küreselleşen dünya ABD patentli dünyadır!"(4)

Neo-liberal yalanın nihayeti olarak kavranması mümkün olan bu tabloda "Dünya ekonomisi 2003'e çok kırılgan dengelerin üzerinde, önemli zaaflar taşıyarak giriyor. Aynı zamanda en az iki alanda önemli belirsizliklerin gelişmekte olduğu söylenebilir. Birincisi, 20 yıldır ekonomi yönetiminin 'tunç yasaları' olarak benimsenen neo-liberalizm (piyasa köktenciliği) işlevsizleşti! İkincisi, yılın ilk aylarında Irak'ta başlaması beklenen savaşın ne kadar süreceği, dünya ekonomisi üzerindeki olası etkiler belli değil...

The Economist'in 28 Eylül'de yayımlanan *'Bitmemiş Resesyon'* başlıklı dünya ekonomisi ekinde, 'Merkez bankaları bu kez devrelerin (cycles) önceki resesyonlardan farklı olduğunu galiba kavramıyorlar' diye yazdı. 'II. Dünya Savaşı sonrası resesyonlar hep enflasyonun sonucuydu. Geçen yılki resesyon ve şimdiki durgunluk enflasyonun değil ama patlayan ekonomik ve borsa köpüklerinin sonucuydu. Bu, II. Dünya Savaşı döneminin, bu tip ilk resesyonuydu.' Buna benzeyen bir önceki resesyonu bulabilmek için 1930'lara girmek gerekiyordu. *The Economist* de temizlenmesi gereken büyük bir aşırı kapasite yükünden söz ediyordu.

Aslında ABD Federal Reserve, 10 ekonomistinin imzasıyla, haziranda yayımladığı bir raporda(5) Japonya'daki deflasyonun ABD'de tekrarlanmasının nasıl engellenebileceğini tartıştı. Bu artık deflasyonist bir ortamın varlığının, yeni ekonomi politikası arayışlarının başladığının 'resmen' kabul edilmesiydi. Çünkü artık neo-liberal politikalar uygulandıkça krizi daha da derinleştiriyorlardı.

Şimdi dünya artık o kadar değişmişti ki kökten piyasacılık dininde, küfür sayılacak, aforoz edilmeye neden olacak ifadeler, artık bu dinin medreselerinde açıkça dile getiriliyordu. Örneğin *Financial Times*'ın emektar yorumcularından Martin Wolf, 17 Aralık yazısında küresel düzeyde bir talep yetersizliğine (deflasyon) değindikten sonra 'Bu nedenle kıta Avrupası güçlü bir iç talep yaratmanın yolunu bulmalıdır. Bunu özel sektör aracılığıyla yapamazsa, kamu sektörü yoluyla yapmak zorunda kalacaktır' diye yazdı. Böylece Wolf, açıkça piyasaların kendi sorunları çözemeyeceğini kabul ediyor. 20 yıldır ekonomi yönetimine yön veren, yakın zamana kadar kendisinin de benimsediği dogmaya sırtını dönüyordu..."(6)

Nasıl dönmesinler?

"AB süreci de hem ekonomik hem de siyasi (ortak bir dış politika oluşturmadaki zorluklara değinmedik bile) olarak zor bir döneme giriyor. "(7)

"Dünya Bankası, küresel ekonomi ve gelişmekte olan ülkelere ilişkin raporunda 2003 yılı için karamsar bir tablo ortaya koydu. "(8)

"Latin Amerika'nın(9) 2003'te en iyi ihtimalle vasat bir sene daha geçireceği, en kötü ihtimalle ise 1980'lerde 'kayıp bir asır'a mal olan borç krizine benzer bir borç batağına saplanması bekleniyor..."(10)

Şurası çok açık: "2002, hem 2001'den devraldığı küresel sorunları yalnızca çözmekte başarısız kaldı, hem de bunlara yenilerini ekledi. 2003'e çok yüklü ve bir o kadar da tehlikeli bir gündemle giriyoruz.

2002, önceki yıldan devraldığı küresel resesyonu aşamadı. Hem resesyon tamamlanamadığı için ekonomik 'toparlanma' çok cansız ve kararsızdı, hem de 2002'de ekonomik durgunluğa bir de deflasyon (fiyatlarda talep yetersizliğinden düşüş eğilimi) eklendi. Veriler, dünya ekonomisinin 2002'de bir kronik yavaş büyüme dönemine girdiğini gösteriyordu:

I-) Dünya ekonomisi toplam tüketim eğilimi, fazla sermayenin yatırılabilirliği açısından ABD'ye bağımlılığından 2002 yılında da kurtulamadı.

II-) 1990'larda ABD ekonomisinden başlayıp dünya ekonomisinde yaygınlaşan, sonra da teker teker patlamaya başlayan spekülatif köpükler, arkalarında büyük bir kapasite ve nakit sermaye fazlası bıraktılar.

III-) Ekonomik toparlanmayı zayıflatan etkenlerden biri de petrol fiyatlarıydı.

IV-) Bir önceki yıl Arjantin ve Türkiye krizleri, 'çevre ülkelerinin' merkez ülkelere bağlanma modeli olarak dayatılan IMF politikalarının artık işlemediğini, hatta ters teptiğini göstermişti.

V-) 2002'ye uluslararası sermaye hareketlerinde bir yavaşlamaya girmiştik. 2002'de biraz abartarak, adeta yaprak kımıldamadı diyebiliriz.

VI-) Serbest piyasa modelinin, sermayenin kendi kendini denetleyebileceğine ilişkin en önemli varsayımı 2002 yılında ABD'de patlak veren Enron, WorldCom, United Airlines and Global Crossing gibi şirketlerin krizleriyle bir kez daha iflas etti. 20 yıl sonra ilk kez 'düzenleme gereğinden' söz edilmeye başlandı.(11)

Özetle 1980'den bu yana egemenliğini sürdüren ABD merkezli uluslararası ekonomik 'düzen', 2002'de artık yerini hemen her alanda düzensizliğe bıraktı. 'Küreselleşme' olarak bilinen mali sermaye genişlemesi dönemi 2002 yılında sona erdi. Bu, kapitalizmin yapısal krizine cevap olarak üretilen, bir süre için, en azından merkez ülkeler açısından işler gibi görünen modelin iflas etmesiydi. Mc Donalds'ın kurulduğundan bu yana küresel satışlarının ilk kez 2002 yılında gerilemesi, bu gerçeğin anlamlı bir göstergesiydi. Böylece ABD kapitalizminin parlaklığını yitiren yıldızları listesine Coca Cola, Disney, Gap ve Nike'den sonra Mc Donald's da eklendi.

ABD kapitalizminin yıldızları solgunlaşırken, Pentagon analistlerinden Franklin Spinney'in vurguladığı gibi, 11 Eylül'den sonra aniden yükselen ABD sempatisi de kısa sürede sönerek, yerini küresel düzeyde bir ABD düşmanlığına bırakmaya başlamıştı. Nisandan bu yana birçok kamuoyu yoklaması, dünya halklarının ABD'nin politikalarını anlayamadığını, askeri girişimlerinden korktuğunu gösteriyordu. Tüm dünyada 38.000 örnek üzerinden yapılan tarihin en geniş kamuoyu yoklaması (Pew Global Attitudes Project) 'korkutucu bir ABD düşmanlığının virüs gibi yayılmakta olduğunu' ortaya koydu. Bu alanda da sembolik gelişme yaşandı: Kuzey Kore'nin nükleer alanda ABD'ye kafa tutmaya başladığı bir anda,(12) Güney Kore'de ulusalcı-sosyal demokrat ve Kuzey'le yakınlaşma politikasını sürdürmekten yana Roh Moo, ABD karşıtı oylarla devlet başkanı seçildi. *Uluslararası Stratejik Çalışmalar Enstitüsü*'nün yayımladığı *Washington* Quarterly'nin Kış 2002-2003 sayısında, bir araştırma, ABD düşmanlığının artık Güney Kore toplumunun tüm tabakalarında kemikleştiğini saptıyordu

ABD, 2002 Eylülü'nde yeni bir dış politikayla, 'önleyici vuruş prensibini' benimsedi, Irak'ın işgal edilmesiyle başlayacak ve tüm bölgeyi yeniden düzenlemeyi amaçlayan bir sürecin tetiğini çekti. Bu yüzden, 2003 yılı boyunca ABD askeri operasyonlarını arttırırken, küresel düzeyde ABD karşıtı duyguların keskinleşmeye devam etmesi beklenebilir Büyük bir olasılıkla 2003 yılı biterken, ABD liderliğini, Joseph Nye'nin terimlerini ödünç alırsak, 'yumuşak gücünü' yitirdiğinden, artık tümüyle 'sert güce' şiddet araçları üzerindeki tekeline dayanarak dayatmaya başlamış olacak..."(13)

II. Topyekûn Saldırganlık ya da "Bush at War"(14)

"Amerika
uygarlık sürecinden geçmeden
barbarlıktan yozlaşmaya geçen
tarihteki tek ülkedir!"(15)

11 Eylül "vesilesi"yle devreye sokulan topyekûn saldırganlık, insanlığın karşısına "Yeni Roma" yönelimiyle dikiliyor...

Karşımızda bir İmparatorluk var... Roma'dan Büyük Britanya'dan ve diğerlerinden öğrenmiş sömürgeci bir İmparatorluk bu... Hem de Joseph Schumpeter Roma İmparatorluğu'ndan söz eden şu satırlarında betimlediği üzere: "Dünyada artık Roma'nın sözde tehdit ya da saldırı altında olmadığı bir yer yoktur. Eğer söz konusu olan Roma'nın çıkarı değilse mutlaka müttefiklerinin çıkarıydı Eğer orada Roma'nın bir müttefiki de yoksa, mutlaka icat edilecekti. Eğer herhangi bir somut çıkar ilan etmek mümkün olmuyorsa, o zaman ulusal onurun hakarete uğramış olduğu ileri sürülecekti Savaş her zaman bir yasallık aurasıyla sarmalanacak, Roma her zaman, kötü niyetlere sahip komşularınca saldırıya uğruyor olacak, dünyayı saldırgan planlara karşı korumak her zaman Roma'nın üzerine düşecekti..."(16)

"Yeni Roma" bir saldırganlık ve G. Orwell'ın "Büyük Birader"i...(17) "ABD Savunma Bakanlığı (Pentagon), şimdiye dek sabit ya da mobil telefon ve internet aracılığıyla yürüttüğü izleme yöntemine kredi kartlarını da katar"ken;(18) Afganistan'a kan kusturan, işkence yapan, çok standartlı bir keyfilikle "İmparatorluk" psikozuyla sarsılan paranoya bu...

Örneğin *Washington Post*'un, "CIA'nın Afganistan'daki sorgulamalarında insanlık dışı yöntem kullandığı"ndan söz ettiği;(19) Eski Şili diktatörü Augusto Pinochet'nin yargılanmasındaki uluslararası çabalarda üstlendiği kritik rol ile tanınan İspanyol yargıç Baltasar Garzon'un da, terör kullanan 'Bush yönetimi teröristlerin kendini savunma hakkını tanımıyor' dedi"ği;(20) "Kedi ve köpek mamaları için her yıl 17 milyar dolar harcayan";(21) "Amerika'da 2 milyonu çocuk olmak üzere, 11.5 milyon kişi açlık riski altında yaşıyor"ken(22) insanlarını açlıkla terbiye eden;(23) içinde debelendiği iktisadi krizin Enron'un bile tepetaklak ettiği açmazla alt üst olan Bush şizofrenisi...

"Askeri Keynesçiliğe" yani krizini çaplı bir savaş yıkımının dinamizmiyle aşmaya muhtaç olan İmparatorluk; "İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya sanayi üretiminin yüzde 50'sini gerçekleştiren ABD, bugün ancak yüzde 33'ünü gerçekleştirebiliyor "(24)

ABD'ye daha ucuz (kontrolünde) enerji gerekiyor... Çünkü "ABD 2001 yılında petrol ihtiyacının yüzde 50.2'sini ithal ediyor. Bu rakam 2020 yılında yüzde 66'ya yükselecek. Ya da varil olarak günde 10.4 milyondan 16.7 milyona yükselecek..."(25)

DÜNYA PETROL REZERVLERİ(26)

ÜLKE	MİLYAR VARİL
SUUDI ARABİSTAN	263
ASYA	235
IRAK	112
KUVEYT	94
VENEZÜELLA	72
BİRLEŞIK ARAP EMİRLİKLERİ	63
RUSYA	52
ÇİN	34
LİBYA	29
MEKSIKA	28
NIJERYA	25
ABD	24
CEZAYİR	13
ENDONEZYA	8
ANGOLA	8
NORVEÇ	8

DÜNYANIN ÖNDE GELEN PETROL ÜRETİCİSİ ÜLKELERİN GÜNLÜK PETROL ÜRETİM VE TÜKETİM VERİLERİ(27)

ULKE	TÜKETİM (milyon varil olarak-2001)	ÜRETİM (milyon varil olarak 2001)
ABD	20	8.0
JAPONYA	5	
ÇİN	4	3.2
RUSYA ve BDT	4	8.3
ALMANYA	3	
FRANSA	2	
ITALYA	2	
İNGİLTERE	2	2.5
MEKSİKA	2	3.4
SUUDİ ARABİSTAN	1.2	9.1
İRAN	1 1	3 7
VENEZÜELLA	0.5	3.1
IRAK	0.4	2.5
BİRLEŞİK ARAP EM.	0.3	2.5
NORVEÇ	0.2	3.4
KUVEYT	0.2	2 0
TOPLAM	75.5	76.0

DÜNYADA PETROL REZERVLERİ VE İHRACATI(28)

ULKE	REZERVI (milyon varil)	yüzde	IHRACATI (bin varil/gün)	Yüzde	IHRACAT REZERV
S.ARABİSTAN	262.697	24.4	6.036	16.2	2 3
IRAK	112.500	10.5	1 710	4.6	1 5
İRAN	99.080	9.2	2.446	6.6	2.5
B. A. EMIR.	97.800	9.1	1.787	4.8	1 8
KUVEYT	96.500	9 0	1 214	3.3	1 3
VENEZÜELLA	77.685	7 2	1.965	5.3	2 5
RUSYA FED.	65.405	6.1	3.344	9.0	5 1
NIJERYA	31.508	2.9	2.089	5 6	6 6
ABD	22.045	2 1	24	0 1	0 1
MEKSİKA	26.941	2.5	1.883	5 0	0

"Yeni NATO"nun Yankee İmparatorluğu'nun lejyonlarına dönüştürüldüğü,(29) ABD saldırganlığı karşısında dik duranların, diz çökmeyenlerin -Kuzey Kore'den ötekilere dek- "haydut" ilan edildiği bu noktada ABD İmparatorluğu için XXI. yüzyıla ilişkin "büyük oyun planı" içinde ileri bir adım olan Irak'ın önemi çok büyüktür...(30)

Ancak burada durup soralım: Yankee İmparatorluğunun Irak'a savaş açmak istemesi nasıl değerlendirilmeli? Amerika, Irak'a savaş açmak istemesinin nedenini, bu ülkede olduğunu ileri sürdüğü kitle imha silahlarına bağlamaktadır. Gerçekten neden buysa önce Amerika'ya şu iki soruyu sormak gerekir. Birincisi, bu ülkeye her türlü silah ve savaş gerecini başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerin silah tröstleri satmadı mı? İkincisi, yine başta ABD olmak üzere emperyalist ülkelerin ve diğer gelişmişlerin hemen hemen hepsinde Irak'takinden daha çok ve gelişmiş binbir çeşit kitle imha silahı yok mu? Daha da ötesi, gezegenimizi toptan yok edecek denli nükleer silah stoklarına sahip değiller mi? Peki, bunların ayrıcalığı nedir ki, kendilerinde olanların küçük bir parçası başkasında olunca kıyametler kopuyor?(31)

Bilmem, bilmeyen var mı? "11 Eylül'ün ardından Pentagon'un taşeron şirketlerinin istihdam kapasitesinde belirgin bir artış oldu..."(32)

Bunun yanında "ABD amacının Saddam rejiminin kitle imha silahları potansiyelini yok etmek ve Irak'a demokrasi yerleştirmek olduğunu açıkladı İddia inandırıcı değil. ABD'nin asıl amacını anlamak için 17 Eylül 2002'de yürürlüğe giren *Ulusal Güvenlik Stratejisi*'ni incelemek gerek. Bu dokümanda ABD, 'benzeri görülmemiş ve eşi olmayan bir güce, ekonomik, politik nüfuza' sahip olduğunu

açıklıyor ve bu nedenle 'dünyadaki güç dengelerini oluşturmaktan sorumlu olduğunu iddia ediyor. Başka deyişle ABD, tek küresel güç olmanın fırsatını çıkarlarına göre tanzim etmeye kararlıdır."(33)

"George W. Bush hedefinin Saddam'ı devirmek olduğunu hiç saklamadı. 'Bizim için tehlikeyi göremek, tehlikeyi tesbit etmek yeterlidir' diyen Bush'un bu tutumuna 'yeni güvenlik doktrini' diyorlar.

Bu doktrin mevcut uluslararası sistemin çöküşü ile eşanlamlı. Çünkü sistemdeki 'caydırıcılık ilkesi' terk edilmiş oluyor. Ve 'Preventive War' ya da 'Preemptive Attack' dedikleri bir 'önleyici müdahaleler' dönemi açılıyor.

Böylelikledir ki Bush'un 'yeni güvenlik doktrini', 'devletlerin egemenlik ilkesi üzerine inşa edilen 1648 *Westaphalia Antlaşması*'ndan bu yana uluslararası sistemin karşılaştığı en büyük 'challenge/ meydan okuma olarak tanımlıyor. Çünkü *Westaphalia Anlaşması*'na göre 'savaş ancak sınır ihlâllerinde meşru sayılan bir yöntem'di...

Westaphalia ilkesinin ihlâliyle Washington'un 'ABD çıkarları' adına bildiğini okuması konusunda *'American Conservative*'de W. Schroeder örneğin 'Biz' diyerek ekliyor: 'Bağdat'a şimdi kimin hükmedeceğini tayin etmek; Irak'ın ne tür bir hükümet, hangi tür silahlar, ne tür bir dış politika ve bölge içinde ne tür bir role sahip olacağını saptamak için silahlı güce başvurmayı düşünüyoruz! Bunun adı emperyalizmdir. Bunun demokrasi, kapitalizm, insan hakları ve özgürlük adına yaptığımızı söylesek de durum değişmez. XIX. yüzyıl emperyalizmi de Hıristiyanlık, uygarlık ve köle ticaretine son vermek, ekonomik kalkınma gibi âli değerler adına yapılıyordu... Unutulmasın bir ülkenin yabancı bir ülkeye -fiili saldırı yokken- silah zoruyla nihai kararlar dayatması emperyalizmdir..."(34)

ABD'nin, *'Project for the New American Century/ Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi*'ne göre 'Pax-Americana'yı koruyabilmek için BM yerine ABD'nin siyasi liderliğine ihtiyaç vardır.'

Ve de bu iddialar karşısında İngiliz İşçi Partisi milletvekili Tom Dalyell'in yorumu şöyledir:(35) 'Bu bir dünyaya hâkim olma projesidir... ABD dünyada kendi düzenini kurmak istiyor' "(36)

Bu dizaynda dikkat edilirse; "ABD'nin küreselleşme politikalarıyla savaş kavramına getirdiği 'yeni boyut devlet terörü'dür..."(37)

Örneğin *Stratfor International* adlı ABD istihbarat kuruluşunun Irak savaşı konulu bir incelemesinde aynen şunlar denilmektedir: "Makyavel temel soruyu sormuştur: Bir hükümdar için sevilmek mi iyidir; korkulmak mı? Basitçe yanıtlamıştır. Sevgi, gönüllü bir duygudur ve zorlanamaz; üstelik sonuçları öngörülemez. Korku ise gönüllü değildir; dıştan zorlanabilir ve korkan insanların davranışları daha kolay öngörülebilir. ABD bugün bu soruyla karşı karşıyadır. İslâm dünyasının sevgisi artık söz konusu değildir; ama Irak'a saldırmazsa Müslümanların nefretinin azalacağını garanti edemez. Buna karşılık saldırmazsa, ABD'ye karşı duyulan korku azalacaktır. Bu mantıkla, ABD bu noktadan sonra savaştan kaçınamazdır..."(38) Hedef Irak'tır. Ve ABD nın Irak'tan sonraki hedefi de İran'dır."(39)

"Bu, ABD'nin Soğuk Savaş sonrasındaki tekelci politikası ile dünyaya meydan okumasıdır. Öyle ya dünya iki bloklu yapıdan tek boyutlu, Amerika boyutlu yapıya geçmiş; Soğuk Savaş dönemindeki Doğu-Batı dengesi ortadan kalkmış. ABD'nın (ve Batı'nın) genişlemesine engel olan Doğu Bloku çözülmüş; ABD şimdi, 'Ben tek egemen gücüm, en güçlü silahlar bende, istediklerimi alacağım diyerek orman kanunu uyguluyor...

Evet Soğuk Savaş dönemi bitti, ancak yerine sıcak olanları geldi:

Körfez krizi 'yaratıldı' ve arkasından savaşları geldi hem de gösteri yaparcasına...

NATO Yugoslavya'yı (ve Belgrad'ı) bombaladı

Kosova'da savaşlar oldu.

ABD, Afganistan'a saldırdı ve yerleşti.

Filistin'de barış oluyor derken İsrail, Filistin'i yerle bir etti.

Ve nihayet, ABD'nin 2003 takvimine almak istediği yeni Irak savaşı: Bu savaş Irak'la sınırlı kalmayacak: Kafkasya'dan Körfez'e ve Doğu Akdeniz'e kadar uzanan geniş bir bölgede 'uzun süre yürütülecektir' "(40)

Irak'a yönelik saldırını eşiğinde "Amerikalı komutanlar, Ankara'da Türk komutanlarla harbe girer misiniz görüşmesi yapmıyor. Harpte nasıl bir koordinasyon yapılacağını görüşüyor, diyen Atilla Kıyat ekliyor: "Aslında bu savaşın nedeni ne Saddam ne de Irak'ın elindeki kimyasal ve nükleer silahlar. Savaşın nedeni, ABD'nin çok uzun vadeli çıkarlarıdır. Amerikan halkının refah ve güvenliğinin bir daha herhangi bir tehlikeye maruz kalmadan devam edebilmesi için dünya haritasının Ortadoğu'dan Uzakdoğu'ya kadar yeniden çizilmesi için yapılan bir savaştır bu. Bugün sınırları yeniden çizilecek olan coğrafya Ortadoğu'dur."(41)

Gerçek buyken; terörist Yankee İmparatorluğu'nun küresel korku ve köleliği örgütlemeye kalkışan saldırganlığına alet olmak isteyen yerli finans kapital ve kalemlerine geline: "Koç Holding Başkanı Rahmi Koç'un, Türkiye'nin, Irak operasyonunda daha işin başındayken ABD'nin yanında yer alırsa uzun vadede kârlı çıkacağını söyledi"ği;(42) Cengiz Çandar'ın *"Büyük Düşünmek, Büyük Oynamak..."*;(43) Erdal Güven'in *"Hatanın Büyüğü"*(44) başlıklı yazılarında dillendirdikleri "İmparatorluk yanlısı savaş çığırtkanlığı"nın(45) birbirlerini ta-

mamladığı verili tabloda "İmparatorluk strateji"sinin meftunu olanlara şu atasözünü hatırlatayım: Başkasının stratejisiyle gerdeğe girilmez!

III-) "Gerçekten Karanlık Bir Çağdır Yaşadığımı"(46)

"Şunun farkında olmalıyız ki,
dünyanın tamamına yakını Washington'ı
terörist bir rejim gibi görüyor!"(47)

İmparatorluğun küresel zorbalığı "vaka-i adiye"den kılmaya kalkıştığı bir vahşet dünyası bu...

Ne demek olduğunu, yaşadıklarından öğrendikleriyle Diyarbakır'ın çok daha iyi kavrayabileceği bir "vahşet dünyası" bu...

Moskova'da tiyatro baskınında "Devlet Terörü"nün ve "Çeçen Sorunu"nun ne demek olduğunun anlaşıldığı...(48)

Venezüella'da "pabuçsuzların önderi" Chavez'e yönelik "made in USA" patentli komploların dur durak bilmediği...(49)

Yunanistan'da 17 Kasım'a indirilen darbe ile, "lider kadrodan" -30 yıldır izini kaybettirmiş- profesör Aleksandros Yiotopulos da yakalanmasının ayakta alkışlanıldığı...(50)

İspanya'nın kuzeyi ile Fransa'nın güneyini kapsayan Bask topraklarında XIX. yüzyıla uzanan siyasi örgütlenmenin ETA ile Herri Batasuna'nın asırlık inadıyla direndiği...(51)

Kuzey İrlanda'da 30 yıldır süren şiddet olaylarında, örgütün düzenlediği eylemlerde ölen ya da yaralanan sivillerin ailelerinden özür dileyen İrlanda Cumhuriyet Ordusu'na silah bırakma fırsatının tanımadığı...(52)

Zindanda katledilen Baader-Meinhof üyelerinin ölülerinden bile korkulduğu, faşizmin sıradanlaştırıldığı...(53)

"Batı dünyası için en tehlikeli eylemciler arasında yer alan Filistinli lider Ebu Nidal 16 Ağustos 2002'de Bağdat'taki evinde ölü bulundu"ğu...(54)

Gaye Yılmaz'ın, "Avrupa Sosyal Forumu toplantılarının büyük çoğunluğunda sendikaların ve işçi sınıfının STK'laştırılması çabalarını bir kez daha gözlemledik,"(55) diye betimlediği ya da toplumsal muhalefetin "muhalif" özelliklerinden soyutlanarak STK'laştırılarak, "ehlileştirildiği"

"İşçi sınıfının içinde bulunduğu emekçi kesim toplumsal hiyerarşide iyice aşağı düştü. Sol anavatanında bunalımda. Avrupa solunun bunalımının bir nedeni, belki en önemlisi, solun uluslararası planda bir gerçeğe tekabül etmemesinde yatıyor... (...)

İşçi sınıfı ve emek dünyası konusundaki çalışmalarıyla tanınan Robert Castel, *'İşçi sınıfı mücadeleyi niçin kaybetti?'* başlıklı yazısında(56) işçi sınıfının bütünsel bir toplumsal örgütlenme alternatifinin taşıyıcısı konumunda artık olmadığını belirtip, bunun anlamının işçi sınıfının yok olması değil, sosyal ve siyasi olarak bir öneminin kalmaması olduğunu, belli bir hüzünle ama titizlikle ele alıyor. İşçi sınıfı 'out', çalışan 'in' "(57) diyen kimilerin ise, durup duraksamadan -yapacak başka bir şey yok muşcasına!- "işçi sınıfı ile hesaplaştığı"

"Sosyalizmin öldüğüne dair hurafeler"in günde en az üç kez terennüm edildiği; ancak "öldüğü" varsayılan"la neden bu kadar ısrarla uğraşıldığının ise hâlâ anlaşılamadığı...(58)

III.1-) Merhaba İsyan!

"Ateşi üfle Ferhat
körüğü iyi kullan
bu can bunca hasrete dayanır
soludukça içimde sevdan..."(59)

Evet; şimdi her türlü kaçış ve nisyana (unutuşa) elveda derken; isyana yeniden merhaba deme zamanıdır...(60)

Görebilenler için alâmetler yeniden ve daha güçlü olarak belirmektedir...

Bu noktada "Yeni Roma" konumundaki Yankee İmparatorluğu karşısında insanlar, Filistin'den öğrenen küresel bir İntifada'ya muhtaçtır...

Bilmeyen yok: "İşgal edilmiş topraklardaki Filistinliler iki yılda yaklaşık 2000 ölü ve 40.000 yaralı vermelerine rağmen hâlâ inatla İntifada'ya devam ediyor..."(61)

Siyonist ırkçı vahşet karşısında varlığını İntifada ile savunan Filistinliler, Yankee Imparatorluğunun WASP (Beyaz-Anglosakson-Protestan) vahşeti karşısında da insan(lık)a ne yapması gerektiğini öğretmektedirler...

Herkesin malumu olduğu üzere: Siyonizm, "üstün ırk" "vaadedilmiş topraklar" "holokost (mağduriyet)" saçayağı üzerinde yükselir.(62) Birkaç örnekle somutlayacak olursak.

Tekvin/15-18: "Mısır ırmağından Fırat nehrine kadar bu diyarı zürriyetine yerleşim yeri olarak verdim...

Tesniye 14/1. "Rab Yahova seni yeryüzünde bulunan kavimlerin cümlesinden üstün ve kendine has bir kavim olarak seçti...

Mezmurlar 72/11 "Böylece bütün krallar ona secde kılsınlar, bütün milletler ona kulluk etsinler

Yoel 3/9-10: "Saban demirlerinizi kılıç, bağcı bıçaklarınızı mızrak yapın."(63)

İşaya 60/16: "Milletlerin sütünü, kralların memesini emeceksin, servetlerini yiyeceksin.

Yeremya, 1/10: "Seni milletler ve memleketler üzerinde kökten koparmak ve yıkmak, yok etmek

ve bozmak, sonra da bina etmek ve dikmek için tayin ettim."

İşaya, 61/5-6: "Yabancılar durup sürülerinizi güdecek ve sizden olmayanlar çiftçileriniz ve bağcılarınız olacak" der...

Bu nitelikleri ve Filistinlilere reva gördükleriyle Siyonizmi ayrımcı bir ırkçılık olarak nitelemek antisemitik bir duruş değildir...

Kaldı ki Yahudileri de Siyonizm belasından ancak ve ancak İntifada kurtarabilecektir...

Filistin halkının mücadele tarihi sözlüğüne hediye ettiği İntifada kelimesi, kök olarak N.F.D harflerinden oluşan fiile dayanıyor. "Nefede" demektir. Ve bu fiil kökünden çekilen bir isim olarak hareketsizlikten, eylemsizlikten veya uykudan aniden sıçrayıp uyanmak, silkinmek, tozlarını silkelemek anlamlarına geliyor. Türkçe'de; başkaldırı, Kürtçe'de; serhıldan kelimelerine yakın bir anlam içeriyor. Tam anlamı, Türkçe ve Kürtçe de dahil hiçbir dilde yoktur.

İntifada'nın tarihi XX. yüzyılın başına kadar gidiyor:(64) İlk ciddi Filistin halk hareketi, 1916'da gerçekleşti. İngiltere sömürgesiyken, İngilizlerin bağımsızlık vaadinden Filistinlilerin umut kesmesiyle 1920 yılının Nisan ayında Kudüs İntifadası başladı. 1921 yılında yinelendi. Ardından Kudüs'te İngilizlerin koruması altında Siyonistlerin saldırılarına bir tepki olarak Ağustos 1929'da El-Barak İntifadası yaşandı. Bir süre devam edip söndü. Bunu 1936 yılında Gazze ağırlıklı, İzzettin Kasım önderliğindeki Filistin halk ayaklanması izledi. Kasım'ın şehit düşmesiyle sona ermeyen halk hareketi, 1937'de Filistin'i bölme çabalarına karşın yeni bir ivme kazandı. 1948'de Filistin'in bölünmesiyle ve bir bölümü üzerinde İsrail devletinin kurulması tam bir varlık-yokluk savaşı olarak yaşandı. Büyük yenilgi ile milyonlarca Filistinlinin topraklarını terk etmesi veya zorunlu göçe tabi tutulmasının ardından içerde toplumsal hareketliliğin dinamikleri zayıfladı.

1960-1970'ler boyunca Filistin direnişi komşu Arap ülkelerindeki mülteci kamplarında silahlı eylemlerle, İsrail ordularının Lübnan, Mısır (Sina Çölü) işgaliyle birlikte sürer gider. Yenilgiler, kısmi zaferler; İsrail işgal bölgelerinin artması ve yerleşimcilerin yerleşmesi birbirine eklemlenir.

1976 Tel Zaatar direnişi bir kırım daha getirir. 1982 Sabra-Şatilla kamplarına yapılan saldırı Filistinlileri Ürdün'den de çıkarır, silahlı örgütlerin dağılmasını, ta öte uca Tunus'a sürülmesini getirir. Katliam sürülerinin başında katil Şaron vardır.

1987 Aralık'ında adı modern, kendi vahşi dünyamız bir kez daha Filistin halkının neredeyse unutulduğu işgal topraklarındaki isyanına tanık oldu. İsyana Siyonistlerin vahşi yanıtları, insanlığın belleğine çakılırken, vicdanlarda derin yaralar açtı. Arafat'ın "taşlı generallerim" dediği çocukların isyanı altı yıl sürdü. Binlerce şehit ve büyük acılar pahasına ulaşılabilen durak, Oslo'da kotarılan Amerikan barışı idi. Filistinlilere, işgal altındaki toprakların bir bölümünü özerk bölge saymak ve Arafat yönetiminin buraya dönüşü demekti barış. Yine de Filistin'e dönüş müthişti. Arafat'ın Eriha'ya girişi, insanlığa unutulmaz zafere özlem duyguları yaşatmıştı.

Ama, adı üstünde Oslo, bir Amerikan barışıydı. Moda deyimiyle "YDD barış"ıydı. Asıl amacı da Filistinlilerin mutluluğu ve özgürlüğünü değil, emperyalist batının petrol başta gelmek üzere çıkarlarını güvence altına almaktı. Her şey, "yeni düzen"cilerin planlarına uygun bir şekilde gelişecekti. Filistinlilerin acıları ve özlemleri giderilmeyecekti, oysa Siyonist ve ırkçı İsrail yönetimi bu kadar geri tavizi bile vermek istemiyordu.

Oslo'dan sonra yıllar yıllara eklenirken, Arafat yönetimi de eşyanın doğası gereği, emperyalistlerin barış planının gereklerini yaparken kirlenecek ve kendi toplumundan kopuş süreci hızlanacaktı.

İsrail toplumunda da derin değişiklikler kaçınılmazdı. İşte bu koşullarda patlayan II. İntifada yepyeni bir olgu olarak, yeni sonuçlara yol açarak çıkıp geldi.(65)

Ve; *"Yol kapalı, kararıyor doğu gökleri/ Baş dönmeleri başlıyor birden/ Bir şeyler mırıldanıyorum kendi kendime/ Yol kapalı Filistin'el/ Nasıl tutkunsam yeşil derelerime/ Tutkunum öylesine Şeria nehrine/ Nasıl seviyorsam kardeşlerimi.../ Göz kararmaları sarıyor kenti/ Kanlı kusuntular yağıyor üzerime/ Bir şeyler mırıldanıyorum kendi kendime/ Yol kapalı Filistin'el/ Kara yağmurlarla yıkıyorum yüzümü/ Düşüyor yollarım her gece Kenan elime/ Dönüyorum boş vahalarda sabahlara kadar/ Akmıyor altın örgüler gibi/ Akdeniz'e dökülen ırmak suları/ Taşıyor ölülerini oğullarının/ 'Anavatan bir avuç yıldız yanığı/ Savruluyor üstünde sahraların...'/ Yirmi bir numaralı savaş bildirisi okunuyor/ Beş saat sürüyor sessizlik/ Altıncı saat başlamadan başlıyor bombardıman/ Bütün hastaneler ve çocuk yuvaları.../ Bir mektup aldım ozan Mahmut'tan/ 'Celile'de Kuşlar Ölüyor'/ Geçiyor alevler gözaklarımdan/ Bir bebenin avuç içine düşen ışık/ Dönüşüyor kararmış bir hançere/ Kımıltısız gözyaşı bayrakları altında/ Gün doğmadan dönüyorum yurduma/ Öpüyorum saçlarından ağaçlarından/ Sıtmalı bir köpek gibi titriyor gece/ Günlerce sürüyor baygınlığım/ Yanık betonlardan siper oluyor kollarım/ Dilim bir ölü gibi ağzımın içinde/ Sesim kısılıyor, utanıyorum/ Yalnızca bir türkü söylediğime.../ Yol kapalı Filistin'el"*(66) denilen noktadan İntifadaya yönelişin önü açıldı...

İntifadanın çehresini belirleyen iki temel özellik vardır: Biri, ölümün hiçe sayılması ya da anlamını yitirmesi; diğeri ise büyük ölçüde kendiliğinden

başlayan, örgütlü yapı kazansa bile bu özelliğini bir parça koruyan sürekli kitlesel direniş ve hareketlilik. Bu iki özellik, elbette Filistin halkının kahramanlığı veya gelişmişliğiyle ilgili değil sadece. Esas olarak bu sonucu koşullayan tarihsel-toplumsal süreçlerin doğal bir ürünüdür.

Filistin'de toplu katliamlar biçiminde veya tek tek, yüzyılın başından beri tüm kuşakların bir üyesini kaybetmemiş aile hemen hemen yok gibidir. Halkların yaşadığı ve belli bir süre devam eden savaşların, iç çatışmaların toplumsal psikoloji ve bilinç üzerinde bıraktığı derin izler dikkate alındığında, yaklaşık on yılda bir tekrarlanan toplu katliamların Filistin halkının ölüme bakışını değiştirmesi tamamen anlaşılır bir olgudur.

O halde Yankee İmparatorluğu karşısında insan(lık)a özgürlük için "ölümün hiçe sayılmasını ya da anlamını yitirmesini" öğreten İntifadanın kaçınılmazlığı vurgusuyla söz Nâzım Hikmet'e bırakalım: *"Güzel günler göreceğiz çocuklar,/ güneşli günler göre-/ ceğiz./ Motorları maviliklere süreceğiz çocuklar/ ışıklı maviliklere/ süre-/ ceğiz...*

Ve son bir şey daha: "Bush'un ideologları, Washington'u eski Roma'ya benzetiyor. Buna bir sözümüz yok, ancak unutulmamalıdır ki, (a) Romalıların başkalarına kendini sevdirmek gibi bir niyeti yoktu ve (b) Roma da yıkıldı.

Kendi payıma, Goethe'nin şu sözünü severim: *'Dünya ileri gidiyorsa bu, gidişatına muhalefet edenler sayesindedir'* "(67)

1 Luiz Inacio Lula da Silva.

2 Haluk Gerger, *"Türkiye Çılgınlık Peşinde"*, Yeniden Özgür Gundem" 21 Aralık 2002.*s.4

3 Edgar Morin, *"Uçuruma Doğru mu?"* Le Monde, 1 Ocak 2003

4 Ömer Bedri Canatan, *"Hegemonya Felsefesi"*, Kızılcık, No:14, Kasım-Aralık 2002, s.25.

5 http://www. federalreserve.gov/ pubs/ifdp/2002/729/ default.htm

6 Ergin Yıldızoğlu, *"2003'e Girerken Dünya Ekonomisi-I"* Cumhuriyet, 23 Aralık 2002, s.13. Ayrıca bkz: Ergin Yıldızoğlu, *"2003'e Girerken Dünya Ekonomisi-II"*, Cumhuriyet, 25 Aralık 2002, s.4.

7 Ergin Yıldızoğlu, *"Avrupa Birliği'nde Zor Dönem"* Cumhuriyet, 21 Ekim 2002, s.13.

8 *"Daralma Yoksulları Vuracak"* Cumhuriyet, 13 Aralık 2002, s.13.

9 Bkz: Osman Ulagay, *"Latin Amerika Dramından Dersler"* Milliyet, 23 Aralık 2002, s.15; Nuh Köklü, *"Küreselleşmenin Baş Ağrısı Latin Amerika"*, Siyasi Gazete, Yıl:1, No:1, Aralık 2002, s 30; Akif Yurdakul, *"İşçi Partisi ve Lula'nın IMF ile İmtihanı"*, Siyasi Gazete, Yıl:1, No:1, Aralık 2002, s.28; Zeki Yavuz, *"Brezilya'da Korku ve Umut"*, Kızılcık, No:14, Kasım-Aralık 2002, s.54-56, Ali Javadi, *"Brezilya'da Sağın Yenilgisi"*, Fıratta Yaşam, Yıl:4, No:178, 30 Aralık 2002, s.2; Geisa Maria Rocha, *"Brezilya'da Yeni Bağımlılık"* Mürekkep Dergisi, No:21, 2002, s.96-120; Baran Tuncer, *"Brezilya'da Sosyalist Arayış"*, Radikal, 5 Ocak 2003, s.12; *"FARC'tan Kolombiya Ordusuna Büyük Darbe"*, Yeniden Özgür Gündem, 27 Kasım 2002, s.7; *"Arjantin: İşçiler Fabrikaları Devralıyor"* Siyasi Gazete, Yıl:1, No:1, Aralık 2002, s.7; Masis Kürkçüğil, *"Arjantın Dersi: Kaybederken Kazanmak"* PostExpress, No:2002/09, 18 Eylül-15 Ekim 2002, s.30-31 *"Arjantin Borcunu Ödeyemiyor"*, Yeniden Özgur Gundem, 14 Aralık 2002, s.7

10 *"Latın Amerika Işık Vermiyor"* Cumhuriyet 6 Aralık 2002 s.13.

11 Bkz: *"Tarık Ali, 'Emperyalist Küreselleşme Krizde"* Aylım Gazetesi, Yıl:1, No:2002 14 (14), 28 Aralık 2002, s.9. *"Küreselleşmeye 'Amalı Evet"* Milliyet, 13 Şubat 2002, s.6 Süleyman Yaşar, *"Zayıf Olan Daha da Zayıflar"* Radikal, 1 Ocak 2003, s.9 *"Küresel Ekonominin Çırpınışı"* Cumhuriyet 2002'nin Ardından Eki, 1 Ocak 2003, s.5. Norman Barry, *"Kapitalizm"* Piyasa Dergisi, No:1, Kış 2002, s.33-38, Peter Eavis, *"Sonraki Enron'u Beklerken"*, Piyasa Dergisi, No:2, Bahar 2002, s.69-72 Daniel Huger, *"Kapitalizm ve Güçsüzler"* Piyasa Dergisi, No:3 Yaz 2002 s.89-92.

12 Bkz Rüstem Doğan, *"Bir İki Üç Daha Fazla Kuzey Kore"* Fıratta Yaşam, Yıl:4, No:178, 30 Aralık 2002, s.7 *Kuzey Kore'den ABD'ye Sert Çıkış* Yeniden Ozgur Gundem, 14 Aralık 2002, s.7; Torsten Huhn, *"Güney Kore Kuzey'le Yakınlaşıyor"* Yeniden Özgür Gundem, 23 Aralık 2002, s.7 *"Kuzey Kore'ye Tepkiler Artıyor"* Yeniden Özgur Gündem, 24 Aralık 2002, s.7 *"ABD'nin Kuzey Kore Kaygısı Suruyor* Yeniden Ozgur Gundem 26 Aralık 2002, s.7 *"Kuzey Kore'den ABD'ye Diyalog Çağrısı"* Yeniden Özgür Gündem, 31 Aralık 2002, s.7 *"Kore'de Silah Denetçisi Kalmadı"* Yeniden Özgur Gundem, 1 Ocak 2003 7

13 Ergın Yıldızoğlu, *"Yarım Kalmış İşler Yılı"* Cumhuriyet Ocak 2003, s.4.

14 *"Bush Savaşta"*

15 Clemenceau.

16 Joseph Schumpeter, aktaran Monthly Review Buşyazı Aralık 2002.

17 Bkz: *"ABD Polis Devleti Oluyor* Yeniden Ozgur Gundem, 27 Kasım 2002, s.7 *"ABD'den Tutuklulara İşkence Ajanlık Teklifi"* Fıratta Yaşam, Yıl 4, No 178, 30 Aralık 2002, s *"ABD'nin 'Parmak Izi' Listesi Genişliyor* Yeniden Ozgur Gundem, 25 Kasım 2002, s.7 *"ABD 'Buyuk Birader' Olmak Istiyor* Fıratta Yaşam, Yıl:4, No.176, 16 Aralık 2002, s.12 *FBI Yabancı Öğrencileri Fişliyor"* Yeniden Özgür Gündem, 26 Aralık 2002 s.7; *"İşkencede Taşeron Yontemi CIA Ellerini Kirletmiyor* Milliyet, 27 Aralık 2002, s.14, Serkan Demirtaş, *ABD Hukuk Tanımıyor"* Cumhuriyet, 5 Ocak 2003, s.11

18 *"ABD Alışverişinizi de Izleyecek* Yeniden Ozgur Gundem, 22 Kasım 2002, s.7

19 *"İnsan Hakları Izleme Orgutunden ABD'ye 'Işkence Araştırın"* Cumhuriyet, 30 Aralık 2002 s.1

20 Baltasar Garzon, *"Bush Hak Çiğnıyor* Cumhuriyet 30 Aralık 2002, s.8.

21 *"Kapitalizm İnsanlığı Yıkıma Surukluyor"* Kızıl Bayrak Gazetesi, No:2002/45 (85), 16 Kasım 2002, s.19

22 *"Açlar Ordusu ABD'ye Ulaştı* Yeniden Ozgur Gundem 14 Aralık 2002, s.7

23 *"Ingiltere nufusunun beşte biri (yuzde 20'si) yoksullukta yaşıyor"* (*"Ingiltere'nin Beşte Biri Yoksul"* Yeniden Özgur Gundem 23 Aralık 2002, s.7)

24 Haluk Gerger, *"Aydınlar Amerika'yı Keşfe Çıktı* Aylım Gazetesi, Yıl:1, No:2002-14 (14) 28 Aralık 2002, s.12

25 Bahattin Karakutuk, *Kampanya'da Yeni Boyut* Yeniden Özgür Gundem, 16 Aralık 2002, s.6

26 Yurdaer Erkoca, *"Petrol Yankee'nin Dini Imanı* Siyasi Gazete, Yıl:1, No:1, Aralık 2002, s.25

27 Uluslararası Enerji Ajansı Petroleum, Mart 2002

28 Hurşit Güneş, *"Irak'la Savaşın Sonucu* Milliyet, 24 Aralık 2002, s.11

29 Bkz *"Prag, NATO ABD Lejyonu Oluyor"* Siyasi Gazete Yıl:1, No.1, Aralık 2002, s.6, *"NATO Tarihi Donemeçte* Yeniden Özgür Gündem, 22 Kasım 2002, s.7 *'NATO'ya Yuklenen Işlev* Kızılcık, No:14, Kasım-Aralık 2002, s.7, M. Ozcan, *ABD'nin NATO'su Genişledi ve Güçlendi"* Fıratta Yaşam, Yıl:4 No:178, 30 Aralık 2002, s.8; Hüseyin Aykol, *"NATO Hizmet Peşinde* Yeniden Özgür Gündem, 25 Kasım 2002, s.7 *"NATO ABD'nin Irak Politikasını Savundu"* Cumhuriyet, 27 Aralık 2002, s.11

30 "Irak dünya petrol rezervlerinin yüzde 10.4'üne sahip. Yüzde 9'luk bir pay da Kuveyt'e ait. En büyük rezerv ise Suudi Arabistan'da; dünya rezervlerinin yüzde 24'ü bu ülkede." (Hurşit Güneş. "ABD Neden Savaş İstiyor?", Millîyet, 25 Aralık 2002, s.10.) Ayrıca bkz: *"ABD'nin Petrol Rezervi Tükeniyor"* Yeniden Özgür Gündem, 23 Aralık 2002, s.7 Mustafa Sönmez, *"Bu, ABD'nin Petrol Savaşıdır, Uzak Durunuz!"* Evrensel, 3 Ocak 2003, s.5; *"Neden Irak"* Kızılcık, No:14, Kasım-Aralık 2002, s.6; Immanuel Wallerstein, *"Irak Savaşı. Yaklaşan Felaket"* Mürekkep Dergisi, No:20, 2002, s.16-19; Hüsnü Mahlı, *"Irak Harekâtı Geriye Sayım Başladı"* PostExpress, No:2002/09, 18 Eylül-15 Ekim 2002, s.18-21, Ergin Yıldızoğlu, *"ABD Irak'a Saldırmaktan Neden Bu Kadar Kararlı?"* Siyasi Gazete, Yıl:1, No:1, Aralık 2002, s.24, Fikret Bila, *"Irak'a Kantonal Çözüm"* Millîyet, 2 Ocak 2003, s.14; Hüseyin Deniz, *"Irak Savaşı ve Ortadoğu Ekonomisi"*, Yeniden Özgür Gündem, 9 Aralık 2002, s.8; Mehmet Y. Yılmaz, *"Saddam Gitmeli... Öyle ya da Böyle..."* Millîyet, 26 Aralık 2002, s.2; Ferhat Dicle, *"Ortadoğu Dünya Ekonomisinin Akaryakıt Sahası (2)"*, Fıratta Yaşam, Yıl:4, No:174, 18 Kasım 2002, s.7; Metin Ayçiçek, *"Irak Savaşı mı, Küreselleştirme mi?"* Yeniden Özgür Gündem, 26 Aralık 2002, s.2; Mustafa Alp Dağıstanlı, *"Irak Yakın Ama Mantık Irak"* Radikal, 1 Ocak 2003, s.8; Cihan Akdeniz, *"Ortadoğu Petrolü Herkesin İştahını Kabartıyor"* Yeniden Özgür Gündem, 31 Aralık 2002, s.7, Haluk Şahin, *"Bush ve Savaş"*, Radikal, 3 Ocak 2003, s.6.

31 Bkz: Philip S. Golub, *"Amerikan İmparatorluğu Gücünü Nereden Alıyor?"*, Mürekkep Dergisi, No:20, 2002, s.7-15; Erinç Yeldan, *"Sosyal Liberalizm Yeni Emperyalizm"* PostExpress, No:2002/09, 18 Eylül-15 Ekim 2002, s.10-12, Işık Kutlu, *"Emperyalist Kültür: Soğuk Savaş ve Sanat"* Atılım Gazetesi, Yıl:1, No:2002-14 (14), 28 Aralık 2002, s.10; Haluk Şahin, *"McDonald's'ın Suyu Isındı mı?"*, Radikal, 5 Ocak 2003, s.6; *"ABD ve Yeni 'Savunma Konsepti'"* Yeniden Özgür Gündem, 27 Kasım 2002, s.3; *"Tek Suçu Kızılderili Olmak: Leonard Peltier, Kanıtların Yetersizliğine Karşın 25 Yıldır Cezaevinde"*, Cumhuriyet, 3 Ocak 2003, s.10; *"ABD Silah Satacak"* Yeniden Özgür Gündem, 11 Aralık 2002, s.7; *"Bush: Ben Nükleer Silah Kullanabilirim"* Yeniden Özgür Gündem, 12 Aralık 2002, s.7, *"Dünyayı Kurtaran Adam Bush"*, Cumhuriyet-2002'nin Ardından Eki, 1 Ocak 2003, s.7; Bülent Habora, *"Haçlı Seferinin Sonuncusu"* Evrensel, 2 Ocak 2003, s.2; *"ABD Saldırganlığına Hayır"* Odak Dergisi, No 12 (SN:14), 3 Aralık 2002, s.4-5; Öztın Akgüç, *"Savaş Kimlerin Arasında?"* Cumhuriyet, 3 Ocak 2003, s.12; Derya Tahır, *"Mancınıktan Nükleere Silahların Gölgesinde"* Yeniden Özgür Gündem, 2 Aralık 2002, s.12; Kenan Ateş, *"Savaşın Öteki Yanı da Var"*, Evrensel 2003 Eki, 31 Aralık 2002, s.14; Mehmet Demiröz, *"Kapitalizm Savaşı da Küreselleştirdi"* Maruzat-Öğrenci Gazetesi, No:3, Aralık 2002, s.11; Cem Uzun, *"Kürtler, Emperyalizm, Savaş ve Türk Solu"*, Anti Kapitalist, Yıl:2, No:20, s.8; Mustafa Kahya, *"Savaşı Kim Durduracak?"*, Yeniden Özgür Gündem, 20 Aralık 2002, s.2; Yüksel Akkaya, *"Savaş ve İşçi Sınıfı"*, Fıratta Yaşam, Yıl:4, No:178, 30 Aralık 2002, s.4, *"İsveç Silah Satışında Yasaları Çiğniyor"* Yeniden Özgür Gündem, 21 Aralık 2002, s.7

32 Gamze Erbil, *"Asker Taşeronların Pazarı Büyük 100 Milyar Dolarlık Pasta"* Cumhuriyet, 25 Aralık 2002, s.10

33 Nejat Eslen, *"Uluslararası Çıkarlar ve Fırsatlar"* Radikal, 4 Ocak 2003, s.9.

34 W. Schroeder, *"Iraq: The case Against Preventive War"* American Conservative

35 Tom Dalyell, Sunday Herald, 15 Eylül 2002.

36 Nilgün Cerrahoğlu, *"Büyük Amenkan Stratejisi"* Cumhuriyet, 31 Aralık 2002, s.9.

37 Sönmez Targan, *"Savaşın Yeni Yüzü: Terör!.."* Cumhuriyet, 2 Ocak 2003, s.17

38 Stratfor International, aktaran: Korkut Boratav, *"Türkler Irak Savaşına ve Amerika'ya Nasıl Bakıyorlar?"* Cumhuriyet, 1 Ocak 2003, s.12.

39 Noam Chomsky, *"Türkiye Yol Ayrımında"* Yeniden Özgür Gündem", 15 Aralık 2002, s.5.

40 Erol Manisalı, *"ABD Irak'a Takvim Veriyor: 2003"* Cumhuriyet, 30 Aralık 2002, s.11

41 Atilla Kıyat, *"Savaş Kararı Ecevit Varken Verildi"* Radikal 30 Aralık 2002, s.6.

42 Rahmi Koç, aktaran: Cenk Başlamış, *"Irak'ta ABD'nin Yanında Olalım"*, Millîyet, 26 Aralık 2002, s.6

43 Cengiz Çandar, Yeni Şafak, 27 Aralık 2002

44 Erdal Güven, Radikal, 27 Aralık 2002.

45 "Bütçesinden silaha 31.4 milyon dolar, kültüre 370 bin dolar ayıran Türkiye'de faiz ve silahlanmaya 2002 yılında harcanan parayla; her aileye 3000 dolar verilebilir, 526 hastane kurulabilir, 1.5 milyon lüks ya da 2.5 milyon normal konut yapılabilir (Metin Ayçiçek, *"Irak, Savaş, Biz Falan..."* Yeniden Özgür Gündem, 12 Aralık 2002, s.2.)

46 "Ahmaktır hilesiz söz. Düz bir alın/ Vurdumduymazlığa işaret. Gülen/ Kötü haberi almamış henüz." (Bertolt Brecht, *"Biz den Sonra Doğanlara"*.)

47 Noam Chomsky, *"Bataklığı Kurut, Hiç Sinek Kalmasın"* Mürekkep Dergisi, No:20, 2002, s.21

48 Bkz: Ömer Laçiner, *"Moskova'da Tiyatro Baskını: Korkunç Bir Devlet Terörü"* Birikim Dergisi, No:163-164, Kasım Aralık 2002, s.3-5; *"Tiyatro Baskını ve Çeçen Sorunu"* Mücadele Birliği Dergisi, No:21, 27 Kasım - 11 Aralık 2002, s.19-22

49 Bkz: *"ABD Emperyalizmi Venezüella'yı da Karıştırıyor"* Fıratta Yaşam, Yıl:4, No:177, 23 Aralık 2002, s.7, *"Chavez'e Darbe ve Grev Gölgesi"* Cumhuriyet-2002'nin Ardından Eki, 1 Ocak 2003, s.7; *"Venezüella'da Grev Gerginliği Tırmanıyor"* Yeniden Özgür Gündem, 10 Aralık 2002, s.7; *"Venezüella'da Genel Grev Krize Dönüştü"*, Yeniden Özgür Gündem, 14 Aralık 2002, s.7 *"ABD'den Muhalefete Destek. Chavez'e Erken Seçim Çağrısı"* Yeniden Özgür Gündem, 15 Aralık 2002 s.7; *"Venezüella'da Taraflar Sertleşiyor"* Yeniden Özgür Gündem, 20 Aralık 2002, s.7 *"Chavez'den ABD'nin Isteğine Ret"* Yeniden Özgür Gündem, 16 Aralık 2002, s.7 *"Venezüella'da Muhalefetin Soluğu Kesiliyor"* Cumhuriyet, 3 Ocak 2003, s.10; *"Venezüella'da Grev Kısmen Sürecek"* Evrensel, 3 Ocak 2003, s.10. *"Venezüella: Maksat Bağcı Dövmek"* Radikal, 5 Ocak 2003, s.10

50 "17 Kasım'ın beyni, Yunan aşırı solunun en önemli savunucularından sayılan Yiotopulos ailesinden geliyor. Babası Dimitrios, Leon Troçki'yi bizzat tanıyor ve işbirliği yapıyordu. Troçki'yle 1934'e kadar sıkı dost olan Dimitrios Yiotopulos, 1938'de İspanya'da esir alındı, 1947'de Yunanistan'da 'Eski Marksistler' partisini kurup seçimlere katılan ve 51 oy alan Dimitrios, 1965'te Atina'da öldü. Oğlu Aleksandros ise adını ilk kez 1960'larda Paris'te duyurdu. Aşırı sol entelektüel çevrelerde 'efsaneyi' bir ismin sürdürücüsü olarak görüldü. 1968'de Yunan Komunist Partisi'nden ihraç edilince, Mao'cu eğilimli '29 Mayıs' örgütünü kurdu. Örgüt üyeleri, 'şehir gerillalığı' eğitimi için Küba'ya gitti. 1969'da dağılan örgütteki silahlı mücadeleden yana olan arkadaşlarını bir araya toplayan Yiotopulos, 1970'ten sonra izini kaybettirdi. 1974-75'te Atina'da görüldü. 1981'den sonra kendisinden haber alınmadı. Adını değiştirerek 21 yıl gizlendi." (Yorgo Kırbaki, *"17 Kasım' Çöküyor"* Radikal, 19 Temmuz 2002, s.11.) Ayrıca bkz Murat Ilem, *"17 Kasım'ın Kilit Ismi Kayıp"* Cumhuriyet, 21 Temmuz 2002, s.11

51 *"Bask Ülkesinin Asırlık İnadı"* Radikal, 28 Ağustos 2002 s.11 Ayrıca bkz: *"Batasuna'ya Büyük Baskın"* Radikal, 28 Ağustos 2002, s.11

52 *"IRA'dan 30 Yılın Özürü"* Cumhuriyet, 18 Temmuz 2002 s.11 Ayrıca bkz: *"IRA'dan Silahlara Veda"* Cumhuriyet, 24 Ekim 2001, s.11 *"Irlanda'da Öbür Galip Sinn Fein"* Radikal, 19 Mayıs 2002, s.12.

53 "Almanya'da Baader-Meinhof üyelerinin hapiste olu bulunuşlarının 30. yılında yeni gerçekler ortaya çıkıyor. Olenlerin ardından intihar raporu veren yetkili kişinin eski bir Nazi subayı olduğu anlaşıldı..." (*"30 Yıl Sonra Meinhof'lar..."* Cumhuriyet Dergi, No:870, 24 Kasım 2002, s.17.) Ayrıca bkz: Yıldırım Turker, *"Ulrike'nin Beyni"* Radikal İki, 17 Kasım 2002, s.3; Işık Kutlu, *"Ulrike ve Faşizmin Sıradanlaşması"* Atılım Gazetesi, Yıl:1, No 2002-10 (10), 30 Kasım 2002, s.10; *"RAF: Örgütteki Bütün Re*

yınler Çalınmış" Milliyet, 18 Kasım 2002, s.3; "*Baader Meinhof'ta 25 yıllık Sır Aydınlandı*" Radikal, 16 Ekim 2002, s.10; Yıldırım Turker, "*Şiddetin Yüzleri*", Radikal İki, 7 Temmuz 2002, s.3; Taner Akçam, "*Batı'nın Şiddet Konusundaki Öz Imajı Neydi ve Niçin Değişti?*" Yeni Binyıl Pazar Eki, 6 Ağustos 2000, s.15.

54 Ebu Nidal, Yafa'da halı vaktı yerinde bir Filistinli ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmişti. Ebu Nidal ve ailesi, İsrail'in kuruluşuyla birlikte patlak veren 1948 savaşından sonra evlerinden sürüldü. İsrail'e ve İsrail devletiyle uzlaşma arayışına giren Araplara karşı nefret besleyen Ebu Nidal, 1974'te fazla ılımlı bulduğu için FKÖ'den ayrıldı. Adı 'mücadelenin babası' anlamına gelen Ebu Nidal'in örgütü, üç kıtada yıldırma, bombalama ve adam kaçırma eylemlerinden sorumlu tutuluyor... ("*Ebu Nidal Ölü Bulundu*" Cumhuriyet, 20 Ağustos 2002, s.11)

55 Gaye Yılmaz, "*Floransa Raporu*" Kızılcık, No:14, Kasım-Aralık 2002, s.17 Ayrıca bkz: Korhan Gümüş, "*STK'lar Neyi Temsil Eder?*" Radikal, 19 Haziran 2002, s.9.

56 Robert Castel, Birikim, Haziran 2001

57 Ahmet İnsel, "*Sol ve İşçi Sınıfı*" Radikal İki, 16 Haziran 2002, s.4

58 Bkz S Çiftyurek, "*Çokuşun Harekete Geçirdiği Dinamikler*" Fıratta Yaşam, Yıl:4, No 176, 16 Aralık 2002, s.5, John Rees "*XXI Yüzyılda Leninizm*" Mürekkep Dergisi, No:21, 2002, s.78-81, S. Bulut, "*Sosyalist Toplumsal Düzende İş ve Yaşam Süreçlerinin Örgütlenmesi*", Kürt Solu, No:8, Eylül 2002, s.25-41, "*Meksika Devrimci Halk Ordusu (EPR), Marksizm-Leninizm Geçerliliğini Yitirmedi*" Barikat Dergisi, No:7, Kasım 2002, s.46-47 Fatih Polat, "*Sosyalizm*" Evrensel, 3 Ocak 2003, s.8; Nuray Mert, "*Yağma Yok, Sosyalizm Var!*" Radikal, 5 Mart 2002, s.6.

59 Arkadaş Z. Özger

60 Bkz: Işık Kutlu, "*İnsan ve İsyan*" Atılım Gazetesi, Yıl:1, No:2002-13 (13), 21 Aralık 2002, s.10; İsmail Akbal, "*Fransız Devrimi ve İlk Sosyalist Ayaklanma. Gracchus Babeuf ve Eşitler Komplosu*" Düşünen Siyaset, No.11 Kasım 2002, s.239-258; Leo Panitch, "*Emek Stratejisi Üzerine Düşünceler*" Praksis Dergisi, No:8, Güz 2002, s.91-124; Ray Kiely, "*Reel Küreselleşme, Deglobalizasyon ve Anti Kapitalist Protestonun Ekonomi-Politiği*" Murekkep Dergisi, No:20, 2002, s.131-154; Gülay Ünüvar, "*Floransa 2002. 'No Alla Guerra/ Savaşa Hayır!*' Odak Dergisi, No:12 (SN:14), 3 Aralık 2002, s.14-15; Claudio Ramos Borrego, "*Kapitalist Globalleşme ve Devrimci Dönüşümün Zorunluluğu*" Kürt Solu, No:8, Eylül 2002, s.202-210.

61 Ergın Yıldızoğlu, "*İntifada'dan Sivil İtaatsizliğe*" Cumhuriyet, 2 Ekim 2002, s.4

62 Bkz: Mustafa Aydın, "*Bir İdeoloji Olarak Yahudilik ve Judaizm*" Umran Dergisi, No:93, Mayıs 2002, s.83-90.

63 [Buna karşılık onun hükümdarlığı altında nice toplum da bunun aksine "Kılıçlarını saban demirleri, mızraklarını da bağcı bıçakları yapacak. (İşaya 20.)]

64 Bkz: Feza Kürkçuoğlu, "*Aslan Filistin Yalnız Filistin*", Maruzat-Öğrenci Gazetesi, No:3, Aralık 2002, s.18; "*HAMAS Lideri Rabbo Öldürüldü*" Yeniden Özgür Gündem, 15 Aralık 2002, s.7; "*İsrail Çocukları Hedef Aldı*" Yeniden Özgür Gündem, 20 Aralık 2002, s.7 "*İsrail Öldürüyor, Yıkıyor!*" Yeniden Özgür Gündem, 24 Aralık 2002, s.7 Abdulbari Atwan, "*Araplar Daha Ne Bekliyor?*" Murekkep Dergisi, No:20, 2002, s.24-26; "*Filistin Mülteci Kamplarına Saldırı*" Evrensel, 3 Ocak 2003, s.10; Dan Bitan, "*Şaron Yalan Söyluyor*" Cumhuriyet, 24 Aralık 2002, s.10; Türkkaya Ataöv, "*İzak Rabin: Bir Cinayet, Bir İddia*" Cumhuriyet, 21 Kasım 2002, s.10; Can Dündar, "*Güneş Altında Yeni Bir Şey Yok*" Milliyet, 6 Aralık 2001, s.15, "*Aralat Meydan Okuyor*" Cumhuriyet, 27 Haziran 2002, s.11, Oktay Ekinci, "*İşgalin 'Nablus Raporu*'" Cumhuriyet, 27 Haziran 2002, s.15; İpek Yezdanı, "*Üç Dinin Birleştiği Masal Kenti*" Cumhuriyet, 27 Haziran 2002, s.9; İpek Yezdanı "*İsrail Halkı Artık Barış İstiyor*" Cumhuriyet, 28 Haziran 2002, s.9; "*Şaron, Filistin'i İşgal Edecek*", Cumhuriyet 20 Haziran 2002, s.11; "*Şiddet Döngüsü Kırılamıyor*" Cumhuriyet 21 Haziran 2002, s.11, Nuray Mert, "*Hayalet Şehrin Ardından*" Radikal, 13 Haziran 2002, s.6, Ahmet İnsel, "*Bir Otokratın Önlenemez Düşüşü*" Radikal İki, 30 Haziran 2002, s.7; Ayşe Karabat, "*İşçi Partisi'nin Dalına 'Bir Güvercin Tundi*" Radikal, 21 Kasım 2002, s.11, "*Türkkaya Ataöv, "5 Yanıltma*" Cumhuriyet, 30 Kasım 2002, s.10; "*İsrail Demokrasisine İkinci Darbe*", Cumhuriyet, 2 Ocak 2003, s.10; "*İsrail Meclisi Araplara Yasak*", Radikal, 2 Ocak 2003, s.9; Halil Cemgil, "*İsrail Egemenleri Var Gücüyle Saldırıyor: Fırsat Bu Fırsat*" Sol Dergisi, No.193 Kasım 2002, s.31-32.

65"İsrail'in işgali altında açıkhava hapishanesine dönen Batı Şeria'da büyük bir sivil itaatsizlik hareketi patlak verdi. Nablus'ta on binlerce Filistinli, sokağa çıkma yasağına aldırmadan sokakları geri aldı... ("*Nablus'ta Sivil İtaat Kalmadı*" Radikal, 1 Ağustos 2002, s.10.)

66 Hüseyin Haydar, *Kara Şarkılar*, 1983

67 Tarık Ali, "*Roma Birleşik Devletleri*" PostExpress No:2002/09, 18 Eylül-15 Ekim 2002, s.51

YÜRÜMEKLER

Keman çalmak istedimdi çocukken
Ses hırsızları hevesimi kaçırdı
Uç verdi inadına şiirler yazmak
Boş bekleyen saksılara balkonlarda
Çiçekler açtırmak tekil sözcükten

Olur olmaz iz yüklediler bakışlarına
Adlarının önüne sıfatlar takınarak
Dikiş tutmadı teyellenmiş yaşamlar
Ufkun mavisine değemeden eridi
Ardında yalnızca tortular bırakarak

Resim yapmaya özendimdi çocukken
Gölgeler çizgileri yedi bitirdi
Uç verdi inadına şiirler yazmak.

Uygunsuz adımlarla yürüyorum
Şiire açılan ince yolları şimdi
Memleket
cadde
ve sokak sokak.

Güngör GENÇAY

"ANADOLU EDEBİYAT DERGİCİLİĞİ TARİHİ ve SORUNLARI" PROJESİNE DAİR

Müslüm KABADAYI

Planlı bir sosyalist kalkınmanın, yaşamın tüm alanlarına yansımadığı toplumlarda, örneğin kapitalizmin yıkıcı yönünün toplumda sürekli kriz ortamına yol açtığı Türkiye'de, her tarafın "şantiye"ye dönüştürüldüğüne tanık olmaktayız. Bu öyle bir "şantiye"dir ki temeli kimin attığı ve aynı temeli kimin söküp götürdüğünün çok yakın tarihlerde bilindiği, at izinin it izine karıştığı, birçok "proje üretmek" sözü dillere pelesenk olmakta ve ortalık projeden geçilmez hal almaktadır.

"Ana proje" için pusulasını yitiren veya yönünü şaşıranların, diğer deyişle sosyalizm kaçkınlarının ürettiği projeler ise, son yıllarda iki arada bir derede kalaraktan gündeme gelmekte, bir süreliğine ve dar bir çevreyi de etkiliyor olsa, gündemi işgal etmektedir. Zaman zaman arka planı tam bilinmeyen, zamanla açığa çıkan bu türden projeler, ne yazık ki bizim de gündemimizi işgal edebilmiştir. Zamanında arka planın fark ederek daha çok gündemimizi işgal etmekten çıkardığımız bu projelerden birini ele alarak, esasında ne yapılması gerektiğine dair görüş ve önerilerimizi kamuoyuyla paylaşmak istiyoruz. Bu konuda ne kadar hızlı yol alabilirsek, ülkemizin emperyalist-kapitalist sistemin projelerinin denendiği şantiyeler enkazına dönüşmesinin önüne de o kadar çabuk geçebiliriz, diye düşünüyoruz.

Bodrum Gümüşlük'te kurulan *Akademi Gümüşlük*'ün *Edebiyatevi*'nce üretilen projelerİNden biri olarak gündeme gelen *"Anadolu Edebiyat Dergiciliği ve Sorunları"* başlıklı toplantı, 27-30 Haziran 2002 tarihlerinde söz konusu kuruluşun tesislerinde gerçekleştirilmiştir. *Edebiyatevi* sorumlusu ve romancı Latife Tekin imzasıyla *"Anadolu edebiyat dergileri"*'ne gönderilen mesaj, e-mail ve mektuplarda başlık böyle konmasına ve destekleyen kuruluşların net biçimde belirtilmemesine karşın, 22 Haziran tarihli e-maille 27 Haziran'daki ilk toplantı gündemine *"Yoksullardan söz ettiğimizde kimlerden söz ediyoruz? Sözünü ettiğimiz insanlar kendileri hakkında neden açıklamada bulunmuyorlar?"* başlıklı bir konunun konduğunu ve Ayşe Buğra, Oğuz Işık, Melih Pınarcıoğlu'nun akademisyenler olarak bu bölüme katılacakları belirtilmiştir. Toplantıya katılanların çoğunun bu gündemden habersiz geldiği o sırada anlaşılmıştır ki, bunlardan biri de bendim. Oysa ana gündemle ilgili olarak *Akademi Gümüşlük*'e e-maille görüşlerimizi bildirmiş ve *"Anadolu dergiciliği gibi ne olduğu belirsiz ve ne amaçlandığı kavramlaştırılmayan bir nitelemeyi doğru bulmuyoruz. Bugün Türkiye'de yayıncılığın temel ayrımı tekellere yaslanan basım-yayım ve dağıtım ağı ile kendi emeğiyle ayakta durmaya çalışan tekeldışı yayıncılıktır."* demiştik. Yeri gelmişken burada bir parantez açmak gerekiyor. Çünkü *YKY* başta olmak üzere yayın tekelleri, tekeldışı dergileri abluka altına almak için öncelikle reklam vererek, sonra da eleştiri silahlarını ellerinden alarak bu dergileri "teslim" almaya çalışmaktadırlar Bunun en son örneğini, Antakya'da temsilciliğini yürüttüğüm *Kum* dergisinde de yaşadık. Hiç çekinmeden temsilcilikten adımı çektiğimin de bilinmesini önemsiyorum

Böyle bir gündemin önümüze konmasını sorguladığımızda ise, ikna edici olmayan yanıtlar verilmiş, daha sonraki görüşme ve tartışmalarda böyle bir gündemden, kendi emekleriyle yayıncılık yapan şair ve yazarların bu alanda ne ürettiklerinin ya da yoksulluğu nasıl anlattıklarının sorgulanmasından hareketle, akademisyenlerce üretilen *"nöbetleşe yoksulluk"* kavramının, *"yoksulluk edebiyat"*'yla süslenmesinin murat edildiği anlaşılmıştır. Özellikle İlhan Berk gibi içinden çıktığı Manisa özelinde taşraya tepeden bakan bir şairin davet edilmesi ve gündemi renklendirmek amacıyla yoksullukla *"sessizlik"* arasında derin bağ kurması, her gün artarak talan edilen ülkemizin yoksullaşan insanlarına *"sessizlik"*'in edebiyat yoluyla nasıl daha yoğun biçimde giydirilebileceğinin amaçlandığını göstermiştir Özellikle bu yaklaşımın ABD'nin Türkiye'yı Balkanlar, Somali ve Afganistan'da olduğu gibi Irak'ta da milyonlarca işsiz gencine *"askerlik işi"*'ni vermek istediği anlamına geldiğini vurgulayan konuşmama başlar başlamaz, sözümün oturumu yöneten Ramiz Dara tarafından kesilmek istenmesiyle durum

biraz daha netleşmiştir. Aynı günkü sohbetlerde bu toplantıyı destekleyen kuruluşlar arasında bazı bankaların, özellikle de *Açık Toplum Enstitüsü*'nün bulunduğunu öğrenmemiz, genel olarak toplantının düzenlenişi ve programın akışı konusundaki kaygılarımızı güçlendirmiş; özellikle Adana'dan, Diyarbakır'dan, Konya'dan gelen dergi temsilcileriyle geliştirdiğimiz soru ve tartışmalarla, bizim üzerimizden yürütülmek istenen kimi *"projeler"*in önü kesilmiştir. Bu noktada Adnan Gül arkadaşımız, bir dergideki yazısında, bu çıkışımın doğru olduğunu belirtti. Bundan bağımsız ve özgürlükçü tüm edebiyat dostlarının mutluluk duyması gerektiğine inandığımızı bir kez daha vurgulamak istiyoruz.

Burada çok önemli bir siyasal çıkartım söz konusu. *Akademi Gümüşlük* tarafından başlangıçta bildirilenlerle hiç ilgisi olmayan bu girişimin, yani *"yoksulluk"* gündeminin katılımcılarından Oğuz Işık ve Melih Pınarcıoğlu'nun Sultanbeyli'yi odağa alarak yaptıkları *"nöbetleşe yoksulluk"*'un nasıl sürdürülebileceğine dair ve Ayşe Buğra'nın *"Sosyal Kriz Karşısında Yeni Bir Toplumsal Entegrasyon Modeli Araştırmalarına Katkı"* adlı çalışmasına edebiyat dünyasından nasıl bir *"katkı"* alınabileceğine dair bir *"incelik"* düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Gerçekten de akademisyenlerin açılımlarının, aynı süreçlerde ABD ve AB tarafından yürütülen Türkiye siyasetine çok denk düştüğü de görülmektedir. Daha sonra bir tv kanalında Ayşe Buğra'nın 3 Kasım seçimlerinde hükümet kurması çok önceden hedeflenen AKP'nin *"yoksulluk"* politikasıyla örtüşen konuşmalar yapmasıyla da konu daha net biçimde ortaya çıkmıştır. İşte bu *"incelik"*i sezen bizler, böyle bir konumda *"konu mankeni"* olamayacağımızı net biçimde ortaya koyunca, *Açık Toplum Enstitüsü* dahil bu projeyi destekleyenlerin yelkenleri suya inmiş, desteklerini çekeceklerini söylemişlerdir. Konunun bu boyutu doğrudan *Akademi Gümüşlük*'ü ilgilendirmekle birlikte, toplantıya 16 kentten katılan 20'nin üzerindeki dergi sözcülerini de bundan sonraki süreçte izleyecekleri yayın politikaları bakımından önemli bir tavır almakla karşı karşıya bırakmıştır. İşte bu noktada yukarıda söz ettiğimiz *"incelik"*i *"konu mankeni"* olmaya karşı çıkarak deşifre edenlerden Adana ve Hatay'da yayınlanan bazı dergiler ya da bu dergilerde üretenler olarak daha sık bir araya gelen insanlar, işe öncelikle *Adana Edebiyatçılar Derneği*'nin bölgenin kültürel dokusuna uygun olarak *Çukurova Edebiyatçılar Derneği*'ne dönüşmesi konusunda girişimlerde bulunmuşlardır. (Mart 2003'te yapılan kongrede oy çokluğuyla bu ad kararı alınmıştır.) Çünkü, *"Anadolu Edebiyat Dergileri Sempozyumu Basın Bildirisi"*'nde de açıklandığı üzere *"Bazı konularda ortak tavır sergilemek ve destek sağlamak üzere bir 'Yerel Dergiler Derneği' kurmak"* anlayışını, daha üst bir boyuta sıçratmak önem kazanmıştır. Akılla yüklememiz gereken enerjimizin, daha gerçekçi hedeflere yönelmesi, sürecin bu hedefte zorlanması bakımından, diğer çalışmalarla zenginleştirilmesi de gerekmektedir. Şimdilik, Anadolu'da çıkan dergilerin *Edebiyatçılar Dernekleri* başta olmak üzere, kendi aralarından seçecekleri temsilciler aracılığıyla bölgesel düzey de çalışmalarını örgütlemeleri, dergilerden seçkiler yaparak yıllıklar halinde daha kalıcı hale getirmeleri sağlanabilir.

Anadolu Edebiyat Dergileri yanında, her ciddi yayın çalışmasının, sanat-edebiyat-felsefe alanlarında kendi yaratıcılarını yetiştirmesi, örgütlemesi ve güçlenmesi sorununu da çok önemsemeliyiz. Bu anlamda 1995-1997 arasında Antakya Temsilciliğini başarıyla yürüttüğümüz, *Güney Bülteni* şeklinde 4 sayı ek çıkardığımız ve birçok yeteneğin gün ışığına çıkmasına katkıda bulunduğumuz *İnsancıl Kültür Sanat Dergisi*'nin, daha sonra *İnsancıl Atölyesi* adıyla bu çalışmaları örgütlemesini, giderek yazar-şairlerinin çoğunluğunun bu atölyeden yetişmesini dikkate almak gerekiyor. Benzer çalışmaların, Adana'da *Lül* dergisince yapıldığını görmek de bize umut veriyor.

Akademi Gümüşlük'teki emekçilerin, gönüllülerin inceliğine, teşekkürden başka diyeceğimiz bir şey olamaz. Bizler için bu noktada tek ahlaki sorun, böyle bir *"proje"*nin arka planını tüm boyutlarıyla yeterince araştırmadan bu toplantıya katılmış olmaktır. Bu bir eksikliktir ve bundan sonraki süreçler için öğretici olmuştur. Katılmamızın yararı ise, *"incelik"*ler konusunda siyaseten sosyalist edebiyatçıların duyarlı ve yerinde davranarak bazı gerçeklerin görülmesini sağlamak olmuştur. Ayrıca, gerçek dinamiklerin bulunduğu alandan yola çıkarak sorunların çözümü konusunda politikalar üretmeleri gerektiği konusunda da yol gösterici olmuştur. Bu bağlamda *"ne yapmamı gerekir"*e dair söyleyeceklerimiz ise özetle şunlardır.

• Mümkün olduğu kadar her dergi bünyesinde, özellikle de bölgesel düzeyde bir araya gelen edebiyatçıların oluşturacakları dernek, kooperatif vb. örgütlenmeleri çerçevesinde Türkiye edebiyat-sanat dergileri arşivi oluşturmak.

Her bölgenin özgül koşulları çerçevesinde üretilmesi gereken yayın politikalarını saptamak ve bunu Türkiye düzeyinde genişletmek. Hatta koşullar elverdikçe komşu edebiyatlarla buluşturmak.

• Başta şiir, öykü, roman alanları olmak üzere, halkbilimi, edebiyat sosyolojisi gibi konularda paneller söyleşiler ve sempozyumlar düzenlemek. Özellikle edebiyatın, sınıfsal ve siyasal gerçekler-

den bağımsız olamayacağı anlayışıyla sanatın gelişmesinin önündeki engelleri tespit edip aşmak üzere ilgili diğer kurum ve kuruluşlarla ortak çalışmalar yapmak.

• Başta dergilerimiz olmak üzere, tekeldışı edebiyatçıların nitelikli yapıtlarının basım ve dağıtımını, okuyucuyla buluşmasını sağlayacak etkinlikler gerçekleştirmek.

• Dergilerimizi İstanbul-Anadolu, merkez-taşra diye günümüzün tekelci düzeni gerçeğiyle bağdaşmayan yapay bir ayrıma tabi tutmak yerine, emek kültüründen beslenmekle tekellerden beslenmek ayrımı üzerinden birliktelik, dayanışma ve yardımlaşma içinde olmak.

"2. Anadolu Edebiyat Dergileri Buluşması"yla İlgili Bildiridir (Antalya, 22-23 Mart 2003)

"Göz nuru, alın teri" emekleriyle Türkiye'deki edebiyat, kültür ve sanat alanlarına katkıda bulunmanın mücadelesini sürdüren *"Anadolu Edebiyat Dergileri"*ni buluşturarak deneyimlerini paylaştıran, yeni üretkenlikler ve projeler geliştirmelerine zemin hazırlayan; ayrıca *"Kültür Komşumuz Suriye"* başlığıyla bir dia gösterimi yapmamı da programına alarak Akdeniz'in öbür kıyısında yaşayan halkları tanımamıza olanak sunan AKSAV ve *ANSAN* yöneticilerine teşekkürler ediyorum.

Oturum konularına dair görüşlerimizi dile getirmeden önce *Amik Kültür Sanat Dergisi* hakkında kısaca bilgi vermek istiyorum. 2000'de yayınlanmaya başlanan *Amik* Mart 2003'te 23. sayıya ulaştı. Bu süreçte ürünleri, dizgi, baskı ve dağıtım konularında emek veren birçok edebiyat dostuyla birlikte Amik'e en çok omuz veren arkadaşlarımızın adlarını da, emeklerine saygı gereği burada anmam gerekir. Sahibi Nazlı Güldiker, Yazı İşleri Müdürü Duran Yaşar, Yayın Kurulu'nda yer alan Kerim Dönmez, Nevruz Uğur, Faruk Bal, Okan İsti, Ferhat Zidani, Abbas Güldiker.

Üç oturumdan oluşan bu *"Buluşma"*nın öncesinde *Akademi Gümüşlük*'te yapılan 1 Toplantı'da hem yazılı hem de sözlü olarak görüşlerimizi dile getirmiştik. Bu birikim üzerinden seçildiği anlaşılan oturum başlıklarına dair görüş, düşünce ve önerilerimizi aktarmak istiyorum.

1. "Anadolu Edebiyat Dergilerinde İçerik Sorunu"

Akademi Gümüşlük'te de vurguladığımız gibi *"Anadolu Edebiyat Dergileri"* nitelemesinin doğru bir tespit olmadığını, çünkü *"merkezdışı"* veya *"yayın tekellerinin dışında kalan"* dergiler olarak nitelendirmenin daha doğru olacağını vurgulamıştık. Ancak, *"Anadolu Edebiyat Dergileri"* adlandırmasından da böyle bir amaç güdüldüğünün anlaşılması nedeniyle kavram tartışmasının da gereksizleştiği ortadadır.

Bankaların, yayın tekellerinin veya edebiyat-kültür-sanatla hiç ilgisi olmayan holdinglerin, Anadolu'nun soluklandığı hücreler olarak adlandırabileceğimiz dergileri etkisizleştirme konusunda on yıllardır sürdürdükleri kültürsüzleştirme politikalarının nelere yol açtığını biliyoruz. Okuyan, araştıran, tartışan ve üreterek kamuyla paylaşan insan sayısı, nüfusun artışına ters orantılı olarak her gün biraz daha düşmektedir. Dolayısıyla bir avuç insanın, hatta çoğu kere *"tek tabanca"* ya da *"tek kişilik ordu"* diyebileceğimiz kişilerin çabalarıyla çıktıkları bölgenin, kentin veya kasabanın dış dünyayla ilişkisi kuran *Anadolu Edebiyat Dergileri*, maddi yetersizlikler, dağıtım ve paylaşım sorunları yanında içerik bakımından da zorluklar yaşamaktadırlar.

Anadolu'da çıkan dergilerin, fanzınlerin içeriklerini incelediğimizde, ele aldıkları konular, ağırlıkta olan edebi türler, dosya veya tartışma başlıkları, resim-fotoğraf-karikatür gibi görsel-plastik sanatlara yaklaşımları önem kazanmaktadır. Bu dergilerin bir kısmının doğrudan şiir dergisi *(Ağır Ol Bay Düzyazı gibi)*, öykü dergisi *(Üçüncü Öyküler gibi)*, folklor-edebiyat veya araştırma dergileri alt başlıklarıyla yayınlandığı görülmektedir. Dolayısıyla uzmanlaşma eğilimi gösteren dergilerle, genel anlamdaki edebiyat-sanat dergilerinin içeriklerinin de ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir. Anadolu'daki kimi dergilerin hakemli dergi olarak yayınlandığı düşünüldüğünde, bu dergilerdeki ürünlerin *"bilimselliği"* ayrıca tartışılması gereken bir alandır.

Bu açıdan bakıldığında *Amik Kültür Sanat Dergisi*, *"yerindelik"*'i önemseyen bir yayın olarak dikkati çekmektedir. Öncelikle belli bir oranda (%40-50) yayınlandığı yörenin (Amik-Çukurova) kültür-sanat ve edebiyat konularına yer vermektedir. *"Amik'in Seyir Defteri"* başlığı altında, yöreden yetişmiş şair-yazar ve araştırmacıları tanıtmaktadır. Folklorik araştırmalara, konusu yörede geçen öykülere kapılarını açmaktadır. Benim kaleme aldığım *"Antakya Fotoğrafçıları"* gibi incelemeler, söyleşilere önem verdiği gibi özellikle emekçi karakterli yeni şair-yazarların ürünlerini kucaklamaya çalışmaktadır. Örneğin, işleri kasaplık olan İbrahim Deniz Aslan ve inşaat işçisi olan Mehmet Döner gibi şairlerin, eğitim emekçisi Kerim Dönmez ve fırın işçiliği yapan Mehmet Altınöz gibi öykücülerin edebiyat dünyasıyla buluşmasını önemsemektedir. Bu süreçte kendini geliştiren Mehmet Altınöz'ün *Gençlik Kitabevi* mansiyon ödülünü alan ilkokul mezunu tek kişi olması, *"haber değeri taşıdığından"* basına da yansımıştır.

Anadolu Edebiyat Dergileri'nde; İstanbul, Ankara gibi merkezlerde yaşayan ve popülerliği olan kişilerin ürünlerine daha fazla yer vererek *"kabul görmek"* gibi bir yanılgı da mevcuttur. Ayrı bir tartışma başlığı olmakla birlikte, Anadolu'dan o yörede çıkan dergilerin sayfalarından yetişenlerin, merkezin sanatçısı olduktan sonra *"camuz boku misali"* davrandıklarına tanık olunmaktadır. *Akademi Gümüşlük*'te konuşmasına tanık olduğum İlhan Berk'in, *Manisa Halkevi* dergisinde yazarak edebiyat dünyasına girdiği halde *"İstanbullu olduktan sonra"* Manisa'da çıkan dergilerle veya edebiyat ortamıyla ilişkiye girmemesi gibi birçok örnek verilebilir. Bundan söz etmemdeki kasıt, yeni kuşağın ya da Anadolu'daki edebiyatçının suyun gözündeki gelişmelerden uzak düşmesi sorunu ve içeriği zengin, estetiği güçlü ürünlerin çoğalmasına ortam hazırlanmaması durumudur. Oysa, İstanbul-Ankara gibi merkezde yaşayan edebiyatçılardan Anadolu'nun değişik kentlerindeki etkinliklere gidenlerin, özellikle de orada çıkan dergilerle teması olanların, bu dergilerin içerik ve biçim yönünden zenginleşmesine katkıda bulundukları da bilinmektedir. Örneğin *Amik Kültür Sanat Dergisi* içinde yer alan birçok yeni şair-yazarın, derginin etkinliklerine ya da Antakya'daki söyleşi-imza günlerine gelenlerden oldukça yararlandıkları bir gerçektir.

Anadolu Edebiyat Dergileri için içeriği zenginleştirme sorununun olmadığı kanısındayım. Tekelleşmenin, monotonlaşmanın çok yoğun olarak yaşandığı büyük kentlerde ilişkiler insani ve doğal olmaktan çıkıp sentetikleşmeye yüz tuttuğu için, şiirler başta olmak üzere ürünlerde de bir sentetiklik hissedilmektedir. Son yirmi yılda *"içini kusan"* şair-yazarların çokluğu buna örnek verilebilir. Oysa, çok fazla kirlenmemiş Anadolu'da insan sıcaklığını, önemli değişimleri, çatışma ve çelişkileri sanat diliyle işleyen edebi ürünler yanında, sinema-fotoğraf-resimlerin de gündeme yeniden gelmesi görüşümü doğrular niteliktedir. Yani belli bir içtenlik söz konusudur bu ürünlerde. Bunlara belgesel sinema çalışmalarının çoğalmasını, öykü türünün revaçta olmasını eklediğimizde durum daha bir netlik kazanmaktadır.

Anadolu Edebiyat Dergileri arasında çocuk edebiyatına yönelik ürünlere yer verenler olmakla birlikte doğrudan çocukların ürettikleri şiir, öykü ve denemelere yer verenler yok denecek kadar azdır. Adana'da yayınlanan *Lü*'ün, çocuklara *"çiçekçe"* sayfalarını açması, bu anlamda önemlidir. Yeni biçim ve sayfa sayısı artmış örneklerle *Anadolu Edebiyat Dergilerinin* karşımıza çıkması gerekmektedir.

*Anadolu Edebiyat Dergileri*nin çoğu kere ve özellikle şiir seçiminde belli bir düzey tutturamaması eleştirilmektedir. Biraz da bu, eşyanın tabiatına uygun bir durum olsa gerek. Çünkü buralardan edebiyata girmektedir o insanlar. Başka türlü nasıl kendilerini keşfedip ya da kendileri keşfedilip gün ışığına çıkacaklar? Buna rağmen belli bir düzey aranması gerektiği de doğrudur. Bu durumun yanında *Anadolu Edebiyat Dergileri*nin içerikle biçim uyumunu giderek zenginleştiren teknik olanakların yetersizliği, önemli bir sorun olmaya devam ediyor. Maliyeti düşürelim derken, ucuz etin yahnisi bol olur misali kalitesiz kağıt ve baskılarla o güzelim ürünler de güme gidebilmektedir. Taşradaki dizgici ve matbaacıların kitap ve dergi basımı konusunda acemilikleri, yazım kuralları ve estetik duyarlılıktan habersiz olmaları da cabası...

2. "Anadolu Edebiyat Dergilerinin Günümüz Edebiyat Ortamına Katkıları Nelerdir?"

Bir kez bu dergilerin hayat bulması bile edebiyat ortamına önemli bir katkıdır. Çünkü *Amik* gibi birçok *Anadolu Edebiyat Dergisi*, hem yöresinin kültür-edebiyatına dair bir belgelik niteliği taşımaktadır hem de yeni şair ve yazarların yetişmesine olanak sunmaktadır. Geçmişte de günümüzde de bunun sayısız örnekleri mevcuttur.

Bu dergilerden bir kısmı, şimdilerde ne yazık ki çıkamayan *Kıyı*, İstanbul'da *"atölye çalışması"*'yla kendini sınırlayan *İnsancıl, Amik* gibi dergiler, düzenledikleri söyleşi, panel veya anmalarla edebiyat dünyasına önemli katkılarda bulunmuşlar, bulunmaya devam edenler de var.

Özcesi, *Anadolu Edebiyat Dergileri*, kendi çaplarında bir edebiyat okullarıdır, hem de *"çekirdekten yetişme"* edebi kişilikleri gibi ışığına çıkana organlardır.

Dosya ya da özel sayı hazırlayarak, konu, ürün ya da sanatçıyı edebiyat gündemine taşıyan çalışmalar da yapılmaktadır. Örneğin *Amik*, Ali Yüce Özel Sayısı ile bunu yapmıştır.

3. "Anadolu Edebiyat Dergilerinin Kent ve Bölgenen Kültürel Yaşamına Katkıları Nelerdir?"

Kaybolmaya yüz tutmuş birçok konu, ürün ya da edebi kişiliklerle ilgili bir arşiv oluşturan *Anadolu Edebiyat Dergilerinin*, kentlerine ya da yörelerine en büyük hizmetleri bu olmaktadır. Bugün birçok araştırmacı, bu dergilerin arşivlerini tutan sahipleri ya da yazı işleri müdürlerinin kapılarını aralayarak tez konularına ya da meraklarına malzeme bulabilmektedirler. *Amik*, bir yandan içindekileri CD'ye yükleyerek saklamakta, yazıları da dosyalarda korumaktadır. Ayrıca internet ortamında da okuyucuların hizmetine sunmaktadır.

3. yılına giren dergimiz, iki kez kuruluş yıldönümleri düzenleyerek şair-yazarları buluşturmuş; bunların edebiyatseverlerle söyleşmelerini sağlamıştır. Imza günlerine de eğilen *Amik* Zafer Doruk, Mehmet Hameş, Ahmet Ümit ve Birnur Şener'le okuyucularını buluşturmuştur.

Yazarları arasında yer alan Arif Okay'ın çabasıyla şair Süleyman Okay'ın *Demirciler Çarşısı*'yla ilgili şiirinden bir kesiti pirinç bir levhayla Antakyalılar'ın ilgisine sunulmasında katkıda bulunmuştur. Zaman zaman yerel yönetimlerin cadde ve sokaklara Hataylı şair-yazarların adının verilmesi için mesajlar göndermiştir.

Aramızdan ayrılan Süleyman Okay, Mahmut Kuru, Arif Coşkun, Mehmet Güneş, Yahya Kanbolat'la, ilgili anma gecesi düzenlenmesine katkıda bulunarak, *"geçmişi olmayanın geleceği olmaz"* düşüncesiyle kuşaklar arasında bağ kurulmasına çalışmıştır.

Antakya'da düzenlenen yerel tarih çalışmalarına yazarlarıyla katkıda bulunan *Amik*, düzenlenen resim-fotoğraf gibi sergilerin duyurulmasında, haber ve yorumlarının yapılmasında da emek vermiştir.

Zaman zaman Hatay'a gelen araştırmacılara, edebiyat insanlarına da malzeme veren, yardımcı olan *Amik*'in bu çalışmaları, kent kültürüne belli bir oranda yansımıştır. Edebiyata ve sanata ilginin artmasına katkıda bulunmuştur en azından. O nedenle *Edebiyatçılar Derneği* başta olmak üzere Antakya'da düzenlenen "Edebiyat Günleri"nde de dikkate alınan bir yayın organı konumunu kazanmıştır.

Amik gibi Anadolu'nun birçok yerinde benzer çaba içinde olan dergilerin bulunduğunu bilmek bizi sevindiriyor. İşte bu *"Buluşma"*'ların en önemli hizmet, böyle deneyimlerin ortaklaştırılmasıdır. Ortaklaştırılan görüş ve öneriler çerçevesinde de pratiğin yaratılmasıdır.

"Buluşma"'nın birliğimizi güçlendirmesi dileğiyle...

Solmaz Zelyut Hünler

DÖRT ADALI

Hobbes-Locke-Berkeley-Hume

Paradigma Yayınları

Yayınevi İrtibat Tel: 0532 403 21 49

MAVİ BİR IŞIK

Çığlık çığlığa düştü mavi
Mavi suların serin koynuna
Gördüm ışıktı duydum aşktı
Bir çift sözüm vardı ona
Ah sesim nasıl da içime aktı

Kuşlar gidiyor güneşe doğru
Kalan palmiyelerin tadı yok
İki yel buluşuyor kıyıda
Umutları yaşamlarına yük
Ah bir Yusuf varken kuyuda

Kulaklarımda kanat sesleri
Parçalanmış renklerin izleri
Bir anı olarak düşüyor önüme
Sürmek isterken mavi filizleri
Yankılar artıyor takılıyor günüme

Gök yorulmuş kara bulutlardan
O ince maviyi söylemekte sanki
Eski sevdaların sarnıçlarında
Bir şiir bir masal olmuştur belki
Tuz damlar durur artık uçlarında

Karıncaları izleyen çocuk
Akıp giden ırmaktan habersiz mi
Gün ışığına karışırken mavi ışık
Bir ipek böceği işlerken özlemi
Kıvrılıp gitsin diye bu acı bu ayrılık

Gördüm ışıktı duydum aşktı

Mustafa EMRE

ASLOLAN

Yılmaz ZİR

I.
Buzdan alevlerle
kuşatılmış
mavi kartal

II.
Anımsamaya çalışıyorsun
böğürtlenlerin siyahlaştığı ayı
sıçrayan kurbağaların rengini
çocukluğunun ırmağında
göğün mavisi parıldardı
kestane gözlerinde
ışırdı güneş

anımsa
burnunun pul pul soyulmasına kızardın
bir de
annenin yüzme yasağına

kaç deprem yaşadın sonra
sen miydin o
yoksa bir başkası mı?

III.
Bilemeyebilirsin
kaç binyıl geçtiğini
zaman dışına düştün
sinirlerini yakan zehirden

yatağın buz kalıpları
titriyorsun
dişlerin çarpışıyor birbiriyle
seslerini dinliyorsun

Temmuz sıcağında
özledin
kibrit alevinde ısınmayı

IV
Çırıpçıplak
sürüklediler seni
yosunlaşmış bir duvara dayadılar
dilim dilim doğruyor gövdeni
paslı bir hortumdan
kırbaç yerine
fırlayan su

V.
Anadan doğma değilsin
gözlerinde
kan kokan
kara bir bez
ölümden bir çizgi taşıyorsun

havadasın
kanatların bağlı arkada
yükseldikçe
güneşe yaklaşan
yalnız kartalları düşünüyorsun

esmer birer bulut
kopan
deniz kokulu kolların

VI.
Pembesine sağ göğsünün
yılanın birini doladılar
yaktılar ötekiyle
sevgi izlerini
sarsılan bir dağ bedenin
lav akıyor dudaklarından

anımsa
kayayı oyup fışkıran
berrak pınarı
sevgilinin ıslak öpücüklerini

VII.
Kaç cehennemden geçtin
adını sorduklarından beri
"unuttum" demenin bedelidir
karanlıkta kanayan
soluk bir ışık çizgisinde
boğulan zaman

VIII.
Dalgaların kavgası değil
sessizliği yırtan
böğürüyor bir sırtlan

karartma perdesini araladı
çarpılmış bir sırıtma donmuş

"dostum" diyen dudaklarında
yüzünden çamur damlıyor
çukurlaşmış gözleri
alçalmaktan

IX.
Sel
talan etti topraklarını
bir kasırgada sürüklendin
yüreğinde
yanardağ
uçuruma yuvarlandın

X.
Sessizliğin
bir gelincik tohumu
çatlatacak betonu
rüzgarla taranan
sarı saçlı buğday tarlaları
uzanıyor esmer buluta
kirpiklerinde eridikçe kar

XI.
Düşlerin
gökyüzünü kucaklasın
güneş ısıtsın yüreğini

böğürtlenler çiçek açar ellerinde
gözlerinde kanatlanır
ateş böcekleri
aşkla yıkanır yüzün

dikenlerde
gonca gül patlar
erikler giyinir
gelinliğini

XII.
Yaşamdır aslolan
bir kartal
uçabildiği sürece yaşar

"Aslolan" Üzerine*
Çocuksun,
İncecik bir kuş,
Kıpır kıpır bir ağacın dalı,
Mevsimin güneş, toprak ve su
Ve incirlerin arasında,
Tatlı kaşıntıların coşkusu..

Akıp gidiyor öylece... bir an...
Çocuk gözlerinde...
Ve kesikli bir ışık çizgisinde yeniden
Karanlıklarla kırılıyor zaman.

Kuş vurulup düşüyor
Deşiliyor bedeni leş kargalarınca
Dal kırılıp, sürükleniyor
Yüreksiz ve hoyrat ellerin lağım kokulu
kahkahalarıyla.

Acı evrenin köklerini sarıyor.
Dünya buz gibi,
Çocuk gözlerini kırbaçlıyor
Yüreğinin en narin köşesinden geçirerek.
İnce ince hesaplanmış vuruşlarını.
Bembeyaz, irin dolu bir karanlık doluyor
İfritleniyor yer, gök, hava, su ve toprak,
Ölümcül ve pis kokulu bir soluk, yüzünü
yalamada...

Öylece duruyorsun,
Kanayan parçalarının ortasında.
Zaman canının içinden geçiyor,
Paslı bir tenekenin yırtıcı çığlıklarıyla,
Beyaz ve karanlık
Sonsuz ve bitimli...
Ve sol göğsünde bir ateş içleniyor...
İşte bak! Yeşil yapraklar ışıldıyor
Kirpiklerinin ucunda,
Sarı sıcak bir kuş geziniyor gözlerinde,
Havada kılıçtan keskin baharın kokusu,
Tarlalarca açan çiçeğin,
Büyüyen
Direnen
Büyüyen
Ateşten gömlek tutkusu.

Ve dünya sıcacık damarlarında
Çocuk gözlerin sol göğsünde bir ateş
Yaşıyorsun,
Kanını kucaklayan ırmağın akışında...

Esma ÇAVUŞOĞLU

**Sevgili Y. Zir'in Aslolan şiirinden esinlenme.*

UMUT YÜZÜNÜ GÖSTERDİ*

Ebru OKTAY

Aylardır hazırlık yapılıyor. Yaşadığımız toprakların "*bilge bir coğrafya*" olduğunun yeniden fark edilip, üzerinde ömrünü geçiren insanlarımızın bu bilinç, sorumluluk ve güçle hareket edebilmeleri için bir sempozyum planlandı. İlk kez, 90'ların başında okumaya başladığım *Bilim ve Ütopya Dergisi*'nde, hamasi nutuklar olmaksızın Anadolu'nun birikimini, gizil gücünü keşfetmeye başlamıştım. 5 yıl önce de *İnsancıl Atölyesi*'nde yürüttüğümüz seminerlerde bu birikimin aktifleşmesinin an meselesi oluğunu heyecanla fark ettim. Pek çok aydınımızın katılıp bildiriler sunacağı, tartışacağı, hedefler belirleyeceği "*Uygarlıklar Sempozyumu*"nun hazırlığında birebir görev almak da fark edişimin ve umutlanmamın boşuna olmadığını gösterdi. Uzun zamandır ilk kez kendimden memnunum.

Sempozyum, *Bilim ve Ütopya Dergisi*'nin 100. sayısı etkinliği olarak *Bilim ve Ütopya Kooperatifi (BİLKOOP)* tarafından aslında geçtiğimiz kasım ayı için planlanmıştı. ABD saldırısı kötü kokulu nefesini yeni hissettirmeye başlamıştı. Böyle bir zamanda Anadolu ve çevre coğrafyanın önemi iyice görülebilecek, hatta belki saldırının esas sebepleri daha net ortaya çıkacaktı. Ancak erken genel seçim karmaşası, saldırı rüzgarının şiddetlenmesi ancak muğlaklığını koruması, tarihi 19-20 Nisan 2003'e kadar attı. Aslında belki daha da iyi oldu. Çünkü sempozyumun alt başlığı, "*Türkiye'nin birikimi ve geleceği*" idi. Bu gelecekte, dünyanın bu bölgeye bakışı, saldırı ve sonrasında meydana gelecek yıkımlar, bugün içinde bulunduğumuz koşullarda nasıl davranacağımız da konuşulabilecek ve böylece sempozyum, daha ayakları yere basar hale gelecekti. Nitekim de öyle oldu.

Açılış konuşmasını *BİLKOOP* yönetim kurulu başkanı Prof. Dr. Semih Koray yaptı. Tarihin işleyişinin hızlandığı bir dönemde bu sempozyumun yapıldığını belirtti. "*Tarih ülkemizi dünyanın en ön saflarına yerleştirmiştir. Bu noktada tarihin maddesini anlayarak, içinde bulunduğumuz cevheri işleme yeteneği olan yönetimler kurmak gerekmektedir. Burada bunun da yollarını aydınlatan konuşmalar olacakır.*"

İlk oturum "*Anadolu'nun birikimi ve Avrupa merkezci tarih anlayışının eleştirisi*" üst başlığında toplanıyordu. Bu başlık altında 7 ayrı aydınımız ortalama 15'er dakika süren bildirilerini sundular.

"*İlkel topluluktan uygar topluma geçiş*" alt başlığında ilk sunumu, bu konuda yayımlanmış eseri de bulunan Doç. Dr. Alâeddin Şenel yaptı. Aslında Medine kelimesinden gelen "medeni"nin karşılığı olarak kullandığımız "uygar" sözcüğü bir toplumu nitelemeye başlamadan önce insanlığın hangi aşamalardan geçtiğini anlattı bize kısaca. "*Farklılaşmış uygar dönemin 'kişiliği' ilkel topluluktan uygar topluma geçiş aşamasında biçimlenmiştir. Gerçekten, çağdaş uygar toplumun birçok temel kurumu bu geçişte ortaya çıkmış; daha sonra öteki kurumlarla ve yeni yeni ortaya çıkan kurumlarla karşılıklı etkileşim ilişkileri içinde ötülüp günümüze dek ulaşarak içinde yaşadığımız toplumun yapısını dokumuştur.*"

Bu sebepten öncelikle bu ilkel toplulukları tanımak zorundayız. Burada kullanılan çeşitli yöntemler var. İlki "ekoloji" Yani hava koşullarının insanı nasıl biçimlediğinin belirlenmesi bize yardımcı olacaktır. İkinci olarak "arkeoloji" düşünceyi etkilediği yerleriyle bize o döneme ait yaşayışla ilgili bilgi verecektir. Bir de günümüzde halen yaşamakta olan ilkel toplulukları izleyerek bir yargıya varmak mümkün olabilecektir. "*İnsan toplumu bir bütündür: yalnızca tüm dünyayı değil, aynı zamanda tüm tarihi ve tarih öncesini kapsayan bir bütündür. Dolayısıyla toplumsal olayların nedenleri, toplumsal kurumların oluşmaları ve gelişmeleri bu bütünlük içinde araştırılmalıdır.*" Bütün bunların yanında ilkel topluluktan alabileceğimiz nedir sorusuna verilebilecek en yalın yanıt belki de bugün yitirmeye başladığımız, '*değer*' '*kardeşlik*', '*dayanışma*' olacaktır.

İkinci konuşmacı, kapısı 7 yıl önce *Bilim ve Ütopya* tarafından çalınan, o güne kadar kendi söyleyişiyle "*köşesinde oturup kendi halinde çalışan*" ama bir yandan da çalışmalarını halkıyla paylaşmayı çok arzu ettiği için tezlerinin yayımlanmasını sevinçle kabul eden Sümerolog Muazzez İlmiye Çığ idi. Belki de atamız çıkabilecek Sümerlilerin ele geçen tabletlerini tek tek deşifre eden Çığ, mimarlık, matematik, astronomi, geometri gibi temel konularda Sümerlilerin ne kadar ilerlemiş oldukların ı anlattı. "*Bize çiviyazılı bilimlerin alanını açan Ulu Atatürk, bu yazıyı kullanmış olan milletlerin, özellikle dilleri dilimize benzeyen Sumerlilerin Türklerle dil ve kültür bakımından olan ilişkilerinin araştırılmasını istiyordu. Bugün ise bu varsayım gittikçe kesin-*

leşmeye başlamıştır. Bilindiği gibi yüzyıllar boyunca Batı kültürünün temeli Yunanlılara, dini de Tevrat'a dayandırılıyordu. Fakat Sumerlilerin kültürü ortaya çıkmaya başlayınca, Batı dünyasının gelişmesindeki ana kaynağın onlarda olduğu anlaşıldı. Sumerlilerin gerek kendi çağlarındaki, gerek daha sonra varolan kültürlere yaptıkları etkileri, arkeolojik bulgular ve yazılı belgelerden izleyebiliyoruz. Bu etkiler, mimaride, sanatta, teknikte, sosyopolitik kurumlarda, bilimde, edebiyatta ve dinlerde görülmektedir. Kazılarda çıkarılan tapınakların, sarayların hatta özel evlerin yapı tekniği ve stili, daha sonraki milletlerin mimarisini şu veya bu şekilde etkilemiştir. Bundan en az 5 bin yıl önce Sumerlilerin uyguladıkları kemer, kubbe sistemi, sütunlar, yuvarlak pencereler, mozaikler, duvar süsleri, kabartmalar, sunaklar, nişler Ortadoğu'da olduğu gibi, Yunan Roma yoluyla Batı mimarisine girmiştir...

Bugün uygarlığımızın temeli olan tekerlek en az 5 bin yıl önceye ait Ur kral mezarında gömülmüş arabalarda ve birçok kabartmada görülmektedir... Sumerlilerin uygarlığa en önemli katkıları, dillerine göre bir yazı icat etmeleri ve okullar açarak onu istedikleri her konuya yazacak şekilde geliştirmeleridir...

Sumerlilerin en önemli iki politik mirasından biri olan ve MÖ 3000 yıllarında kurdukları şehir beylikleri. Hindistan'dan Akdeniz'e kadar olan alandaki ve ortaçağ Avrupası'ndaki şehir krallıklarının öncüleri olmuştur. İkinci politik miras, yazılı kanunlardır. Alım satım, borçlanma, miras, kira gibi her türlü hukuksal işlerin birer yazılı antlaşma ile yapılması ilk Sumerlilerde başlamıştır. Vergi dengesizliğini, zorbalığını, rüşveti önlemek, kadın ve erkeğin eşit işe eşit ücret almasını sağlamak amacıyla ilk reform yapan yine Sumerliler olmuştur.

Bilimde attıkları temeller de önemlidir. Gökyüzünü inceleyerek ayın hareketine göre seneyi otuzar günlük 12 aya bölmüşlerdir. Güneş sistemine göre de her yıl artan 10 günleri toplayarak 3 yılda bir seneyi 13 ay yapmışlardır. Ayları haftalara bölerek, hafta içinde bir günü dinlenmeye ayırmışlardır. Burçları Sumerliler saptamışlar. Onlara verdikleri akrep, terazi, boğa, ikizler gibi isimler bugün hâlâ kullanılmaktadır.

Matematikte onlu ve altılı sistemi kullanmışlardır Okullarda matematik öğreniminde çarpım tabloları, çeşitli problemlerin çözümü yer almaktadır. Yunanlı Pisagor'a mal edilen teorem de tablet üzerinde çizilmiş olarak bulunmaktadır.

Hastalıkları, onlara yarayacak ilaçları gözlemişler, çeşitli ilaç reçeteleri yazmışlar. Hastaları iyi etmek için sihire de başvurmuşlar...

En önemli yazılı belgeleri edebi olanlardır. Bunlar, Sumerlilerin hayal güçlerini, dünya ve evrene bakışlarını sosyal düzenlerini, dinsel inanışlarını yansıtır." Bu tatlı ve içi dolu anlatımın burasında oturum başkanı Ender Helvacıoğlu süresinin bitmek üzere olduğunu hatırlatınca Muazzez Hanım büyük hayal kırıklığına uğradı ve binlerce yılın birikimini açığa çıkarmanın haklı coşkusuyla daha çok zaman tanımadıkları için Helvacıoğlu'nu bir güzel azarladı. Bu derin birikimin detaylı anlatımını Muazzez İlmiye Çığ'ın kitaplarında bulabiliriz.

Bundan sonraki konuşmacı olan Prof Dr. Mehmet Özdoğan, küreselleşen dünyada Türkiye'nin kültür mirasına değindi. Özdoğan öncelikle geçmişe bakış yöntemlerine değindi. Bunlardan ilki geçmişe, inançla bakmaydı. Gelenek ve ananeleri kapsayan bir bakıştı bu ve kesinlikle sorgulanmazdı. Bir diğeri antikacılık yoluyla bakıştı. Rastgele bakış bir hobiydi, uzmanlık alanı olarak kabul edilemezdi. Son olarak da bilinçli bakış vardı ki bu Batı'da 14. yüzyılda gelişen ve yine bu yüzyılda bize ithal edilen bir yöntemdi. Yani Osmanlı İmparatorluğu, geçmişe bilinçli bakışı, ithal ederek de olsa uygulamaya başlayan ilk ülkelerden biriydi. Ulu devletlerin kurulma aşamasında da devletler, varlıklarını kanıtlamak amacıyla arkeolojiye başvurarak 'tarafsız' olmayan bir biçimde arkeolojiyi politize etmişlerdir. Aslında bu, hiç de yadırganacak bir yöntem değildir. Önemli olan bilimi, nerede nıçın kullanabileceğini iyi belirleyip ona göre hareket geçebilmektir. Bu konuda ülkemizdeki en büyük sorun belki de düşünce sistemlerini almadaki tembelliğimizdir Şu anda Irak'ta yaşanmakta olanlar (yağmanın özgürlük addedilesi vb) aslında bizim de içinde bulunduğumuz yaratıcı coğrafyanın kaybıdır. Asıl önemli olan da bilinenin değil (netıcede o zaten bilinmektedir ve devamı getirilebilecektir) bilinmeyenin yok edilmesidir.

Bu yoğun oturumlardan sonra verilen kahve arasında dinleyiciler anlatıcıları yakalayıp bir şeyler daha konuşabilme amacındaydılar

İlk günün öğleden sonraki ilk oturumunda *"Avrupa Uygarlığının yaratılışında dogmalaşmış Atina merkezciliği-tabulaşmış Anadolu gerçeği"* başlıklı konuşmasıyla Prof. Dr. Fahri Işık karşımızdaydı Işık, Anadolu'nun köklü kültür tarihinin insanlığın ortak hazinesine kazandırdığı zenginliği ve bunun tarihi süreçler üzerindeki derin etkisini, yeni açılımlara kaynak oluşturacak şekilde sundu.

"Anadolu'nun İyonya'sında İ.Ö 8. ve 6. yüzyıllar içinde temellendirilen bugünün Batı uygarlığı, Hellenlere bağlanırken en baş gerekçe orada Hellence yazıldığı ve konuşulduğudur. Ve bu Hellenlik. İ.Ö 1000 dolaylarında Anadolu'ya akan Ege göçüyle ilişkilendirilir. Çağdaş arkeolojinin kurucusu. Almanların yönlendirdiği Batı bilimcilerin ve bizde ulusal arkeolojinin görüşü ve gerekçesi öncelikle hep bu olmuştur. Bir büyük kültrün doğuşu yazıya ve dile bağlanmıştır. Ve sorulmamıştır ki yazı ve

sözse belirleyici olan, neden o yazının ve sözün anayurdu Hellenistan'da atılmaz da Batı uygarlığının temelleri; onun sözde sömürgesi olan deniz aşırı İonyada atılır? Çünkü göç, kültür göçü olmamıştır; İonya'nın var olan yerli kentlerine göçen çoğu yoksul Hellen erkekleri, bir sömürge amacıyla değil, daha iyi yaşam umuduyla göçmüşlerdir. Yazı ve dil, milyonlarca yıl önceleri gibi özde bir araç olmuştur. Kültürü ve sanatı yazının ya da dilin biçimi değil, öncelikle düşüncenin biçimi yaratır. Yazı yokken de yaratıcıydı insan. Ve yazı yokken insanlık tarihinin ilkleri çoğunlukla Anadolu toprağında yaratılmıştı. Yontma taş çağın 400.000 yıllık Yarımburgaz ve Karain'inde toplayıcı ve avcı bir yaşamın ardından şimdilik İ.Ö 11'e inen insanlığın en büyük devrimi neolitik, yerleşik düzene geçiş ilk bu topraklarda gerçekleşmişti. Aslanıyla ana tanrıça, boğasıyla baba tanrı ilk kez neolitik Anadolu insanının belleğinde son biçimini almıştı..

İ.Ö. 7 yüzyılın sonlarında Lidya'da devlet güvencesi altında bakırdan ya da elektron gibi değerli metalden ilk para basılırken, Anadolu, insanlık tarhı için çok önemli bir ilke daha imzasını atmaktaydı. Müzik alanında da ilklerin yaratıcısıdır Anadolu. Homer Çağı'nın dört telli sazını yedi telli lir ya da kitara dönüştüren, Lesboslu Terpandros'tur. Sayı, çağdaş müziğin yedi ses sistemiyle örtüşür. Bu sistemin kökeni Mezopotamya olsa da, onu İ.Ö. 7 yüzyılın başlarında batıya taşıyan Terpandros ilktir. Eski Ege'nin bu en ünlü müzik adamına göre, flütün bulucusu da Olympos adlı bir Frigyalı'dır. İyonya, İ. Ö 7 ve 6. yüzyıllarda ozanların hemen tümünün doğum yeridir, şiirin ve düz yazının yurdudur...

Ünlü eskiçağ bilimcisi Joachim Latacz daha yenilerde Troya kültür savaşıyla bağlantılı olarak 'Avrupa uygarlığını yaratan kökler Anadolu toprağından sürgün vermiştir, çünkü Avrupayı yaratan başkent, Atina değil Millet'tir' diye yazarken bir Avrupa Birliği uygarlığının köklendiği yer Anadolusuz olmaz demeye getirir ve bununla sanki ulusal kültür politikamıza bir gönderme yapar...

Işık, konuşmasının pek çok yerinde, yakın zamanda yitirdiğimiz Ekrem Akurgal'dan sık sık söz etti. Onun hocalığından aldığı değerleri anlattı.

Hasan Aydın, *İnsancıl*'da da yazılarını ilgiyle takip ettiğimiz bir yazar. Gençliği karşısında hayrete düşerek, konuşmasını aynı ilgiyle dinledim. Klasik Doğu düşüncesinin *bilgikuramsal* temellerini, özellikle Ortaçağ İslam dünyasında bilim ve felsefenin gerilemesine neden olan üst-yapı kurumlarını anlatarak açıkladı.

"Din eksenli(teosantrik) ve erekselci düşünce bunlardan ilkidir. İslam dünyasında, başlangıçtan beri din eksenli bir düşünce yapısı egemen olmuştur Fakat bu yapı, belli bir evrim geçirmiştir. Başlangıçta, dinsel düşüncenin ve inanç sisteminin henüz tam yapılanmamış olması, dinin neye olumlu neye olumsuz baktığını saptamada kimi sorunlara yol açmıştır Din eksenli bir düşünce yapısı, feodal toplumsal yapı ile uyumludur Sultan ya da halife çoğu kez Tanrı adına hareket ettiğini ya da Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi olduğunu ifade etmekte; bu da itaati kökleştirmek için kullanılmaktadır Bilim ve felsefeyle ilgilenen insanların, eserlerinde bilim ve felsefenin caiz olup olmadığını tartışmaları ve görüşlerini dinsel dogmalarla desteklemeye çalışmaları, feodal yapının, iktidarın, fıkıh ve kelamın, hatta halk baskısının biçimlendirdiği din eksenli düşüncenin bir göstergesidir. İlk yaratıcı Arap filozofu ve bilim insanı olarak anılan Kındi'nin felsefe ve bilimle uğraşmanın caiz olduğunu Kuran'a referansla gösterdikten sonra, ikinci adım olarak felsefe ve bilimle dinin çelişmediğini kanıtlamaya çalışması, İslam dünyasında bilim ve felsefeyi meşruaştırmak için atılmış ilk adımdır...

Hoşgörüsüzlük ve dinsizlikle suçlama ikinci önemli anlayıştır. Gerek filozofların gerekse fıkıhçı ve kelamcıların din eksenli ve erekselci bir düşünceye vurgu yapmaları, halkı dizginleme, itaat ettirme ve yönlendirmede, yöneticilerin desteğini alsa da, hoşgörüsüz bir toplum yaratmıştır. Filozofların bu durumdan kim kez zarar görmelerine karşın, söz konusu anlayışı terk etmemeleri, iktidar eksenli bilimin ve bu nedenle iktidara yaranma zorunluluğunun bir sonucu olsa gerektir...

Üçüncü temel anlayış, bilginin Tanrısal aydınlanmaya indirgenmesi ve ezberci eğitimdir. Ortaçağ İslam dünyasında egemen olan bilgikuramsal anlayış, toplumsal ve yönetimsel yapıya koşut bir biçimde, Kuran'ın ve Aristoteles'in Yeni-Platoncu yorumlarıyla gizemci bir temele oturtulmuştur. Yeni Platoncuların 'etkin aklı', Kındi, Farabi, İbn-i Sina gibi filozoflar aracılığıyla peygamberi aydınlatan Cebrail ile özdeşleştirilmiş; filozofların ya da bilim insanının bilgisiyle peygamberin bilgisi aynı kaynağa bağlanmıştır. Ayrıca felsefenin sokulmadığı medreselerde, ezberciliğin yaygınlaşması da aynı anlayışın bir sonucudur. Zira bilgi Tanrısal ve değişmezse, filozof ve peygamber dışında bilgiyi elde edebilecek birisi de yoksa, öğrenim gören insanlara, geçmiştekilerin elde ettiği ya da kutsal kitaplarda yazılı olan öğrenileri ezberlemek ve yorumlamaktan başka bir seçenek kalmamaktadır...

Doğal nedenselliğin inkarı ve aranedencilik: İslam toplumunda etkili olan kelam ekolleri, Mu'tezile ile birlikte, töz-ilinek metafiziğini benimseyerek, evrende belli bir sürekliliğin ve doğal bir düzenin olduğunu yadsımıştır. Onlarca, sürekliliği olan bir evren imgesi, Tanrı'nın anlık yaratıcılığı, kudreti, iradesi ve mucizevi olguların olurluğu ile örtüşmemektedir. Gazzali bu anlamda filozofları eleştirerek onları dinsizlikle suçlar. O, doğal neden-sonuç

ilişkisini yadsır. Evrendeki süreklilik ve düzenlilik sanısını da Tanrı'nın sürekli yaratıcılığını imleyen 'adetine' bağlar. Ona göre evrendeki hangi olgu ya da ilişki araştırılırsa araştırılsın, karşımıza Tanrı çıkmaktadır. Tek özne odur. Bu nedenle o dilediğinde adetinde değişiklik yapabilir. Mucizevi olgular yaratabilir. Gazzali'nin bu anlayışı, İslam dünyasında bilim ve felsefeye indirilmiş son darbedir.

Sonuçta, İslam toplumunun feodal, merkeziyetçi, durağan yapısı gereksinimleri sınırlamış; bilim ve felsefeyi iktidarların, fıkıhçı ve kelamcıların kaprislerine bağımlı kılmıştır. Söz konusu toplumsal yapı, itaate yönelik, din eksenli, erekselci, hoşgörüden yoksun, bilgiyi tanrısal aydınlanmaya indirgeyen ve bu yüzden ezberciliği ön plana çıkartan, her türden doğal nedeni inkar eden bir zihniyetçe sürekli desteklenmiştir.

Bugünkü koşullarda yukarıda sayılanların hayatımızda ve anlayışımızda ne kadar etkin olduğunu düşünürsek, önce neleri yok etmemiz gerektiğini kavrayacağız sanırım.

Prof. Dr. İsmail Tunalı, çağdaş kültür ve felsefede Batı'nın yeniden yorumlanması-Batı'nın çöküşü başlığı altında son yüzyılda batının entelektüel çöküşe girdiğinden söz etti. *"Batı kültürü yaşlılık dönemini idrak ettiğinden ölüme yaklaşmıştır. Başarılar ancak teknik organizasyonlar şeklinde sürdürülmeye çalışılmaktadır. Bilim, edebiyat ve felsefede yaratıcılık tamamen ortadan kalkmıştır. Platon'dan yapılan alıntılarla iş yürütülmeye çalışılmaktadır...*

20. yüzyılın başında artık 'tanrı' yoktur. İnsan tüm etkinlikleri yönlendirecek tek merkez durumuna gelmiştir. Tekrar bir Avrupa kültürü yaratılacaksa bu insan merkezli olacaktır. Acaba 21. yüzyıl Hıristiyan kültürüne dayanarak bir Avrupa kültürünün yaratıldığı yüzyıl olabilecek midir? Yoksa doğacak kültürün 13. yüzyıl hıristiyanlığına dönüş mü olması gerekecektir? Gerçek Avrupa kültürü ancak bu temelden hareketle "gelecekte bir arayışa geçebilirse yaratılabilir... Bizimle ilişkisine de değinecek olursak görüldüğü üzere AB bir hıristiyan kulübüdür ve girme çabalarımızın saçmalığı ortadadır...

Prof. Dr. Sina Akşin konuşmasında, Batı'nın Doğu'ya nasıl baktığını bazı örneklerle netleştirdi. Yakın zamanlarda, Heraklites isimli Yunanlı bir yazarın "Yunanistan ve Doğu'dan gelen tehlike Türkiye" isimli kitabının popüler olduğunu vurguladı. Verdiği çarpıcı örneklerden biri Akşin'in eşiyle yaptığı bir Yunanistan gezisindendi. Tur rehberliğinde dolaşırken, dinlenip kahve içmeye başladıkları sırada çevirmenlik yapan çocuk Yunanistanla ilgili çeşitli kartpostallar dağıtmaya başlamış. Akşin'in eline geçen fotoğrafta Ayasofya Camii, bir fotomontaj hilesiyle minaresiz olarak gösterilmekteymiş. Okullarda sürekli olarak 'ne kadar Türk düşmanı isek o kadar Yunan millıyetçısi oluruz' prropa gandası yapılmaya devam edilmekteydi. Bu zihni yetle Akşin, Batı uygarlığının yeni bir Ortaçağ'a girip girmediğini sorarak konuşmasını tamamladı.

Doğu Perinçek, yükselen uygarlık: Avrasya başlığında, şu anda yok olurken yok etmeye çalışan Amerika-Avrupa uygarlığına değinerek Avrasya yükselişini dolaylı olarak gösterdi. İçinde bulunduğumuz günlerde büyük bir kültürün 'özgürlük' kavramı altında yağmalanması acısını hissederken gözlerimizin gerçekleri kavramak için bir kez daha iyice açılması gerektiği üzerinde durdu. *"Demokratik denen ülkelere bakıyoruz, mafyalaşan ekonomi, siyasette de mafyalaşmayı getirmiş. Örneğin Lincoln döneminin hakimiyet sistemi ve toplumsal pratiği yoktur artık ABD'de... Sistemin tepesine savaş ve uyuşturucu kliğini temsil eden bir mafya, bir savaş çetesi oturmuştur. Seçimler, özgürlükler, meclisler, sivil toplum kuruluşları hepsi harıl harıl çalışıyor. Ancak bütün bu kurumlar, yaptıkları işe bakarsanız, ABD mafyasının kararlarını hayata geçiren mekanizmaların ve törenlerin toplamıdır. Çağdaş demokrasi dedikleri, insan pratiğine 'mafyokrasi' olarak geçer. Eskiden demokrasiye ait kurumlar, artık tamamen mafyanın hakimiyetini perdelemeye hizmet ediyor. ABD'de böyleyken Avrupa ve bizde durum farkıl mıdır? Sistemin tepesindeki model, sistemin ikincil merkezlerine ve çevresine de kendini dayatmaktadır. Yasa şudur: Merkeze ne kadar yakınsan o kadar mafyatik, o kadar düzenbaz, o kadar masraflı, o kadar budala olacaksın...*

Sonuçta üretimi, insan gerçeğini yok ederek can pazarlığıyla işi yürütmeye çalışanların boşa kürek çekmekte olduklarının bilinmesi gerekiyor sanırım.

Türkiye Toplum Hizmetleri Vakfı'nın başkanı olan Prof. Dr. Tahir Özgü, Türkiye'nin kalkınma potansiyellerinden biri olarak yurtdışı Türk toplumu başlığında, aslında 2. gün, Türkiye'nin potansiyelleri tartışılırken yapması gereken konuşmasını bir gün önce yapmış oldu. Özgü, yurtdışında hayatını, eğitimini, işini sürdürmekte olan yurttaşlarımızın ihracat artışı için etkili çalışma, turizm, teknolojik gelişim, üretici alanlarda etkili çalışma gibi konularda ki düzenlemelerle ülke için daha verimli kılınabileceklerini vurguladı.

Prof. Dr. Erol Manisalı, daha önce kitaplarında da belirttiği Türkiye-AB ilişkilerindeki yanlış anlamalar 'kandırılmalar' üzerinde durdu. İlk zamanlar kendisinin de bu katılıma sıcak baktığını, sonradan dönen oyunları görünce samimi olduğu meslektaşlarıyla bile artık görüşmediğini söyledi. Bireysel konularda gösterdiğimiz duyarlılığı toplumsal konularda gösteremediğimizi, ulusal bir inisiyatifin bir türlü konamadığını vurguladı.

Türkiye'nin ekonomik ve sosyal birikimlerini Arslan Başer Kafaoğlu özetledi. Çin ve Amerika'nın kalkınmasında toprak reformunun önemine değindikten sonra Türkiye'de de bunun Mustafa Kemal döneminde ilk kez dile getirildiğini, milletin, devletin gücüne inanma; her şeyi halk ve köylü için yapma konusunda Mustafa Kemal'in çok titizlendiğini anımsattı. Toprak reformunun çok kapsamlı bir kamulaştırmayı gerektirdiğini ve genellikle de bu reformların iç savaş dönemleri sırasında ve sonrasında yapıldıklarını belirtti. *Kaynak Yayınlar*'dan çıkan *"Tarım"* isimli eserinde tüm bunları detaylı olarak anlatmıştır. Kafaoğlu... Son dönemlerdeki gidişatta, halkın güvenini kaybetmiş olan ordunun bu güveni tekrar kazandığını, devleti yıpratmak için yapılan uğraşıların boşa gittiğini, gençliğin yeniden kazanılmaya başlandığını ve tüm bunların sonucunda 'devrim'in önem kazandığını vurgulayarak konuşmasını bitirdi.

Prof. Dr. Toktamış Ateş, islamiyet, demokrasi ve laiklik başlıklı konuşmasında, sözü geçen kavramların tanımlarını yaptı; bu kavramların birbirleriyle nasıl uzlaşamayacaklarını örneklerle anlattı.

Günün son konuşmasını *Bilim ve Ütopya Dergisi* Genel yayın yönetmeni Ender Helvacıoğlu yaptı. Tüm bir günün yorgunluğuna rağmen bu konuşma hepimizin gözlerini ve beyinlerini kocaman açarken umudumuzun da gözleri açılmış oldu. Soru: 21 yüzyılda ilerlerken Amerikan İmparatorluğu mu, yepyeni bir dünya uygarlığı mı? Cevabı Helvacıoğlu'nun ağzından aktarıyorum? *Amerika'nın dünyanın hakimi olma ihtimali sıfırdır! ABD saldırganlığına karşı gerek halklar gerekse devletler düzleminde tarihin gördüğü en büyük cephe oluştu. Bush kliğinin temsil ettiği sınıflar tüm ikna yeteneğini yitirdi ve tecrit oldu. Kaldı ki ABD dünya liderliği için gerekli olan birikimden de tarihsel olarak yoksundur. ABD yenilecektir. ABD'nin yenildiği ve saldırganlığına set çekildiği bir dünya, yepyeni bir dünya olacaktır. Bu mücadele içinde aslında yepyeni bir dünya da doğuyor... Dünya liderliği hedefi, politik koşulların ötesinde ciddi bir uygarlık birikimi gerektirir Bundan kastımız, insanlığın tarih içinden akıp gelen çeşitli uygarlık nehirlerinin ortak bir havuzda toplanması, harmanlanması ve sentezlenmesidir. Mezopotamya ve Mısır'dan başlayıp, Çin, Hint, Antik Ege, İslam, Osmanlı ve son olarak Batı Uygarlığı'nı incelediğimizde şu veya bu ölçüde bu nitelikleri taşıdıklarını görürüz. ABD'nin bu anlamda iki zaafı vardır. Birincisi, ABD Batı Uygarlığı sentezinin yapıldığı klasik merkezin (Avrupa) dışındadır. Uygarlık değirmenini her zaman 'taşıma suyla' döndürmeye çalışmaktadır. Birikimi ihraç etmek zorunda kaldığından ana mutfağa mahkumdur. İkinci zaafı, temelinde, tarihin gördüğü en büyük soykırımın ve uygarlık yıkıcılığının bulunmasıdır Dışarıdan gelenlerin, koskoca bir kıtanın o güne kadar ki bütün birikimini yok ederek kurdukları bir devlettir. Çünkü bulunduğu coğrafyada bir kökü yoktur. Kökü dışardadır, bu da ona her zaman bir oturmamışlık niteliği verir. Hele hele o kökten ve birilimden de uzaklaştığında, ortada sadece bir 'hay dut' kalır, tıpkı bugün olduğu gibi.. "*

Helvacıoğlu bu konuşmaya kaynaklık eden yazısını *Bilim ve Ütopya*'nın Nisan sayısında yayımladı. Merak edenlere tüm metni okumalarını öneririz.

İkinci günkü konuşmaların ana amacı, Türkiye'nin potansiyelleri ve gelecek perspektiflerini belirlemekti. Prof. Dr Semih Koray ilk konuşmayı ve oturumun başkanlığını yaptı. Koray, Türkiye'nin sorununun, nasıl bir perspektifi olduğunu bilmemesinden kaynaklandığını söyledi Temelde bir bilim gündemi oluşturamama, piyasanın çarklarına bırakılmış eğitim anlayışı, bilim üretim getirisinin kendiliğindenliğe bırakılışı, küreselleşmenin amacına uygun insan yetiştirme hevesi, asıl gizil gücümüzü açığa çıkarmamızı etkileyen faktörlerdi Koray'a göre...

İkinci olarak söz alan Prof Dr Alparslan Işıklı, Atatürk ve Hitler'in de küreselleşmeci olduğunu vurgularken, esas dikkat edilmesi gerekenin günümüz anlamında küreselleşmenin ne boyutlara getirildiğini bilmek olduğunu söyledi. Bugünkü küreselleşmenin dayandığı ideoloji ve vardığı nokta dogmatiktir; yeni liberalizm yani vahşi kapitalizmle özdeştir. Liberalizmin kaçınılmaz basamakları; ekonomik bunalım, ırkçılık ve savaştır Hıristiyanların göz boyamasıyla 'medeniyetler çatışması' olarak gösterilmeye çalışılan da asıl bu gelinen noktadır. Çünkü gerçek 'medeniyetler' çatışmazlar Küreselleşme bugünkü yapısıyla ister istemez savaşı doğuracaktır.

Eğitim ve sivil toplum örgütlerinin çalışmalarını aktarma işi, bu işe yıllarını vermiş Prof Dr Türkan Saylan'ındı. Saylan ilk olarak katılımın azlığından ve salonda konuşulanların ne kadarının gençlere aktarılabileceği konusunda duyduğu endişeden bahsetti. Daha sonra *Bilim ve Ütopya Dergisi*'nin ekim 2001 sayısında yayımladığı safsata anketinin sonuçlarının kendisine çarpıcı gelen kısımlarını okudu bize. Tıp, tıbbi biyolojik bilimler, biyoloji, astronomi, kimya, jeoloji mühendisliği, matematik gibi temel bilim kurumlarında yapılan ankette, hatırlanacağı gibi öğrencilere, astroloji, UFO'lar, Nuh'un gemisi, telepati, telekinezi, falcılık, reenkarnasyon, melekler-cinler, Havva-Adem efsanesi, rüyaların geleceğe dair haber vermesi, nazar, kader vb konularda düşünceleri sorulmuştu. Sonuçta ankete katılan öğrencilerin %71'inin melek-cinlere,

%68'inin nazara, %67'sinin kadere, %67'sinin Hava-Adem efsanesine, %63'ünün Nuh'un gemisine, %34'ünün rüyaların geleceği haber verdiğine, %26'sının telepatiye, %15'inin UFO'lara, %14'ünün astrolojiye, %11'inin reenkarnasyona; %6'sının fala, %3'ünün aramızda uzaylıların yaşadığına, %2 medyumlara inandıkları, çoğunun da 'olabilir, belki' gibi muğlak yaklaşımlarda bulunduğu belirlenmişti. Kendisi de tıp fakültesinde cildiye kürsüsünde yıllarca emek vermiş olan Saylan, bu sonuçlardan duyduğu üzüntünün, eğitimin yetersiz gidişini kapatamayacağını, bir başka yöntemle, başka bir alandan mücadele vermek gerektiğini, sivil toplum örgütlerinin dünyanın her yerinde, devletin açık kalan bu yönlerini kapatmaya çalıştığını söyledi. Ancak başarılardan çok eksik kalan, yetişilemeyen örgütlenmelerden bahsetti.

Öğretmen Dünyası Dergisi genel yayın yönetmeni Zeki Sarıhan, daha çok içinde bulunduğumuz hafta gereği de sıklıkla andığımız Köy Enstitülerinin oluşumu, yaptıkları, kapatılmasının verdiği zararlar, dünyaca nasıl model olarak alınmak istendiği üzerinde durdu. Ulusalcı yapı içinde kendini ulusu için feda etmeye hazır kişiler yetiştirmenin artık tamamen kaybedilmeye başlayan bir değer olduğunu hatırlattı.

İlk oturumun son konuşmacısı Prof. Dr. Afşar Timuçin idi. Çağdaş düşüncenin oluşumu başlıklı konuşmasına, Avrupa'ya 'karşı' oluşun geldiği noktadan tedirginlik duyduğunu söyleyerek başladı. *"Hangi Batı?"* söylemi böylece bir kez daha düşünülmüş olacaktı. Batı aydınlanmasının insanlığa getirdiklerine dikkat çekilmiş oldu. Her düşüncenin, öncelediği düşünceye göre modern olduğunu belirten Timuçin, sermaye devinimlerinin ilk başladığı dönemler olan 11. yüzyıldan itibaren hızlı bir kültür gelişiminin de başlamış olduğunu belirtti. Skolastik düşüncenin, 'yeni düşünce'yi doğurtmada tetikleyici olduğunu, bu düşüncenin 3 temeli olduğunu, Stoacılığın usçu, bütüncü, doğaya bağlı bir bakış açısı sunarken Epikürcülüğün yaşam sevinci, dünyayı yönetme, doğaüstü tabulardan kurtulma isteği kazandırdığını; Piron'unsa kuşkuculuğu ortaya çıkardığını (olumsuz, evrensel bilginin olmadığını düşünen bir kuşkuculuk) söyledi. Bacon ve Descartes'le de olumlu kuşkuculuk dönemi başlamış oluyordu.

Prof. Dr. Aydın Köksal, bilgisayar bilimleri uzmanı ve bir dilbilimci. Kişisel olarak bilgisayar biliminden uzak olduğundan hızlı konuşmasını izlemede zorluk çekeceğimi düşünmüştüm. Öyle de oldu. Ancak belli noktalar öyle çarpıcıydı ki, bu bilimin ülkemizde geldiği noktanın ne kadar ileri düzeyde olduğunu ben bile anladım. Ayrıca benim için çok dikkat çekici kişisel bir örnek de verdi Köksal. 1978'de henüz akademik kadroya yeni yeni girdiğinde, katıldığı bir bilimsel toplantıda, Türkiye'nin çalıştığı konuda dünyanın önde gelen ülkelerinden biri olacağını iddia etmiş ve 30 yıl bu sözünün arkasında durabilmek için var gücüyle çalışmıştı. Bugün Türkiye, bilişim alanındaki birikim konusunda bir sıçrama yapabilecek duruma gelmişti. İkinci ilginç değinisi, S. Huntington'un *Uygarlıklar Çatışması* isimli kitabından yaptığı alıntılardı. Kitapta savunulan tezleri eleştirerek, bu tezlerin bizim gibi ülkelerin üzerindeki emperyalist somurunun devamının ve ezilen dünyayı parçalamanın teorisini yaptığını anlattı.

İÜ Coğrafya Bölümünden Doç. Dr. İ. Yaşar Hacısalihoğlu, soğuk savaş sonrasının jeopolitiği ve Türkiye başlığında, giderek üzerimizdeki etkisini artıran 'küreselleşme' ve 'yeni dünya düzeni' kavramlarından bahsetti. Ülkemizin Avrasya'nın bir parçası olduğunu, ancak bizim giderek Asya'nın derinliğinden kopup Avrupa hayranlığına sığındığımızı söyledi. Bu alanda bir dengelemenin şart olduğundan söz etti. Türkiye'nin, özgüven sorunu yaratacak bir psikolojik savaşın içine sokulduğuna dikkat çekerek bunun yanlışlığına değindi.

Son konuşmayı global sağlık ekonomisi, Türkiye'nin sağlık fotoğrafı ve sağlıkla ilgili geleceği başlığı altında Prof. Dr. Orhan Arıoğul yaptı. Ekonomilerin genellikle *"tüketerek"* büyüdüğünü, burada tartışılması gerekenin sağlık ekonomisinin neyi *"tüketerek"* büyüdüğü sorusu olduğu üzerinde durdu. Ülke içinde gelir dağılımı eşitsizliğinin hiç beklet meden sağlık alanına da yansıdığını, eşitlikli sağlık sunumunun ancak koruyucu hekimlikle başlayan basamaklı ve adil bir sistemde gerçekleşebileceğini söyledi.

"Savaşın, sömürünün, her türden toplumsal eşitsizliğin müzelik olacağı gerçek bir dünya uygarlığının kurulması; Türkiyemizin böyle bir dünyanın onurlu ve önder bir üyesi nitelığine kavuşması için bugün atılacak adımlar nelerdir? Zenginliklerimiz ve bunların genel insanlık hazinesindeki yeri nedir? İçinde yaşadığımız süreç bize hangi olanakları sağlıyor?" sorularıyla çıkılan yolda bu iki gün bizler için, yanıt veren ve bizi de yanıt üretmeye özendiren, umutlu bir zaman dilimi oldu. Tüm bildirileri içeren bir kitabında yayımlanmasıyla Türkiye gizil gücü, kendi gibi hacimli bir esere de kavuşmuş olacak.

** 19-20 Nisan 2003 tarihlerinde Bilim Ve Ütopya Kooperatifi'nce düzenlenen "Uygarlıklar Sempozyumu'nun" özet metnidir.*

ALMAN EDEBİYATI'NDAN
Detlev Von Liliencron (1844-1909)

Bülent KUTLU

Hayatı: Asıl adı, Friedrich Adolf Axel olan Liliencron; 3 Hazıran 1844'te, o zamanlar Danimarka'ya ait olan, Kiel'in, Schleswig-Holstein bölgesinde doğar. Büyük babası, Amerika'da generaldi ve George Washington'nın dostuydu. Babası, Danimarkalı bir gümrük memurudur ve bir general kızıyla evlenmiştir. Asker bir aileden gelen Liliencron, bu yüzden, askeri bir yaşama özlem duymuştur. 1863 yılında, Mainz şehrine gelerek, Prusya ordusuna girer ve teğmen olarak göreve başlar. 1866'da, Avusturya-Prusya ve 1870-71'de de, Alman-Fransız savaşlarına katılır ve her iki savaşta da yaralanır

Aldığı yaralar ve biriken borçları yüzünden, 1875'te, askerdeki görevinden yüzbaşı rütbesiyle ayrılır Şansını Amerika'da denemeye karar verir. Amerikan ordusuna katılmak için başvurur. Ancak, kabul edilmez. Bunun üzerine, her türlü işte çalışır ve birçok mesleği dener. Ahır bakıcısı, badanacı, piyanist ve dil öğretmeni olarak çalışır. Ancak, bu işlerde tutunamaz ve geri dönecek parayı bile zor bulur. Dönüşünde, önce Hamburg'ta şan öğretmeni olarak çalışır. Kendine ait bir kasayı açtığında, yazdığı ilk dizelerin bulunduğu bir defter bulur ve yazarlık yeteneğini keşfetmiş olur.

1878'de Helene Von Bodenhausen ile evlenir. 1882'de, Kuzey Frizya adası Pellworm'da, su bendi müfettişi olarak görev alır. Ancak, borçları yüzünden, bu görevi de bırakmak zorunda kalır. Daha sonra, Schleswig'in bir köyünde, bir memuriyete gelir. 1885'te eşinden ayrılır ve serbest yazar olarak; Berlin, Münih ve Altona'da çalışır.

Münih'in sanat çevresinde, belli başlı edebiyatçılarla, özellikle de naturalist akımın üyeleriyle tanışır. Bu yazarlardan biri de Bierbaum'dur. Bu çevrede, adı yavaş yavaş duyulmaya başlayınca; 30 yıl boyunca, başına dert olan borçlarından da kurtulmaya başlar. Bir süre sonra Holstein'daki Kellinghusen'ın yönetimine getirilir. Bu görevde, 1887'ye kadar kalır 1889'da, Hamburg Ottersen'e gelir. Burada; Dehmel, Falke ve Spiero ile tanışır. 1890'da, ikıncı kez evlenir. Aynı yıl, "Modern Yaşam Derneği"nı kurar

1899'da üçüncü kez evlenir ve Hamburg yakınlarında bir yere taşınır. 1901'de, İmparator 2.Wılhelm, kendisine onur maaaşı bağlar. Yazar, bu maaşı hayatı boyunca alacaktır. 1909'da, Kiel Üniversitesi ona; "Honoris Causa" yani "Onurlu Görev" doktoru ünvanı verir. Bir süre sonra, ailesi ile birlikte, Fransa'ya gider. 40 yıl sonra, yine savaş ortamına girmiştir. Aynı yıl, ülkesine geri döner ve Hamburg yakınlarındaki, Alt-Rahl-Sitet'e yerleşir. Yazar, burada, 22 Temmuz 1909'da ölür.

Eserleri:

Liliencron'un ilk eseri, 1883 yılında yazdığı. *Bir Yaverin At Gezintileri ve Diğer Şiirler* adlı kitabıdır Birkaç dizelik kıtalardan oluşan bu kısa şiirler. savaşın trajik güzelliğini ve dramatik karakterini anlatır. Empresyonist bir yapısı olan şair, gelenekçiliğin her türüne karşı gelir. Savaşı, vatan ve yurttaşlık sevgisinin temeli olarak görür. Her dört dizenin ya da her dört kıtanın içinde, şair, savaş alanını betimler. Ağaç gölgesinde yatan yaralılar, can çekişenlerin çığlıkları, uzaktan duyulan borazan sesleri, gökyüzünde bir karga sürüsünün uçuşu, bu savaş alanı betimlemelerinde yer alır.

Kitapta yer alan, *Buğdaylar Arasında Ölüm* adlı şiir, hasat zamanı olgunlaşmış başaklar arasında iki gündür yaralı yatan bir askeri anlatır. Asker can çekişmektedir. Ancak, hasat zamanında kendini bir şenlikteymiş gibi görür. *Uzakta Borazan Sesleri* adlı şiirde, süvari alayı, borazan sesine göre, uygun adımlarla ilerlemektedir. Sesler yavaş yavaş yok olur ve ıssız yolda, sadece bir kelebeğin sesi duyulur. *Mezarlıkta* adlı şiir ise, aynı motifle başlayıp biten iki dizeden oluşur. Yağmurlu bir günde; unutulmuş mezarlar, ıslanmış haçlar, silinmeye yüz tutmuş mezar taşları betimlenmektedir. Kitapta, ayrıca, denizi ve doğayı betimleyen bir dizi lirik şiir vardır.

Liliencron daha sonra, sırasıyla şu eserleri yazmıştır: 1885'te *Efendi Knut* adlı bir dram, 1886'da *Randzowlar ve Pogwischler* adlı bir roman yazar. 1887'de *Çalışmak İnsanı Soylu Yapar* adlı bir dram ile *Bleide Hummelsbüttel* adlı bir roman yazar *Bleide Hummelsbüttel,* dekokratif ve canlı bir eserdir

Eser, bir konunun sınırlarına sığmaz. Ancak, yine de, bir destan havası verir. 1888'de *Merowingeler* adlı bir trajedi ve *Dalgalanan Bayraklar Altında* adlı bir öykü kitabı yazar. Liliencron'un tiyatro eserlerinde, özgün bir karakter ve dramatik gelişim yoktu. Eserler güçlü, dolgun bir anlatımla tek tek sahnelerden oluşur.

Liliencron, 1889'da, *Şiirler* adlı kitabını yazar. Aynı yıl, bir öykü kitabı olan, *Mesen*'de çıkar. 1890'da *Düzlüğü Aşanlar* ve *Yaprak Tacı ve Diğer Şiirler* adlı şiir kitaplarını, 1891'de ise *Savaş ve Barış* adlı öykü kitabını yazar. 1893'te *Yeni Şiirler'i, 1895'te ise Savaş Öyküleri*'ni yazar.

Liliencron, 1896'da, *Poggfred (Kurbağa Barışı): Baş Aşağı Bir Destan* adlı bir eser yazar. Bu şiirsel destanın yazım tarihi, 1879'lara kadar uzanır. Eserde, stil ve formların kesintisiz oluşu, Liliencron'un başarısı sayılır. 12 şarkılık destanın ne esas bir kahramanı, ne de kesintisiz devam eden bir konusu vardır. Eserin başı ve sonu belirsizdir. Yazar, eserin girişinde; *"Hem baştan, hem de sondan okuyabilirsiniz. İsterseniz eserin ortasından da başlayabilirsiniz"* demiştir. Yazar, Richard Dehmel'e adanan bu 12 şarkılık destanı; 1904'te, 24 ve 1908'de de, 29 şarkıya genişletmiştir.

Poggfred, doğanın ortasında yapayalnız duran küçük ve masalsı bir saray-ev'dir. Burada, fantezi, gerçeğin izin vermediği her şeyi, düş dünyasında yaşatmaktadır. Bireysel olarak yaşanmışlıklar, genel insanı şeylerin yanında yer alır. Kozmik olan, dünyeviliğin; fantezilerde, nesnelliğin yanında yer alır Ağırbaşlılık, ironi ile; coşku, grotesk ile; derin düşünce de, banallikle karışır. İsa; Sezar ve Hannibal ile karşılaşır. Dante ve Byron gibi ünlü şairlerden, alıntılar yapılır. Savaş ve ölüm, sevgi ve evlilik, nefret ve öç, bir arada bulunur. oğa, baş tacı edilir. Din; Tanrı ve ölümden korku olarak kabul edilir. Yaşam ise, acı, korku ve kavgayla dolu olarak betimlenir. Liliencron, destanına, mizahi bir görünüm vermiştir. Kendini, dönemini eserlerini ve şiir formunu, satirik bir şekilde yorumlar.

Liliencron'un, *Poggfred*'den sonra yazdığı eserler şunlardır. 1897'de *Savaş ve Oyunlar*, 1899'da *Sol Dirsekle* adlı bir roman, 1900'de *Krallar ve Çiftçiler* ile *Çavdar ve Buğday* adlı öykü kitaplarını ve *Otobiyografik Taslak* ile *Sis ve Güneş* adlı kitaplarını yazar. 1901'de *Bataklardan ve Kumullardan* adlı öykü kitabını, 1903'te *Renkli Ganimet* adlı şiir kitabını yazar 1904'te *Binbaşının Çıngırağının Maceraları* adlı öykü kitabını, 1906'da *Baladlar Kroniği*'nı, 1908'de *Yaşam ve Yalan* adlı otobiyografisini, 1909'da ise *İyi Geceler* adlı şiir kitabıyla, *Son Hasat* adlı öykü kitabını yazar Liliencron'un ayrıca, 200'den fazla mektubu vardır

Sanatı:

Liliencron, romantik gelenekten ayrılan ilk Alman şairlerden biridir. Mizah duygusuyla beslenen şiirleri, doğalcı olmaktan çok, empresyonist (izlenimci)'tir. Hareketli ve zaman zaman güç bir yaşamı olan Liliencron; doğalcılıkla empresyonizm akımlarını belli yönleriyle şiirinde birleştirmiştir. Onun empresyonizmi, saf ve doğal bir yaradılıştadır. Karşısına çıkanı, olduğu gibi kabul eder; onu duygularla çözümlemez. Gündelik yaşamdan, canlı, küçük olayları şiirine katarken, doğalcılığın ayrıntılara inme yönetimine kapılmamış, tutumlu bir dil anlayışı ve birkaç çizgi ile anı yakalayıp şiir dolu resimler oluşturmuştur. Dildeki tutum; şiirinde yakaladığı anı, büyük bir yoğunlukla, yer yer çarpıcı bir etkiyle yansıtmasını sağlamıştır. Ölçülü bir duygusallık, dilindeki sürekleyicilik, ses oyunları, nesneye ve olaylara yapaylıktan uzak yaklaşımı, onu; döneminin, en önemli şairlerinden biri yapmıştır. Onun şiirleri, natüralizm ve yeni romantizm arasındaki dönemi kapsar Modern hayatın tematize edildiği şiirleri, erken dönem empresyonistlerini de etkilemiştir.

Liliencron'un erken dönem eserleri, daha duygusaldır. Modern yaşama; farklı duyu etkilerini karıştırıp, edebi duruma getiren bir Sinestezi (Duyum İkliliği) ile tepki vermektedir. İlk yayınlanmış şiirlerinde bile görülen ve Liliencron'un her zaman denediği form zenginliği; farklı ve zor dizelerle, şiir formların ustalıkla kullandığını göstermektedir. O, şiirlerinde genç kuşağın yaptığı gibi, sadece hayatını kötülüklerini yansıtmamış; tam tersine, doğayı, duyduğu ve gördüğü şekilde betimlemiştir. İlk eserlerini yayınlamaya başladığı yıllarda, diğer şairlerin düştüğü yanlışlardan kaçınmış; katıldığı savaşların ve yaşadığı serüvenlerin verdiği olgunlukla, insanın en kutsal duygularını, yetkin bir şekilde anlatmıştır.

Şair, materyalist bir insandır. Kişiliğinin tinsel yönü, fazla gelişmemiştir. Bu bakımdan, natüralist akım, gerek duygusu gerekse hayat görüşü açısından, kendisi için en uygun sanat anlatımı olmuş; gerçekliği, tam bir bağlılıkla yansıtma olanağını kendisine vermiştir. Avcı ve subay olduğu için, doğal hayatı çok iyi tanıyor ve eserlerinde, yetkin bir üslup ve şekil içinde canlandırabiliyordu. Ayrıca, tinsel sorunları, felsefi yoldan çözmek yerine, hayatı olduğu gibi yansıtmayı yeğliyordu.

Liliencron'un özelliği; Münih şair çevresinin, cılız idealizmini bozguna uğratmış olmasıdır. Onların, kuşaktan kuşağa geçen ve artık yürürlükten kalkmış olan sanatlarını, Liliencron; güçlü bir empresyonizmle yenilemiştir. Onun, Münih şair çevresinin öykünmeci, duygusal soğukluğunu Mörike, Lenau, Eichendorff ve Platen'den aldığı açıktır.

Onun şiirinde, iki özellik öncelik gösterir: Doğa sevgisi ve tonlamasındaki erotik unsurları, günlük yaşamda ön plana çıkarması. Lirik stil, onda; kendi ruh durumunun, bir imitatio (Kopya)'sudur. Ve katı form kurallarına bağlı kalmayı gerektirmez. Liliencron, *Naturalistler* adlı şiirinde, naturalist lirikten uzaklaşmasını ve şiir sanatının koşullarını; mizah ve en zarif sanatçı eli olarak açıklar. Mizah ve Heine geleneğinde ironik bir ton onu; hem naturalistlerden hem de "Sanat, sanat içindir" düşüncesindeki estetikçilerden ayırır.

Liliencron'nun şiiri, olup biten her ana ışık tutar ve ardı ardına akan, renkli imgeler ve görüntülerle yüklüdür. Dizeler, canlı ve ölçülü bir sağlamlık içerir. Yaşanan zamanın canlılığına yönelen Liliencron, yaşama aşkının şarkısını söyler ve yeryüzü neşesini muştular. Ölüm takıntısı olarak, yer yer göze çarpan melankolinin izini sürmekten uzaktır o. Uyakların ya da dizelerin gevşekliğine el atmayı düşünmez. "Sicilya Kıtaları" diye adlandırılan, en zor kıtalara yönelir. Ancak, sözcüklerin seçimindeki ince ve özenli hesaplama, argo kullanımının belirgin olduğu yerlerde ya da belirsiz terimlerle yansıtılan ironik kullanımlar karşısında gerilemez. Bu serbest davranış, bohem görünüş, yer yer göze çarpan lirizm ve imgelerinin kabul edilemez özgünlüğü yüzünden; Liliencron'a, pek çok kez sitem edilebilir. Şair anılarının, deneyimlerinin ve çağrışımlarının gücüyle yazmaktadır. Doğanın gösterileri de, Liliencron'un esinlendiği bir alandır. Özellikle, doğum yeri olan Holstein'ın buruk görünümü, alçakgönüllü ve yoksul insanlarının kaba saba duyarlıkları, onun şiirinin temelini oluşturur. Ancak, tüm bu ögeler şairin yazımında; derinlikli ve insancıl tablolara ve betimlemelere dönüşür.

Liliencron'un, varolma sorunları sonucu oluşan kırgınlığı, *Açlık* şiirinde betimlenir. Modern hayatın eleştirisi, birçok şiirinde örneğin *istasyonda* şiirinde görülür. *New york'da Broadway* adlı şiirinde; kendini, çaresizlik ve korku içerisinde hissettiği bu dev şehri betimler. Tüm çığlıklar, itişmeler ve küfürlerden kurtulmak için, düşsel bir idil'e kaçar. Bu, onun tutunabildiği tek şeydir. Büyük caddelerden uzakta, romantik bir doğanın ortasında, kırılmış olan ben duygusunu ve toplum birliğini yeniden kazanmaya çalışır. Liliencron, modern hayatın rahatsız ediciliğini yaşamış olduğundan; sanatın başarabilecekleri konusundaki kuşkuları da, bu noktada başlar. Liliencron'un doğa liriğinde, doğa ve görünüm; devamlı bir kaçış ortamı işlevi görür. Ancak, umut edilen uyum, hiçbir zaman sürekli olmaz. *Bir Yaz Boyunca* ve *Mart Günü* şiirlerinde olduğu gibi, kısa süren bir mutluluk olarak kalır.

Liliencron, sanatla, kendisine ait sanatsal bir karşı-dünya yaratmaya çalışmış olsa bile; tarzının, hayatını estetik kılmakla ilgisi yoktu. Kimi şiirlerini Brahms ve Richard Strauss bestelemiştir.

Kaynakça

Burhanettin Batıman, *Alman Edebiyatı, Remzi Kitabevi*, 1945.

- Philippe van Tieghem, *Dictionnaire des Litteratures*, 1984

Laffont-Bompiani, *Dictionnaire Biogrphique des Auteurs*. 9164.

Laffont-Bompiani, *Le Nouveau Dictionnaire des Ouevres*. 1994.

Kindler Neues Literatur, Lexikon, 1990

Encyclopedia Britannica, 1911 Baskısı

The Columbia Encyclopedia, 2001 Baskısı

- *Ana Britannica*, Ana Yayıncılık, 1986

Büyük Larousse, Gelişim Yayınları, 1986

Türk Ansiklopedisi, Milli Eğitim Yayınları, 1946

Sosyalist Kültür Ansiklopedisi, May Yayınları, 1979

Detlev Von Liliencron'dan Şiirler

Buğdaylar Arasında Ölüm

Buğday tarlasında yaralı bir asker yatıyor;
Buğday başakları ve gelincikler arasında
Kimsenin haberi yok ondan, yaraları ağır;
İki gün iki gecedir bir başına burada.

Susuzluktan kurumuş içi, kavrulmuş ateşle;
Gözlerini kaldırıyor, ölüm sancıları içinde.
Son bir düş, son bir imge,
Belirip kayboluyor çatlamış gözbebeklerinde.

Tırpanların hışırtısı duyuluyor tarlada;
Köyüne bakıyor huzurlu bir yorgunlukla.
Sonra, önüne düşüyor başı ve ölüyor.
Elveda yurdum; yuvam elveda!

Özlem

Ormandaki o tenha patikada, yürüdüm yine;
Her gün yürüyorum orada, hep yalnız başıma.
Fundalık yine sessiz, tarlalar ıssız hâlâ;
Sadece, çalılıklardan esen rüzgar oluyor yanımda.

Anayol görünüyor ta uzakta;
Senin, yalnızca senin özlemin var kalbimde.
Geliversen ah, bu benim için bir mucize;
Kapanırdım dizlerine, seni seviyorum diye!

Bu buluşmada tek bir bakışın,
Anlamı olurdu bütün yaşamımın.
Soğuk da olsa bakışların, dayanırdım;
Sevgilim, sana tapınırdım!

Ancak, güzel gözlerin gülümserse,
Bir güneş gibi karanlık gecemde;
Hemen alıp kollarıma,
"Seni seviyorum" diye fısıldardım.

Yumuşacık Uyuduğunda Kollarımda
Yumuşacık uyuduğunda kollarımda,
Duyabiliyordum soluğunu.
Düşünde adımı mırıldanmıştın,
Bir gülümseme belirmişti dudaklarında;
Bu mutluluk yeterdi bana.

Sıcak, yorucu bir günün ardından,
Dertlerimi bir bir silmiştin kafamdan.
Uzanıp başımı, dayamıştım göğsüne;
Yarını düşünmüyordum, ne gam!
Bu mutluluk yeterdi bana.

Seni Seviyorum
Dört soylu at koşulmuş,
Kupa arabamıza.
Gururlu ve rahat,
Yaşayıp gidiyoruz şatomuzda.

Sabahın aydınlığı
Ve geceleyin çakan şimşek;
Varlığımızı aydınlatan ne varsa,
Hepsi bize ait.

Dünyanın her yerini,
Dolaşsan da sen sürgünde;
Ben de seninleyim caddelerde,
Yoksulluk ve utanç içinde.

Kanayacak ellerimiz,
Ayaklarımız ağrıyacak;
Huzur bulamayacağız odalarda
Ve hiçbir köpek bizi tanımayacak.

Kefenlerimiz gümüş bir iğneyle
Sunağa tutturulacak;
Senin tabutunun içinde,
Benim de cenazem olacak.

Eğer yurdundan uzakta,
Acılar içinde ölürsen;
Çekerim hançerimi kınından,
Ben de gelirim peşinden.

Sabah Erkenden
Sabah erkenden,
İki ya da üç gibi;
Çıktım evden,
Ortalık dingindi.

Yol sessizce uzar gider,
Suskundur ağaçlar;
Ötücü kuşlar,
Dallarında uyurlar.

Bir pencere mi bu,
Usulca kapanan ardımdan?
Coşkulu yüreğim mi bu,
Göğsümde delicesine çarpan?

Nasıl oluyor da sadece,
Solgun bir mavi görüyorum her yerde
Kırmızılar, yeşiller,
Ya diğer renkler nerede?

Onun mavi gözleri,
Öpüyor küçük mavi bulutları.
Ve sapsarı saçları,
Sarıp sarmalıyor bütün dünyayı.

Gece bana verdiklerini,
Uzun süre unutmayacağım;
Açıp kollarımı neşeyle,
Yaşamı kucaklayacağım!

Ağaçta bir ardıç kuşu,
Uyanıyor ansızın;
Gün sessizce doğuyor
Düşlerinden aşkın.

Kilise Avlusu
Yağmurlu ve fırtınalı bir gündü;
Yürüyordum, unutulmuş mezarların arasında.
Aşınmıştı taşlar ve haçlar, çelenkler çürümüş;
Silinip gitmişti adlar, okuması güç.

Yağmurlu ve fırtınalı bir gündü;
Her mezar taşında donmuştu sözcükler:
"Bizler...
Fırtınanın gözü gibi dingindi tabutlar;
Mezar taşlarında yavaş yavaş eridi özcükler:
"Bizler Şifa bulmuştuk.

Söğüt Çiçekleri
Ey söğüt çiçekleri, görür görmez sizi;
Kopardım ve eski şapkama
İliştirdim.

Ey söğüt çiçekleri, bir zamanlar
Görür görmez sizi; koparır,
Sevgilimin şapkasına iliştirirdim.

Türkçesi: *Murat ACAR*

Zühtü Bayar; *"Her Karanlık Kendi Işığını İçinde Getirir..."**

Funda ATAY

-Siz felsefeyle de uğraşıyorsunuz.

Eh işte...

-Öyle demeyin, politik felsefe alanında kendinize özgü görüşlerinizin olduğunu biliyoruz. Örneğin ilke olarak savaşa karşı olmanıza rağmen, bunun diyalektik bir zorunluluk olduğunu eklemekten de geri durmuyorsunuz.

-Doğrusunu isterseniz ben, klasik anlamıyla felsefeyle eskiden uğraşıyordum. Son yıllardaki felsefi etkinliğin, dil ve düşünce ilişkileriyle, yani semiyolojiyle sınırlı. Yıllar var ki merksist felsefenin mantık kategorisi olan diyalektik materyalizm konusunda kayda değer bir "self-education", ya da bir "kendini yenileme" yapabilmiş değilim. Ama diyalektik, altmışıma gelmiş olmama rağmen hâlâ bana vazgeçilmez bir akıl yürütme ve mükemmel bir analiz yöntemi olarak görünüyor. Andre Gide'i, kendi adıma yalancı çıkarabildiğim için küçük bir mutluluk da duymuyor değilim. Günümüzün aktüel konusu savaşa gelince; Savaş, diyalektik bir çatışma değil, "mekanik" türden bir çatışmadır. Ama bu mekanik çatışmaya götüren koşulların da bir önceki aşamada diyalektik çelişki ve çatışmalardan doğduklarını biliyoruz. Elnetice: Savaş ve çatışma, mekanık türden olmaları nedeniyle önlenebilir. Ama temelindeki diyalektik çelişkileri önlemeye olanak yoktur. Çünkü bu tür çatışmalar, tarihin itici güçleridirler ve tıpkı fatal majör tabiat olayları gibi, 'şimdilik' insan aklının denetimine alınmaları söz konusu olamaz. Sadece kardiyologların klinikte bir infarktüs olayını gözlemlemeleri gibi, gözlemlenebilir, ufak tefek geciktirici müdahaleler yapılabilir ama kesin bir müdahale yapılamaz.

-Tek kutuplu dünya görüşüne ne diyorsunuz?

-Diyalektiğe göre böyle bir şey olanaksız. Nasıl negatif kavramından yoksun bir fizik ya da matematık bilimi olamazsa, sosyolojik anlamda da karşıtı olmayan bir entiteden söz edilemez. Bu görüşü ileri sürmek, termodinamiğin II. yasasının, radyasyon fizikçileri tarafından formüllerle ifadesine saflıkla ımân etmek olur. Varlığın bütünün tam olarak ifade edilemediği, kâinatın oluşumunun birbirinden farklı ve çelişik kuramlarla kavranmaya çalışıldığı bir uygarlık ve bilim aşamasındayız. Matematik bazen bir vakıanın (facto), varlığını ve gerçekliğini kara tahtada beyaz tebeşirle ya da monitörde sıcak elektronların nefesiyle kanıtlayabilir ama bu fizik alemde, sosyolojik anlamda var olmayabilir Bir vakıanın gerçek olup olmadığını anlayabilmek için o vâkıâya neksiyolojik bir tavır ve yöntemle yaklaşmamız gerekir.

-O nedir?

-Ne nedir· Neksiyoloji mi?

-Evet.

-Neksıyoloji: Bütün bilimlerin eşgüdüm içinde ve birbirleriyle diyalektık ilişkısı göz önünde tutularak bir arada uygulanması... Nâzım Hikmet'in *"Kafatası"* pıyesinde geçer. Tabii, terim anılmaksızın. Aslında yeni bir şey değil, Antik Grek dünyası bunu biliyordu.

-Savaşa dönelim isterseniz: Siz savaş bir zarurettir diyorsunuz. Ama bunu sizden başka söyleyen de yok.

-Atilla İlhan, Selâhattın Hilâv ve Doğu Perinçek gibi Türkiye'nın önde gelen diyalektisyenleri susuyorlar. Savaşın bir gereksinme olduğunu -dıyalektık açıdan elbet de- onlar benden daha ıyı bılırler. Ama bütün dünyayı saran ve sarsan bilinçsiz bir barış histeriası içindeki kitlelerin (Bu biraz da bana bizim toplumumuzdaki kollektif cinnet; futbolu anımsatıyor.) karşısına çıkıp da bunu dile getiremezler. Çünkü bu düşünce mekanizmasını halka anlatmak şöyle dursun Türkiyeli sosyalist aydınlara anlatmak bile olanaksız. Türkıyeli aydın henüz, zamanı mı duruyor da onlar ilerliyor yoksa onlar duruyor da zaman mı akıp gidiyor; bir karara varmış değiller. Zamanın 'akışkanlığı' ya da 'sabitesi' konusunda karar verememiş bir aydınlar topluluğuna bu oluşumun diyalektiği nasıl anlatılabilir?

-Savaşı önlemenin bir yolu olduğunu söylediniz. Nedir bu yol?

-Elbet de var. Ama bu yol pratik değil. teorık, yani felsefi bır yoldur. Kısaca savaşı gerektiren mekanik etmenlerin yerini, diyalektik etmenlerle değıştırmek.

-Bunun ne anlama geldiğini biraz açar mısınız?

-Bu demektir ki; Saddam Hüseyin takımı, pılısını pırtısını toplayıp, paşa paşa başka bir diyara göç ederek, mekanik çatışmayı önlemeli.

-Ama o zaman ABD gelip, Irak petrollerinin üstüne konacak.

-Evet.

-Ama...

-Saddam dirense de, direnmese de, ABD kısa vadede olmasa bile uzun vadede Irak petrollerinin üstüne konacak. Saddam'ın direnmesi ya da çekip gitmesi, çok uzun vadede bu konuda hiçbir şeyi değiştirmez. Tarih hükmünü icra edecektir. Bu arada yeri gelmişken döngüsel tarih (tekerrürî tarih) tezinin modern diyalektik yorumuna bütün içtenliğimle katıldığımı söylemek isterim. Bakın: Tek kutuplu bir dünya, post-modernist soytarıların tarihi çarpıtmak için uydurdukları bir palavradır. Kutbun öteki ucu, yani protogonisti, şu anda teşekkül etmiş bulunuyor. Bugün bize uygarlıklar çatışması gibi gösterilen, aslında ezenlerle, ezilenler, sömürenlerle sömürülenler, zalimlerle mazlumlar arasındaki o ezeli mücadelenin mistifiye edilmiş, manüple edilmiş, çarpıtılmış bir formudur. Latin atasözü: "Fortexa fai diritto-Güç hak doğrur" her zaman ve her yerde geçerli değildir. ABD gibi bu görüşe yaslanarak dünyayı kana bulayanların, önünde sonunda, tarihin balyozunu başlarına yemeleri mukadderdir.

-Ama ABD gelip de Irak'a yerleşirse...

-Yalnız Irak'a değil, ABD'nin niyeti uzun vadede Asya'ya sarkarak, nükleer başlıklı cruse füzeleriyle Çin'in dizi dibine oturmak. Petrolu, Asya'daki progresif politik oluşumları ve hesapsız bir biçimde üreyerek ABD'nin çok uzun vadede kurmayı tasarladığı dünya imparatorluğu rüyasını korkulu bir kâbusa dönüştüren büyük halk yığınlarını (Amerikalı bunlara: çamuryiyenler, der,) denetim altına alabilmek.

-Çok karanlık bir tablo çizdiniz.

-Karanlık değil. Alacakaranlık. Ağacın kurdu içindedir. ABD uzak bir gelecekte bir dış müdahaleyle değil, -çünkü böyle bir güç nâmevcut- kendi içinde filizlenen karşıtının gelişip güçlenmesi ve ona tahripkâr bir biçimde karşı çıkmasıyla dize gelecek. Babayı devirecek tek güç, ancak oğul olabilir.

-Ne zaman?

-Diyalektiğe göre nasıl: Kesin, mutlak, kutsal ve değişmez (ceteris paribus) bir şey yoksa, zaman da yoktur. Zaman, biz insanların, ancak şöyle böyle, biyolojik, psikolojik ve fizik formlar ve buna bağlı tanımlar içinde hissedebildiğimiz bir nesne. Bu faktörü her ikı bilim dalında da verimli bir biçimde kullanırız ama yıldızların uzaklıklarını ölçmek istediğimiz zaman ya da düşlerimizde ya da uyuşturucularla münasebetlerimiz sırasında. Diyalektik hadiselerin hiç de acelesi yoktur. Diyalektik oluşumlar zamanla ölçülebilir ama zamanla sınırlandırılamazlar. Çünkü diyalektiğin bizzat kendisi zamanı yaratır, tanzim ve tayin eder. Bu konuda ekstrapolasyon yapılamaz. Buna teşebbüs etmek, evrensel sırların tümünü de tek hamlede pozitif bılımle açıklamak anlamına gelir ki, bu zaten diyalektiğe aykırıdır ve bizim işimiz değil, emperyalist hırıstıyan uygarlığının ve onun gayrimeşru çocuğu post-modernistlerin işidir. "Ampriokritisizm"de şöyle bir cümle vardır "Diyalektik bizi gerçeğe götürmez, kıyısında bırakır sadece. Ama unutmayın: "Her karanlık, kendi ışığını içinde getirir." demişti Charlie Chaplin O Chaplin ki, bir gün New York sokaklarında Einstein ile birlikte üstü açık bir arabada dolaşırlarken, kendilerini alkışlayan halka bakıp, ünlü bilgine şöyle demişti: "Bakın profesör, halk beni anladığı için, sizi ise anlamadığı için alkışlıyor Alkışlarınız için teşekkürler...

* Bu söyleşi, ABD'nin Irak'a saldırısından önce hazırlandı

CAMBAZLARIN TÜRKÜSÜ

Paşabahçe direnişçilerine..

Söndürdüler bir ocağı
söndü yüzlercesi
Düştü kırmızı bir karanfil
sekizyüz parçaya bölündü
Bitti kırmızının nefesle
sevilen dansı...

Sekizyüz kum tanesi
rüzgarla düştü yola
Türküler söyleyecek cambazlar
yeni karanfillere...

Eylem CAN

Öykü

UZAKLARDAN GELMEK

Hilal SOYDAN

I

Bir yere gitmek yer değiştirmekten başka bir şey değildir eğer bir şey aramıyorsan ya da gideceğin yerde bir şey bulmayı düşlemiyorsan. Aradığın çorabının diğer tekiyse ya da düşlediğin teknolojik aldatmacalarla desteklenmiş yeni moda bir masalsa hiç bir yere gitme daha iyi. Çünkü bunun için bir yere gitmeye gerek yok. En iyisi mi, televizyon seyret.

II

Bugün yolculuk günü. Bugün uzaklardan geleceğim. Ama önce...

Ekşi bir kokuyla uyandın. Kokudan kaçarcasına fırladın yataktan. Sola döndün; duvar. Sağa dön öyleyse... Kapı, Gacırt. Söyle babana da yağlasın kapıları, Tık tık. Banyoya. Yüzünü üst üste üç kere yıkadın. Çıkar mı? Çıkmaz. O kokuyu burnundan öyle çıkaramazsın.

-Nihal! Nihal! Kızım kalksana kahvaltı hazır.

-Geldim geldim.

-Hadi çabuk ol. Sucuklar soğudu.

-Anne sabah sabah bu yapılır mı. Tam da gideceğim gün. Sucuk kokusuna katlanamıyorum biliyorsun.

-Oralarda yiyemiyorsun evladım böyle şeyler. Ye de gıdanı al.

Ama önce bugünü atlatmam gerekiyor.

Sucuğu sevmiyorum. "bebeklikten beri sevmezsin zaten" derler bir de. Sevmiyorum şu meretin kokusunu.

Otobüs yolculuklarını da sevmiyorum. Garın kokusunu düşünmek bile midemi bulandırıyor. Bütün gün suratımı ekşiterek dolaşıyorum. Sonra can sıkıntımın hıncını onlardan çıkarıyorum. Bunu biliyorlar. Hâlâ yolculuk günü sucuk yapıyorlar. En son yine böyle bir sabah; kahvaltı masasının ortasına... "yok yok midemi felan üşütmedim ben. Bir şeyciğim yok. Sesimi yükselttim mi şimdi ben baba. Adaçayı da içmek istemiyorum." dediydim. Yok ne dediysem kâr etmiyor.

-En iyisi ben susayım anne.

-Ne dedin.

-Susadım.

-Biraz ılıştırıp iç kızım. Sabah sabah aç karnına mideni üşütürsün.

-Ağustosun 18'inde güneş tepedeyken ve sesi yaz kış çatlak karga, çüklüleri inatla camiye çağırırken mi

-Terbiyesiz!

Katlanamıyorsun. Bu adamın çığırtısını duymaya katlanamıyorsun. Ağustosun ortasında bak sana camı kapattırıyor. Çat. Gideceğin yerde bunlardan olmayacağını mı sanıyorsun. Pat. Bir gün daha bekle; ertesi sabah apartman boşluğundan dijital aksanıyla arapça böğüren saatler bile göreceksin. Tepenin tası tangır tungur

-Sustun anne.

-Bana ne. Ne yaparsanız yapın

-Fatma alınganlık yapma hemen. Ağız tadıyla yapalım kahvaltımızı.

-Şimdi suçlu yine ben mi oldum.

-Ne alakası var yahu. Karıcım.

-Sus konuşma. Baba kız bir araya gelince yapıyorsunuz yapacağınızı.

-Ne yaptık şimdi biz anne ya?

Yolculuk günü annem de pek alıngan olur. Babam sandalyenin üstünde göbeğini yayarak gerindikçe annemin de sinirleri gerilir. "Daha koliler yapılacak. Bu adam iki gündür bir koli bulamadı. Bileti ayırtmıştım allahtan. Onu da mı almadın Ahmet. Satılırsa görürsün sen. Sırtla götür kızını" der mi der. Fatoş'un surat oldu al al

-Bileti aldın mı sen?

-Ne bileti?

-Ne!

-Canım kaçmıyor ya, alırız. Hem gazetenin ekini vermeyi unutmuşlar. İneceğim çarşıya şimdi

Bunaltıcı bir hava. Bunaltıcı bir kasaba. Yıllardır kasaba kasaba dolaşıyoruz. Bizimkiler emekli olunca çakıldılar kaldılar buraya. Oysa memlekete döneceklerdi. Hani babam balık tutacak annem de bahçesinde zerzavat yetiştirecekti. Tekneyle evi bile almışlardı. Yıllar süren yolculuklardan yorgunlar herhalde. Ya da oturup para hesabı yapmışlardır

"Şimdi kız da okuyor, bu emekli aylığı ancak burada geçindirir bizi. Balık tükenmez koca denizde nasılsa. Otur oturduğun yerde Ahmet." demiştir annem. Oturup kalmışlardır. Çarşıdan bu kadar uzakta oturunca da, isteseler de, fazla para harcayamazlar. Yapmıştır Fatma hesabını, Takır takır.

-Babişko çarşıya iniyorsan meyve suyu da alsana.

-Kızım mis gibi muzlu sütünü içsene.

-Bu kadar doğallık midemi bozuyor anne. Kurtlu vişne suyu içmek istiyorum ben.

-Karışma Fatma kıza...

-İki yıl İstanbul'da okudu diye şehirli oldu başımıza baksana Ahmet.

Kolileri kapatıyorsun. Cart cart. "Koli bandı bitmese." diye geçiriyorsun içinden. Çarşıya inip kim alacak şimdi onu. Babanı artık televizyonun önünden kimse kaldıramaz. Cart cart. Gün uzadıkça uzuyor. Plastik poşetlere kat kat sarılıp konuyor börekler, kurabiyeler. Dördüncü, beşinci derken sana iki hafta yetecek erzak yığılıyor mutfağın ortasına. Cart cart. Sen habire koli bantlıyorsun.

-Kızım hazırlanmadın mı daha. Hadi geç kalıyoruz.

-Anne valize ne tıkıştırdın öyle ya. Kalkmıyor yerinden.

-Sana kalsa hiçbir şey gerekli değil. Dayının nişanında giydiğin o elbiseyi de koydum. Genç kızsın artık. Üstüne başına dikkat et. Ne o öyle kaçak mahkum gibi.

Sus. Söyleyecek bir şeyin yok artık. Valizden elbiseleri yatağın üstüne fırlatmanın da bir faydası yok. Elbiselere kızma. Annene de kızma. Bir gün bir şeyler değişecek ama o değişen annen olmayacak. Onları pencereden de atma. Cık cık. Neyse, kendini iyi hissedeceksen at.

Yorgunsun, Gidememenin yorgunluğu bu. Gevşek gevşek sarılıyorsun annene. Babana biraz daha sıkıca... Otobüse binerken "Keşke anneme biraz daha sıkı sarılsaydım." diye geçiriyorsun içinden. Dönüp bakıyorsun, yaklaştığında kaybolan, uzaklaştığında gerçek olan ailene. İçin burkuluyor.

-Varınca ara hemen.

-Tamam.

-Ahmet bozuk para ver kıza.

-Var param. Babam verdi.

-Kızım tuvalet için felan gerekir. Bozuk bulunsun yanında.

-Hadi gidin siz.

-Kalksın otobüs gideriz.

Otobüs kokusunu hiç sevmiyorum. Durduğu her otogardan ter, sidik, ayak kokusu taşıyor sanki. Anneme sıkıca sarılsaydım keşke. Yerim şu şişman kadının yanı olmasa bari. Tüh ya. Ben de şans olsa zaten... Bileti babamdan aldım mı ben?

-Baba! Bilet!

III

Gidiyorsun. Uzaklara gidiyorsun... Sol kalçanı şişman kadına sürte sürte eşeleniyorsun yerinde. Katlayıp cama dayadığın eşofmanın üstüne başını yaslıyorsun. Geliyorsun. Uzaklardan geliyorsun.

PELİN'İM

(Pelin İstanbulluoğlu'na)

Acı yürekte kaynayan sudur
Deriyi kurutur... yalınlaştırır düşünceyi
Ekmek daha güzeldir
Görürsün ekmek de
İşçinin alınterini

Acı yürekte kaynayan sudur
Gül ağacının gölgesinde büyür...
aşar bulutları
o yıldıza ulaşır.

Pelin'im duyuyoruz acını
sensin biraz da
gök... deniz... gelecek düşü...
şu kocaman göz...
solgun yüz... ve dudaklarımızda dökülen her
sözcüğün içindeki.

Duy bunu...
hiçbir zaman bırakmayacağız
ellerimizdeki çiçek demetlerini...

İsmet ALICI

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

1 Nisan Salı

Merhaba sevgideğer yol arkadaşlarım, kocaman kocaman bulutlar geldi İstanbul'a. Az sonra yağmur inecek. Böyle bir havada yazıyorum.

ABD'nin saldırısı devam ediyor. Rıfat Ilgaz şöyle diyor, *"Anlaşıldı kara günler için doğmuşuz / İçli dışlı olmuşuz acılarla / Aydınlığın dar kapılarından / Geçemeyiz güle oynaya / Bayram kaçağıyız."*

Çınar Yayınları, Rıfat Ilgaz'ın bütün şiirlerini bir kitapta toplamış. Bu şiiri ordan aldım.

Rıfat Ilgaz, şiir anlayışını şöyle anlatır. *"Şairin tek başına duyduğunu, düşündüğünü, gerçekleri saptayıp yansıtması önemini yitirmiştir."*

Rıfat Ilgaz'a göre şair, hayata yeni bir anlam katmalı, geleceğe güvenmeli, iyimser bir duyarlılıkla çağının yeni gerçeklerini söylemelidir.

Rıfat Ilgaz şöyle der, *"Bu görevin dışında kalmış olan şair, sanatının çekiciliğini, coşturuculuğunu, atılımlara götürücü, hız verici niteliğini yitirmiş demektir."*

Rıfat Ilgaz'ın bu görüşlerine bütünüyle katılıyorum.

Şimdi yağmur başladı.

Rıfat Ilgaz'ın şiirle ilgili son derece doğru bir saptaması var. Şöyle, *"Şiir bir uyarlık işidir. Hegel'in bir tanımlaması, değerini, uzun yıllar yitireceğe benzemiyor, 'Fikirle biçimin uyarlığı, tutarlılığı güzeli doğurur.' Salt biçimcilik diye bir sorun yoktur bizim anladığımız şiirde."*

"Fikir" işi her sanat eseri için önemlidir. Hegel bu konuda şöyle der, *"Önceden kendisinde canlı bir uyarıcı olarak bir tema taşımaksızın, bir şiir yazmak, bir resim yapmak ya da bir ezgi bestelemek için sadece esinlemeye yönelen ve yalnızca şurada burada malzeme peşinde koşan bir insan, o halde yeteneği ne olursa olsun, salt bu niyete dayanarak güzel bir kavrayış oluşturamayacak ve sanat eseri üretemeyecektir."* (Hegel, *Estetik*, Çev. T.Altuğ-H.Hünler, *Payel* Yayınevi, İstanbul, 1994)

Ama bunlar unutuldu, özellikle 1980 darbesinden sonra. "Fikir"siz şiirler yazıldı. "Fikir"siz şiirler egemen kılınmak istendi. "Fikir"sizlik yaygınlaştırıldı. Bunu, *İnsancıl*'a gönderilen şiirlerden anlıyorum. "Şiirinizde fikir yok, tema yok" dendikte sinirleniyor gençler.

Tabii, sözgelimi, sevgiliye, aşk şiiri yazmak kolay. Peki ama, bu aşk nasıl bir aşk. "Fikir"sizlik burda başlıyor. Aşk üstünde düşünmek, aşk kavramının içlemindeki sorunları çözümlemek zor. Oturur, ıkına sıkına, benzetmelerle süslü bir aşk şiiri yazar, olur biter.

Olmuyor ama.

Aydın Ilgaz'ı kutluyorum, Rıfat Ilgaz'ın bütün şiirlerini kültür dünyamıza kazandırdığı için. Bir kazançtır bu. Özellikle şair olmak isteyen gençler için.

Rıfat Ilgaz'ı, sindire sindire, dikkatle okumak gerekir.

Rıfat Ilgaz'ın *Defneler Ölmez* adlı şiiri şöyle biter, *"Dal kırılır, yaprak dökülür / Ölür mü acılara katlanmasını bilenler / Direnenler tüm kırımlara karşı... / Ölmez sevgiden yana olanlar / Defneler ölmez.*

Rıfat Ilgaz, uzun yıllar sistemin baskısında yaşadı. Zindanlarda çürütülmek istendi. Ama Türkiye'de demokrasi mücadelesi veren sol, gün ışığına çıkardı Rıfat Ilgaz'ı... Tam burda gülmem tuttu. Şu işe bakın, Türkiye'de demokrasi mücadelesini sol veriyor, ama sağ geliyor iktıdara. Her neyse şımdı bunun üstünde durmayayım. *Yedi Canlı Olmak* şiirinde şöyle der, *"Kolay değil yaşamak / Saati geldi mi, can yoldaşım / Canını dişine takıp / Soluk almak için bile direneceksin.*

3 Nisan Perşembe

Tercüman'da, dün şöyle yazdı Nevzat Yalçıntaş, *"Sadece refahın değil ve fakat aynı zamanda hürriyetlerin, insan haklarının, demokrasinin, beşeri değerlerin, mutluluk, umut, aydınlık ve gelişmişliğin sembolü olan, zihinlerde neşeli 'Amerika, Amerika' melodileriyle canlanan ABD, sanki kaybolmuş onun yerine devamlı kan dökmesi ile beslenen, acımasız, yakan bir harp makinası gelmiştir."*

Son derece acı verici saptamalar Emperyalist ABD, tarihinin hiçbir döneminde, "hürriyetlerin, insan haklarının, demokrasinin, beşeri değerlerin, mutluluk, umut, aydınlık ve gelişmişliğin" sembolü olmadı. Emperyalist ABD'nin temelinde milyonlarca kızılderiliyle, milyonlarca kara derilinin kanı var

Nevzat Yalçıntaş'ı okurken içim sızladı... 12 Eylül 1973'ü düşündüm. Şili Cumhurbaşkanı sosyalist Allende'nin konutu, ABD'nin desteklediği faşist Pinochet'in birliklerince bombalandı Allende katledildi.

O gün nasıl üzülmüştüm.

O dönemde sağcıların, dincilerin sözcüsü Demirel'di. Abdi İpekçi, Demirel'le söyleyişi yaparken Allende olayını sorunca, Demirel *"Eyi oldu, eyi oldu."* dedi.

Aristoteles'e göre, dış dünyayı algılama biçimimiz, dünyayı anlama biçimimizin ayrılmaz bir parçasıdır.

Nevzat Yalçıntaş, yıllarca, özgürlükçü diye algılamış ABD'yi. Şimdi yaptıklarına bakıyor, şaşırıyor.

Nevzat Yalçıntaş TRT Genel Müdürü de olmuştur... Kimlerin elindeydik, kimlerin elindeyiz.

Türkiye'nin durumundan belli değil mi.

4 Nisan Cuma

Sabah saat 04.00'te gözerimine baktım. Doğuda kızıllığı görür gibi oldum. Durmaksızın bombalanan Irak'tan yükselen kızıllığı.

İçim sızladı.

Bugün *Cumhuriyet*'te okudum. *Avrupa Konseyi*, ABD'yle İngiltere'yi kınamış, *"İnsanlık suçunu derhal durdurun."* demiş.

Avrupa Konseyi'nin aldığı bu "tavsiye kararı"nın hiçbir önemi yok. Bunu, "tavsiye kararı" alanlar da biliyor. Ama işte, dostlar alışverişte görsün.

Neden böyle oldu. İnsanlığın umutlandığı, *Birleşmiş Milletler*, *Avrupa Konseyi* gibi kurumlar neden saygınlığını yitirdi.

Saygınlık yitiminin neden olduğu önemli bir nokta var. Bu kurumları oluşturan devletlerin adalet, hak kavramları, gerçekten de adalet, hak kavramlarıyla çelişiyor.

Gerçekten de adalet, hak derken, Platon'un dil tuzağına düşmek istemiyorum. Söylemek istediğim şu. Bu kurumları oluşturan devletlerin, siyaset kurumlarındaki adalet, hak kavramları, insani değil. Bu Türkiye'de de böyle, Almanya'da da böyle, Fransa'da da böyle.

Öyleyse ilk elde devletlerin siyaset kurumlarının değiştirilmesi gerekiyor. Bir örnek vereyim. AKP'nin iktidarı yasaldır, ama adil değildir. Çünkü AKP'nin % 34'lük oyu, Meclis'e % 66 dolayında yansıyor. Oylamalarda bu oran yüzde yüz oluyor. Şöyle bir varsayım yaparsam, 100 kişilik bir toplulukta, hep %34 kişinin dediği oluyor.

Tabii ben AKP'den "Bu seçim yasası adil değil. Ben bütün kurumların katılımıyla, insani, özgürlükçü bir anayasa hazırlayacağım. Daha sonra, yine adil, insani bir seçim yasasıyla seçimlere gideceğim." demesini beklemiyorum. Ama olması gerekeni söylüyorum. Bunun olabilmesi için yeni bir siyaset kuramı gereklidir.

Bu siyaset kuramında, hiçbir ülkenin, gerekçesi n'olursa olsun diktayla yönetilmesi kabul edilmez. Bu siyaset kuramında halkın yanlış bilgilendirilmesi kabul edilmez.

Dikkat edilirse, bu siyaset kuramında sosyalizmden söz etmedim. Dini, sınıfı n'olursa olsun herkesin benimseyebileceği bir tasarıdan söz ettim.

Kendi ülkelerinde hakkı, adaleti gözeten devletlerin oluşturacağı uluslararası kurumlar saygın olabilir.

Tabii böyle bir anlayıştan son derece uzaktayız Şu duruma bakın. İran'da islam cumhuriyeti denen bir devlet. Irak'ta bir diktatör. Suriye'de bir diktatör. Türkiye'de adil olmayan bir seçimle iktidara gelen AKP. ABD'de seçimi kuşkulu bir başkan. Almanya'da, İngiltere'de, Fransa'da buna benzer durumlar.

Bütün bunların karışımından ne çıkabilir.

7 Nisan Pazartesi

Sabah, şöyle bir dolaşırken, niye onlar gibi olamıyorum diye düşündüm...

Onlar gibi... Sözgelimi, ben, bir şairim. Ama şiir, benim için insanla ilgili değil. Şiir benim için biçimsel bir oyun. Estetiğim insana karşı. İnsanın sorunları, benim sorunlarım değil. Sonra bir gün ABD, Irak'a saldırıyor. Birdenbire insanla ilgili bir sorun benim sorunum oluyor. Savaş karşıtı bir gösteriye gidiyorum.

Ben böyle biri olsaydım, savaş karşıtı gösteriye gitmezdim. O gidiyor.

Bu, nasıl olabiliyor.

Ben, savaş karşıtı bir bildiri hazırlasam Cengiz Gündoğdu olarak, estetiği insana karşı olan yazarlara-şairlere barış bildirisi için başvurmazdım

Ama başvurmuşlar.

Bu, nasıl olabiliyor.

Ben, ABD'nin kurdurduğu Komünizmle Mücadele Dernekleri'nde yetişseydim, solun her gösterisine kazmayla, muştayla, silahla saldırsaydım, bugün solcuların düzenlediği barış gösterilerine katılmazdım.

Komünizmle Mücadele Dernekleri'nde büyüyen adam, solcuların barış toplantılarına katılıyor

Bu nasıl olabiliyor.

Ben, barış için bir toplantı düzenleseydim, Sivas kırımını, dolaylı yoldan bile eleştirmeyen bu adamları, barış toplantısına çağırmazdım.

Ama çağırıyorlar.

Bu, nasıl olabiliyor.

Düşünüyorum. Kendimizi, nasıl bir hayat felsefesiyle kurgulayacağız. Bu felsefenin belirli temel taşları olmayacak mı. Bu taşlar, insanlık tarihinde insanın mücadelesiyle berkitilmeyecek mi.

Bugün iyi kötü kimi haklarla yaşıyoruz. Bu hakların, insanlık tarihinde nice kanlı mücadelelerden sonra milim milim kazanıldığı bilinmiyor mu.

Şimdi bütün bu hakları silip, bütün insanları kul durumuna düşürmeyi ülkü edinmiş biriyle barış mücadelesi verilir mi.

Sanat-insan ilişkisini koparan, sanatı insana karşı kullanan biriyle yanyana yürünür mü.

Bu yazıların çok kişiyi kızdırdığını biliyorum. Benim için "O, ABD uşağıdır ABD'den dolar alıyor" da diyemezler.

Peki ne diyorlar.

Şimdilik "Katı... çok katı" diyorlar. Peki, doğru mu bu dedikleri. Hayır, doğru değil. Öbür tür hayatı, açıkçası başıboş bir hayat diye görüyorum. Bu tür başıboş yaşayanlar, kendilerini disipline edememişlerdir. Kendi kavramlarıyla değil, başkalarının kavramlarıyla yaşarlar. Hiçbir gün düşünmemişlerdir, Sokrates niye öldü, İbni Rüşd'ün derdi neydi, Spartaküs n'apmak istedi. Bunların hiçbir anlamı yoktur ezberlerinde.

Dün-bugün-yarın diyalektiği kırılmıştır. Hep bugünü yaşarlar. Bugün barış günüdür. Dün yoktur. Sivas kırımında bile solculara söven, Aziz Nesin'i suçlayan, sövdüklerinin yanına rahatça gidebilir. Dün silinmiştir bellekten.

Dün silinmiştir bellekten. Sivas kırımında solcuya söven yanındadır solcunun. Hiç rahatsız olmaz bundan solcu.

Ben böyle yaşayamıyorum. Dünü unutamıyorum. Dünle yaşıyorum. İbni Rüşd'ün kitaplarını yakanları, Ibni Rüşd'ün yüzüne tükürenleri, Arabi'yi parçalayanları unutamıyorum.

Sanata geldikte. Ernst Fischer anlatır. Mısır'da egemen sınıfın sanatçısı için, dünyanın kuruluşu böyledir Bu dünya üstelik güzel bir dünyadır. Bu bakış açısı, çalışanların resim yapmasıyla bozuldu. Temalar değişti.

Sanattaki bu iki çizgi bugüne kadar geldi. Şimdi soru şu. Dünyanın kuruluşunu kabul eden, bunu doğal gören, bundan ötürü şiiri biçime indirgeyen biriyle nasıl yanyana gelinir.

Tarihi unutarak mı yaşayalım. İnsan türüne katkı yapanlarla, insan türüne zarar verenleri özdeşleştirecek miyiz.

Bu ülkede ABD emperyalizmini anlatmak için her türlü eziyete katlananları da mı unutacağız...

Bir de şu söyleniyor. Savaşa karşı çıkmak için sağcı ya da solcu olmak gerekmez. İnsan olmak yeterlidir Bunu doğru kabul edelim. Peki, idama karşı çıkmak için solcu olmak mı gerekiyor. Sömürüye, işkenceye karşı çıkmak için solcu mu olmak gerekiyor Bunlara hep solcular karşı çıktı.

Şu işe bakın, savaşa karşı çıkmak için sağcılık, solculuk yok. İnsan olmak yeterli.

Peki sömürüye, işkenceye, idama karşı çıkmak için ne gerekiyor Solcu olmak gerekiyor. İnsan olmak gerekmiyor.

Ben ameliyatlı ameliyatlı, aksaya aksaya Metin Göktepe için Eyüp adliyesine giderken, yanımda yöremde hiç sağcı görmedim.

Bu sorunu deştikçe içim kabarıyor. Ama bundan böyle bu konuda tek satır yazmak istemiyorum.

Bugün tarihi süreci unutan solcu, umarım yarın bu unutkanlığının bedelini hepimize ödetmez.

9 Nisan Çarşamba

Emperyalist ABD, yaktı yıktı, katletti Bağdat'a girdi. Şimdi soru şu. Neden böyle oldu. Bütün dünyanın gözü önünde emperyalist ABD, Britanya'yla bu saldırıyı göze alabildi.

Başta Türkiye olmak üzere, bütün Ortadoğu ülkeleri, Arabistan'a kadar, emperyalist ABD'nin şemsiyesi altında. Bu şemsiyenin altında bir tek Türkiye, öbür ülkelere göre demokratik. Ama bütün bu ülkelerin temel niteliği, sola, ileri görüşlere düşmanlık.

Peki neden bu düşmanlık. Bu devletler halkın sömürüsü üstünde durur. Sol sömürüye karşıdır Bu yüzden bu devletler solcuları hep ezmişlerdir

Bu devletlerin sömürülen halkı da sola düşmandır. Sol dendi mi diken diken olur tüyleri. Çünkü sol, camileri ahır yapacaktır. Bütün kadınları orospu yapacaktır. Sol, namus düşmanıdır. Sol Moskof uşağıdır. Sol kafirdir. Sol Türkiye'nin düşmanıdır.

Peki, halk bunları nerden öğrendi. Halk bunları islamcılardan, milliyetçilerden öğrendi.

Emperyalizm, Ortadoğu'yu sömürsün diye, sol yerle bir edildi. Özellikle islamcıların desteğiyle emperyalist ABD, Ortadoğu'ya istediği biçimi verdi.

Başta Türkiye, bu bölgede hiçbir yönetim ABD istemezse iktidar olamaz. ABD'nin oluruyla iktidara gelen, pek tabii ABD istemezse iktidardan gidecektir.

Bu doğrular saklanıyor şimdi.

Saddam'ı iktidara getiren kim, Saddam'ı silahlandıran kim.

Emperyalist ABD.

Şimdi de Saddam'a *"Git"* diyor. Saddam *"Gitmem"* diyor. Emperyalist ABD'de de *Gitmiyor musun, ben seni götürmesini bilirim"* diyor.

Bu öykü yeni değil. Emperyalist ABD'nin bu işe el atması, İkinci Paylaşım Savaşı'ndan sonra başladı. Bugünün arkasında yarım yüzyıl var. Bu yarım yüzyılda islamcılar, emperyalist ABD'yi destekledi.

Hep destekledi.

İşin daha kötü yanı var. Emperyalist sömürü devam etsin diye bu ülkelerin halkı, bilerek cahil bırakıldı.

İnsanların kişiliği yok edildi. Hepsi vur patlasın, çal oynasın yoz bir hayata alıştırıldı.

Yemek kültürümüz bozuldu. Hayatı metalaştıran ABD yaşam biçimine alıştırıldı insanımız.

Emperyalist ABD, yalnız silahlarla bozmadı dünyayı. Insanlığı bozdu. İnsanı, insani çizgiden saptırdı.

Emperyalist ABD, bunları yaparken, İslamcılardan hep destek gördü. Vebali büyüktür islamcılar. Yıllarca, milyarlarca insanın emperyalist ABD'ye peşkeş çekilmesine yol açtılar.

Öbür dünya varsa, cennet cehennem varsa, bu ıslamcıların yeri cehennemdir. Günahları o kadar büyüktür ki asla çıkamazlar cehennemden.

11 Nisan Cuma

Sabah dolaşırken, çiçek açmış bir badem ağacı gördüm. Pembe pembe duruyordu karşımda. "Ben de her yıl çiçek açan badem ağacı olsaydım" dedim. Eskiden olsa uzun uzun incelerdim badem ağacını. Ama o sırada *Beytü'l-Hikme*'yi düşünüyordum.

Bilgelik Evi diye çevirebileceğim *Beyt'ül Hikme* 9. yüzyılda Bağdat'ta kuruluyor. Kurucu halife Memun. Kısa sürede *Beytü'l-Hikme* güneş gibi parlıyor Çeşitli dillerden çeviriler yapılıyor. Bir milyon kitap toplanıyor.

Ortadoğu'nun ilk filozofu Kındi burda yetişiyor. Matematikte sıfır burda hayata geçiriliyor.

Beytü'l Hikme, dönemin, bilim-felsefe merkezi oluyor. Ancak yobaz halifeler yüzünden etkisi azalıyor. Yüzyıl sonra *Beytü'l Hikme*'nin sözü bile edilmıyor Böylece doğu karanlığa gömülüyor.

Doğu'da burjuva sınıfı oluşsaydı, Gazali'nin etkısı pek fazla olmazdı. Gazali, İslam dinini kurtaracağım dıye bilimi, felsefeyi yadsıyor.

Doğu, binlerce yıl, insanlar cennete gitsin diye koyu bir cehaletin kelepçesinde tutuluyor. Bu dünya cehenneme çevriliyor.

Bu koyu cehaletin sonucunu görüyoruz. Emperyalist çakallar, tavuk kümesine saldırır gibi saldırdılar.

Peki, bu böyle kalacak mı. Felsefeden, bilimden, estetikten uzak durursak bu böyle kalır. Ama doğu insanı, insanlık birikimini temel alarak çalışmaya başlarsa, sömürüyü önlerse, özgür bir dünya kurarsa, kendi içinde, emperyalizmin mezarını hazırlar

Irak sokaklarında, kurum kurum dolaşan, zavallı Iraklıya elini öptüren emperyalizmin askerine, dünyayı zindan eder. Ama bu, kimsenin okumadığı bildırileri, *"Aydın Bildirisi"* yayınlamakla olmaz.

Bugün *Özgür Gündem*'de okudum. "Aydınlar" *Özgür Gündem*'in yazdığına göre, *"ABD mallarını boykota çağırarak somut bir adım"* atmışlar.

Peki, ABD mallarının üretildiği fabrikalarda çalışan ışçiler, boykot yüzünden işsiz kalırlarsa "aydınlar" buna karşı "somut bir adım" atacaklar mı.

"Aydınlar"ın bugün yapması gereken, ABD mallarına karşı boykot için "somut adım" atmak değil.

Peki n'apmalı "aydınlar" Sivas kırımından sonra "aydınlar" toplantısında söylediğimi. Bütün Türkiye'de insani kültür mücadelesine girişmek. O tarihte bu "aydınlar"dan biri *"Ben 35 yaşındayım. İlişkilerim var. Hayatımı değiştiremem"* demişti de *"Sizin hayatınızı zorla değiştirirler"* demiştim.

Halkı bilinçlendirmek için yollara düşmeliyiz. Kimsenin okumadığı bildiriler yayınlamakla, kimsenin umursamadığı boykot duyurularıyla, kurbağı ürkütemezsiniz.

Tırnak içinde "aydın" kalırsınız.

14 Nisan Pazartesi

Emperyalist ABD, Irak'ta, doğu insanının onurunu kıran eylemlere girişiyor. Ben, bu eylemleri görüyorum. Öfke dalgaları kabarıyor içimde. ABD halkı yüzyıllardır değişmemiş. Kızılderileri, kara derilileri nasıl insan saymadıysa, doğu insanını da insandan saymıyor.

Şaşkın doğu insanı zavallı bir durumda.

Sultan El Hattab, *El Rey* gazetesinde şöyle yazmış. *"Niçin Granada'nın, Kudüs'ün, Beyrut'un düşüşü sonrası bir kez daha yenilgiyi tarihimize kaydediyoruz. Niçin birbiri ardına yenilgiler yudumlamaktayız?"* (*Radikal*, 12.4.2003)

Bunun tek bir yanıtı var. Felsefeye, bilime, estetiğe sırt dönüldüğü için doğu bu duruma düştü.

Doğu halkının islamcı "aydın"ları, yöneticileri, milyarlarca insanın bilincini dumura uğrattılar Cahil bıraktılar halkı. Nevzat Yalçıntaş'ın bir yazısını anımsıyorum. Mekke'de kurban bayramında kesilen hayvanların etleri çürüyormuş. Nevzat Yalçıntaş'ın önerisiyle bir örgüt kurulmuş. Bu örgüt, etleri topluyor, çeşitli ülkelerdeki yoksul halka gönderiyormuş.

Et yemekle bilinç uyanmış. Ama bu etler satılıp, felsefe öğreten, bilim öğreten, estetik öğreten okullara yatırım yapılsaydı, bu okullarda bilinci pırıl pırıl gençler yetiştirilseydi, ABD'li kadın asker, Irak'ta bikinisiyle tankın üstünde güneşlenemezdi.

Tabii burda temel sorun şu. Beyinler pırıl pırıl olursa, Ortadoğu'da bütün sömürgenler tek tek devrilir. Onun için halkın cahilleşmesi, her kurban bayramında bedava et yemesi gerekir.

Peki, ABD'nin Irak'a saldırısı, doğu insanının onurunu ayaklar altına alması, kendilerine "müslümanım" diyen islamcıları uyandırdı mı.

Hayır. Uyandırmadı.

İslamcı mehdi beklentisinde. Bir mehdi gelecek, tembel, cahil müslümanları, kafirlerin elinden kurtaracak.

Bütün bunlardan sonra bile şöyle yazabiliyorlar Müslümanlar bir aygıt geliştireceklermiş. Diyelim

kafirler bir füze attı. Bu aygıt, o füzenin yönünü değiştirecekmiş. Füze, nerden atıldıysa oraya düşecekmiş.

Bu tür söylentiler, yazılar, aslında doğu halkını tembelliğe götürüyor. ABD, bütün Ortadoğu'da adım adım ilerlerken, müslüman mehdi bekliyor.

Doğunun aydınlanmasında çıkmaz bir durum var. İslamcılar, sömürücüler halkın aydınlanmasını istemiyor. Aydınlanmacılar kafir diye gösteriliyor. Bu yüzden halk, aydınlanmacılara kötü gözle bakıyor. Dahası Sivas'ta olduğu gibi, aydınlanmacılara saldırıyor.

Aydınlanmacıyı yakıyor.

Bu, emperyalizmin de işine geliyor. Emperyalizm, istediği zaman, istediği biçimde doğuyu kuşatıyor. Yeraltı kaynaklarına el koyuyor. İşbirlikçilerle halkı sömürüyor.

Aydınlanma hareketinin önünde bir engel daha var. Bölgesel bakıştan, ilkel milliyetçilikten, ilkel sınıf bakışından, mezhepçilikten arındırılmamış ciddi bir kötü kalıntı var doğuda. Sözgelimi, emperyalist ABD, Irak'tan çekilse "Buyurun siz devlet kurun" dese Kürtler, Türkler, Sunniler, Şiiler, Sosyalistler oturup sözgelimi bırakın sosyalist bir toplumu, demokrat bir toplum bile kuramazlar. Her küme birbirine girer, kan gövdeyi götürür. Tarihin karanlığından fışkıran hayaletler kan gölüne çevirir Ortadoğu'yu.

Nerden bakarsam bakayım, karanlık dönemden çıkması zor Ortadoğu'nun.

16 Nisan Çarşamba

Büyük Filozoflar- Platon'dan Wittgenstein'a, Batı Felsefesi adlı eser üstünde çalışıyorum. *Paradigma Yayınları*'ndan çıkan eseri, Ahmet Cevizci türkçeleştirmiş.

Şimdi burda hem *Paradigma Yayınları*'nı, hem Ahmet Cevizci'yi kutlamak gerekiyor. Son derece önemli eserler çıkıyor *Paradigma*'dan. Aslında bunu biz yapmak isterdik. Ama maddi durumumuz elvermedi... Neyse Ömer Naci Soykan'ın eserlerini yakında okurlarımıza sunacağız. Felsefeye, kültüre meraklı *İnsancıl* okurunun, bu eserleri merakla beklediğini biliyorum.

Şimdi üstünde çalıştığım esere dönersek. Ahmet Cevizci'nin türkçeleştirdiği *Büyük Filozoflar* adlı eserde Bryan Magee, o filozofu, iyi bilen filozoflarca konuşmuş. Şimdiye kadar çalıştığım bölümlerde hiç boş, laf olsun diye soru yok. Filozofun temel sorunları ele alınıyor. Aydınlatıcı, bilgilendirici bir eser *Büyük Filozoflar.*

Dün Descartes üstüne yapılan konuşmayı bitirdim. Descartes'ı açımlayan Bernard Williams. Konuşmanın sonuna doğru Magee, şunu soruyor, *"Descartes felsefesinin sözünü ettiğimiz hataları - ve de kendisinden hiç söz etmediğimiz yanlışları- olduğu ve bilgi probleminin her hâlükarda felsefenin esas ilgi odağından uzaklaştığı dikkate alındığında, Descartes'a ilişkin araştırmanın niçin hala bu kadar değerli olduğunu sormamız gerekir. Bunu kişisel olarak ifade etmeme izin verin! Yaklaşık yirmi yıllık bir tarihsel dönem boyunca Descartes'la ilgili bir kitap çalıştınız; yaşamınızdan büyük bir kesiti harcamanın, neden Descartes için değer olduğunu düşündünüz?"*

Descartes, ruhla maddeyi, iki ayrı töz olarak ele alır. Ama bu iki tözün karşılıklı etkilenişini doğru dürüst açıklayamaz. Leibniz bu sorun için şöyle demiş, *"Bay Descartes, görebildiğimiz kadarıyla oyundan vazgeçmişe benziyor."*

Tanrıyla ilgili kanıtı da zayıftır Descartes'ın. Bunlar konuşmada anlatılıyor. Magee, Descartes felsefesinin "sözünü ettiğimiz hataları" derken bunları söylüyor... Bilgi sorunu da felsefenin odağından çıktı. Peki Descartes'tan ne kaldı geriye. Niçin Descartes üstünde duruluyor.

Güzel bir soru.

Williams *"Bunun iki nedeni var"* der. Birincisi şu, *"Ben bütün inançlara sahibim, ama onların gerçekten de doğru olup olmadıklarını anlayabilmek için, kendilerinin ötesine nasıl geçebilirim? Onlardan hangilerinin salt birer önyargı olduğunu görmek üzere, inançlarım karşısında eleştirel bir tavır nasıl takınabilirim. Septisizme ne ölçüde yer olabilir? Bunlar gerçekten de karşı konulmaz ya da icbar edici sorulardır ve kişinin kendisini bu doğal refleksiyon kalıbından kurtarabilmesi için felsefi inceleme ve sıkı çalışmaya ihtiyaç vardır ve Descartes'ın söylediği gibi, bu süreçten geçtiğiniz zaman, başlangıçta olmuş olduğunuz yerde kesinlikle bulunmazsınız.*

Descartes, alevli bir gülle gibi iniyor her türlü yobazın kafasına. Ama insanın kendiyle hesaplaşması, kendine eleştirel bakabilmesi yüreklilik ister.

Her zaman söylerim. Düşünmek teknik bir sorun değildir. Düşünmek karakter ister.

Descartes'ın bu söylediklerine hele bugünlerde ciddi bir biçimde gereksinmemiz var.

İkinci neden için şöyle diyor Williams, *"Descartes'ın dramatik bir tarzda ortaya koyduğu başka bir soru da 'Benim ne olduğum?' sorusudur. Bizler kendimizi olduğumuzdan farklı düşünür ve tahayyül edebiliriz. Kendimizi içinde bulunduğumuz koşullardan imgesel olarak soyutlayabilme gücüne sahibiz. Kendimizi bir aynaya bakar ve farklı bir yüz görürken, tasarımlayabiliriz, çok daha önemlisi, aynaya bakıp, farklı bir yüz görürken şaşırmış olmaktır."*

Ben neyim... Herkesi düşündürtmemiz gerektiren soru. Williams, *"İşte bu bende oldukça güçlü ve heyecan verici bir düşünce uyandırdı"* diyor.

Williams doğru söylüyor. Duyumsayarak düşünebilenler için Descartes'ın bu noktaları insanda heyecan yaratıyor.

Mekanik düşünenler hiçbir zaman bu aşamaya gelemezler. Çünkü onlar hem kendilerini, hem düşüncelerini belirlemişlerdir.

Belirlenmişlik hayatın ölü noktasıdır.

17 Nisan Perşembe

Dünden beri bulutlar gitmiyor İstanbul'dan. Bu sabah kocaman bir bulutun göğü baştan başta kapatan havasında yürürken, acınası durumumuzu düşündüm.

Şu duruma bakın. Emperyalist ABD, Irak'ı işgal etti. Avrupa Birliği Türkiye'yi dışladı. AKP iktidarda. Bütün bunlar yetmezmiş gibi, bir haber daha Yaşar Kemal'le Orhan Pamuk solu toparlamak için parti kuracaklarmış.

Canıma kıysam mı, çekip gitsem mi bu dünyadan diye düşündüm. Nerdeyse Schopenhauer'a hak vereceğim.

Ama Burcu Uprak *İnadına* adlı şiirinde *"Bu şehirde bile / durmaz kıpırdanışı toprağın / ve her gün yeni bir umuda gebedir / bu şehir de"* diyor.

Bütün bu tatsızlıkların aşılacağına inanıyorum. İnsanlığın nice tatsızlıkları aştığını da biliyorum.

Bugün, bilginin öldürücü silahlara dönüşmesi, bilginin insan içine dönüşmemesi bir çelişki oluşturuyor.

Şimdi bu çelişkiyi yaşıyoruz.

Peki bu çelişki niye aşılamıyor.

Önce şunu söylemeliyim. Bir gerçeklik kimileyin tipik bir simge olur. Bu, tipik simgeyle kimi sorulara yanıt verilebilir.

Gerçeklik şu. Malazgirit ilçesine bağlı kimi köylere elektrik verilemiyor. Bunun nedeni şu. Köylüler, elektrik direklerinin civatalarını sökmüşler. Direkler yıkılmış. Kimi köyler karanlıkta.

Neden söküyorlarmış civataları. Neden olacak, satmak için. Parayı, aydınlığa yeğliyor insanımız.

Bu gerçeklik, bana, aydınlanmak istemeyen halkımızın simgesi gibi geldi. İşte bu yüzden bilgi, insan içine değil, insanı öldürmeye dönüşüyor. "Aydınlıkta oturup da n'apacaksın, civataları sök, sat, para kazan" diyen, aydınlanmacıyı her alanda yenilgiye uğratıyor.

Tabii, civataları söküp karanlıkta kalan halk, bu işin ceremesini çekiyor. Ama bilinci durumura uğratıldığı için, bu duruma üzülmüyor.

Bu çelişkinin acısını yaşamıyor.

O, karanlıkta kaldığı için emperyalist ABD, Irak'ı işgal ediyor. Kapısında dilendiğimiz AB, Türkiye'yi dışlıyor. Yaşar Kemal, Orhan Pamuk solu toparlamak için parti kuruyor.

İçimdeki dağlar, yıkılır gibi sarsılsa da böylesi traji-komik noktaların yan yana gelmesini son derece eğlenceli buluyorum.

Traji-komiklik bütün bu yan yana gelen olguların iğreti olmasından çıkıyor.

Bu iğretilik ışıklandırıyor yüreğimi. Burcu Uprak'ın *İnadına* adlı şiirini bir kez daha okuyorum.

21 Nisan Pazartesi

İstanbul'da güneşli bir sabah... Yürürken yolda o söz geldi aklıma. Hani derler a, "büyük lokma ye, büyük laf etme" Şiir antolojileri üstüne hiç "laf" etmeme kararı almıştım. Gerçekten de öyle oldu. Antolojiler üstüne yazmadım. Ama bakın n'oldu. Cumartesi günü Ankara'dan bir kitap geldi. *Toplumsal Şiirler Antolojisi 2003 Yıllığı*. Sevgideğer Özgen Seçkin hazırlamış bu yıllığı.

Özgen Seçin iyi bir iş yapmış.

Antolojinin önsözünde şöyle diyor Özgen Seçkin. *"2002'de çok önemsediğim bazı şairlerin toplumsal içerikli şiir yazmadıklarını gördüm."* Şairlerin adını da veriyor Özgen Seçkin. "Toplumsal içerikli" şiir yazmayan şairlerden biri de Berrin Taş.

Durdum.

N'apmalı. Susarsam, "sükut ikrardan gelir" anlamında, Berrin Taş'ın "toplumsal içerikli" şiir yazmadığı kabul edilecek.

Bu haksızlığı düzeltmek gerekiyor dedim.

Önce Özgen Seçkin'in "toplumsal içerikli" şiir tanımına bakalım. *"Toplumsal yaşam, burjuvazi için de emekçi kesim için de geçerli bir kavram... Ne var ki böyle bir şiir yıllığı, emekten yana tavrını koyuyor. Yalnızca emekten yana da değil, barıştan, özgürlükten, kardeşlikten, refahtan, haktan, adaletten, eşit paylaşımdan... Yani sınıfsal çelişkileri duyumsatan, yansıtan şiirler gerçek toplumsal şiirlerdir./ Çünkü ancak emeği savunanlar ve emeğe saygı gösterenler bu kavramlardan yana olmuşlardır hep."*

Bu tanıma katılmıyorum, çünkü bu tanım eksik. Ama Berrin Taş'ın *İnsancıl*'da 2002'de yayınlanan *Cehennem Şiirleri*, eksik de olsa bu tanıma uygun.

Şunun bilinmesi kesinlikle zorunlu. Hem *İnsancıl* dergisi, hem Berrin Taş, emeği savunur, emeğe saygı gösterir.

Özgen Seçkin, *"toplumsal içerikli"* şiir için bir tanım yapıyor, sonra *"İnsancıl Emekçileri"*'ni bu tanımın dışında tutuyor.

Bunu kabul etmiyoruz.

Şunun da bilinmesi zorunlu. Hangi tür antoloji olursa olsun, *İnsancıl*'dan şiir alınıp alınmamasını hiç önemsemeyiz bize. Özgen Seçkin, Berrin Taş'ın adını geçirmeseydi, tek kelime söylemezdim. Ama şimdi susmak emeğe saygı göstermemek savını kabul etmek anlamına gelirdi.

Bu ince noktanın anlaşılmasını istiyorum.

22 Nisan Salı

Bugün kalın mantoyu evde bıraktım. İnce bir pardösü giydim. Öyle sanıyorum, hafta sonu, pardösüye de gerek kalmayacak...

Bu sabah yolda yürürken Özgen Seçkin'i düşündüm. İnsan için verdiği mücadeleyi. Ama Özgen Seçkin *"toplumsal içerikli"* şiir için yaptığı tanımı çok daraltmış. Bunun için o tanıma katılmıyorum. Eksik o tanım. Bir şair... tabii burda şairden söz ettiğim için bir şair dedim, Özgen Seçkin de bilir o sözü, evet, bir şair, *"İnsani olan hiçbir şey bana yabancı değildir."* demelidir. Aşk, yaşlılık, ölüm, cinsellik... insani olan her şey şairin konusu olmalıdır.

Özgen Seçkin'in önsözünde üç kavram var. Toplumsal, toplumcu, bireyci. Şimdi bu kavramlar nasıl kullanılmış, görelim, *"Belki bireyci şairler, yılda bir toplumsal duyarlılıkları öne geçmiş ve böyle bir temayı işlemiş de olabilirler."*

Özgen Seçkin, bireyci şairlerin de "yılda bir" olsun "toplumsal içerikli" şiir yazdıklarını söylüyor.

Toplumcu, toplumsal kavramlarını da şöyle kullanıyor, *"Burada ayrıştırmamız gereken bir durum söz konusu.* Toplumcu *şiirle* toplumsal *şiir farklıdır. Toplumsal şiirin* ***toplumcu*** *şiiri de kapsayacağını düşündüğüm için seçilen şiirlerin tümünü toplumsal şiir olarak değerlendirmemiz gerekir. Sonuçta 'gerçekçi' bir bakışın, anlayışın, yorumlayışın ortaya çıkardığı şiirlerdir bunlar."*

Özgen Seçkin, tırnak içine aldığı gerçekçi kategorisiyle, gerçekçi şiir, karşı gerçekçi şiir diye yola koyulsaydı daha sağlıklı olurdu. Çünkü edebiyatta temel sorun, nesnel gerçekliğe bakış açısıdır. Karşı gerçekçiyle, gerçekçiyi ayıran tipik nokta, konu değildir. Konuya bakışıdır. Karşı gerçekçi şair, duygularıyla, düşünceleriyle, nesnel gerçekliği, öznel bir tavırla belirlemeye çalışır. Gerçekçi şairse nesnel gerçekliği çözümler. Bundan ötürü, konuya sordukları soru değişiktir. Konuya sorulan soruya, biz tema deriz. Sözgelimi savaş şiiri yazar, savaşı kargışlar. Ama karşı gerçekçinin sorusu insani değildir, kişiseldir. Oysa Özgen Seçkin, bireyci şairin yılda bir toplumsal duyarlıkla şiir yazabileceğini söylüyor. Bireyci şair gerçekçi olamadığı için onun toplumsal duyarlılığı, insani değildir. Yılda bir değil, her gün yazsa bile, gerçekçi olmayanı, gerçekçiden ayıran şiirin konusu değil, temasıdır. Bu nedenle gerçekçi şairle, gerçekçi olmayanı aynı kümeye koymayı doğru bulmam.

Bu yazı, burda bitmişti. Dün Özgen Seçkin'le telefonla konuştum. Ben örnek vermeyecektim, Özgen Seçkin örnek vermemi istedi.

Önce romandan örnek vereyim. Ahmet Altan'ın *İsyan Günlerinde Aşk* adlı romanı toplumsaldır, ama karşı gerçekçidir. Buna karşı Kemal Bekir gerçekçidir. Bu yazarı aynı kümeye koymam.

Toplumsal Şiirler'de Mehmet Atilla'nın Rahmi Emeç'in, Altay Ömer Erdoğan'ın, Turgay Fişekçi'nin, Ahmet Telli'nin şiirleri toplumsal ama gerçekçi değil. Karşı gerçekçi.

Bu şiirler, bunalmış küçük burjuva duyarlılığının dışavurumu. Özgen Seçkin, toplumsallık kategorisi yerine gerçekçi kategorisini koysaydı, bu şairler elenirdi.

Bu şairlerin şiirlerine kötü demiyorum. Belli, bu şairleri pek üzmüş olup bitenler. Ağlama, sızlanma, dövünme var şiirlerinde. Nerdeyse yerden yere atacaklar kendilerini.

Onları anlıyorum. Ama gerçekçi şiiri, gerçekçi olmayan şiirden ayıran nokta, işte bu ağlama noktasıdır.

Nesnel gerçekliği kendine göre belirleyen şair için bu dünya pistir. Her şey çürümüştür. Bu pislik, bu çürümüşlük mutlaktır. Karşı gerçekçi şiir, insana dönük değildir. İnsana tarihini unutturur. Anı yaşatır. Anın geçmişle gelecekle ilgisi yoktur.

An, karabasandır. Bu karabasanda insanın elini bırakır karşı gerçekçi şiir.

Gerçekçi şiir, insana dönüktür. İnsana tarihi anımsatır. Anın geçmişle, gelecekle ilişkisini kurar

Gerçekçi şiir, insanın elini tutar

Her gün önünden geçip gittiğim *Adam Yayınları*'nın vitrininde şöyle bir yazı var. *"Yağmur yağıyorsa eğer ne yapmalı? / Şiir okumalı / Yağmuru durdurmaz / Belki ama içindeki bulutları dağıtır."*

İşte gerçekçi olmayan doğaya böyle bakar.

Savaş için de şöyle diyor. *"Savaş çıkacaksa eğer ne yapmalı? / Şiir okumalı / Bu berbat savaşı durduramaz belki ama size iyi gelir."*

Emperyalist ABD'nin Irak'a saldırısına "berbat savaş" diyor. Oysa o savaş değil, saldırıdır.

Ama gerçekçi olmayan böyle bakar. Şiir okumak "iyi" gelir insana...

Yarın yağmurluymuş İstanbul. Yağsın. Bir şiir okurum. İçimdeki bulutlar dağılır.

24 Nisan Perşembe

Burjuva demokrasileri, Sokrates'in demokrasiye eleştirisine doğru dürüst yanıt veremedi. Sokrates neyi eleştiriyordu. Bunu anlayabilmek için önce *arete* kavramını bilmek gerekir. Arete, bize erdem diye çevrilmiş. Takiyettin Mengüşoğlu'nun da belirttiği gibi erdem *aretenin* tam karşılığı değil.

Guthrie şöyle diyor *arete* için, *"Arete bir şeyde bir işte iyi olmak anlamına gelmekteydi ve bir Yunanlı için, sözcüğü işittiği zaman "neyin ya da kimin aretesi, diye sormak çok doğal bir şeydi.(...) Güreşçilerin, süvarilerin, genarellerin, ayakkabıcıların, kölelerin aretesi vardı (...) Sokrates, Platon ve Aris-*

toteles, tıpkı bir askerin bir politikacının ve bir ayakkabıcının belirli bir işlevi olması gibi, ortak insanlığımızdan dolayı, hepimizin yerine getirmek zorunda olduğu bir genel işlev olması gerektiğini savundular. Bunu bulunuz, böylelikle, insansal yetkinliğin ya da insanın arctesinin neden oluştuğunun bilgisine ulaşacaksınız." (W.K.C. Guthrie, *İlkçağ Felsefe Tarihi*, Çev.Dr. Ahmet Cevizci, *Gündoğan* Y. Ankara, 1995).

Burjuva demokrasileri aritesi olana geçit vermiyor. Bunu AKP iktidarında da gördük.

Bu, bir sorun. Ama bir sorun daha var. AKP, Türkiye'yi "demokrasi" yoluyla şeriata alıştırmak istiyor. Bunun için deneme sınama yöntemi uyguluyor. Sözgelimi, bir yetkili bir adım atıyor, tepkiyi görünce geri çekiliyor.

Sorunun temelinde şu var. Şöyle bir örnek vereyim. Ben, insanların, giyim yüzünden günaha girdiklerini, cehennemde cayır cayır yanacaklarını düşünür de, onları günahtan kurtarmayı iş edinirsem, onları önce kapanmaları konusunda ikna etmeye çalışırım. İkna olmazlarsa bu ahlaksızları hapise atarım.

AKP, bir bütün olarak değil de, etkili AKP'liler böyle düşünüyor...

Aretesiz yöneticiler bütün dünyada burjuva demokrasilerini içten içe kemiriyor. *Aretesizlik* anlaşılmasın diye halkın bilinci dumura uğratılıyor. Burjuva demokrasileri bu döngü yüzünden yeni açılımlar getiremiyor insanın önüne. Hep "kalkınmadan, refahtan, ekonomiden" söz ediliyor. Ama insanın *aretesine* hiç önem verilmiyor. Sömürü devam etsin diye demokrasi oyunuyla halka baskı uygulanıyor.

ABD halkı, emperyalist ABD'nin *Irak'a özgürlük harekatına* inanıyor. Bizde de kadın kapanırsa, kadının özgürleşeceği savunuluyor. Oysa örtülü kadınla, örtüsüz kadının birlikte yaşayabileceği demokratik ortam için kolları sıvamıyor AKP'liler.

Aretesizlik.

Yalnız bizde mi. Dün gazetelerde gördüm. Talabani'yle Barzani, işgal kuvvetlerinin ABD'li adamını davullu zurnalı törenle karşılamış.

Aritesizlik...

Aristoteles şöyle sormuştu, "İnsanın işi nedir?" Bu soru insanın aritesiyli çözümlenir.

25 Nisan Cuma

Dün, *İnsancıl Atölyesi*'nde, Eylem'in elinde Baudelaire'in Fransızca şiirlerini gördükte, Fransızcadan felsefi metin çevirip çevirmeyeceğini sordum. Eylem, *"Hangi filozoftan"* dedi. Birden unuttum filozofun adını. *"Descartes'ğ eleştiren"* dedim ama, Eylem de çıkaramadı.

O filozofun adını neden unuttum, onu anlatacağım şimdi. Ama geçerken şunu söylemeliyim. *İnsancıl Atölyesi*'nde iki Eylem var. Saç renginden ötürü ayırıyoruz. Biri Kızıl Eylem, biri Sarı Eylem Çeviri işini konuştuğum Sarı Eylem. Bunu böylece belirttikten sonra, geliyorum unutma işine.

Ciddiye almadığım için edebiyat ödülleriyle ilgilenmiyorum. Dün öğrendim, *Behçet Necatigil Şiir Ödülü*'nü Ali Hikmet kazanmış... Tabii ortada bir ödül varsa bunu biri kazanacak. Burda sorun şu Ali Hikmet, Hilmi Yavuz'un oğluymuş.

"Ne var bunda, şairin oğlu da şair olur" denebilir. Bunda bir şey yok. Bunda var olan şu. Şair Ali Hikmet'in babası şair Hilmi Yavuz, *Behçet Necatigil Şiir Ödülü* jüri üyesi.

İşte burda bir şey var. Ne var acaba... Önce olmayanları sıralayayım. Bu işte arete yok. Ciddiyet yok. Behçet Necatigil'e saygı yok. Edebiyata saygı yok.

Burda ne var. Burda Türkiye'nin siyasi yapılanmasına benzerlik var. Türkiye'de siyasi iktidarlar, hep yandaşlarına koltuk dağıtır. Edebiyat ödülleri de böyle. *Behçet Necatigil Şiir Ödülü* jürisi, daha geri bir adımla akrabalara ödül veriyor.

Ben bunu duydukta içimde kapkara bir leke büyüdü. Edebiyatın bu kadar, hiç kimseden çekinmeksizin, ayağa düşürülmesi ciddi bir karamsarlığa düşürdü beni. Değil ödül almak, Ali Hikmet'in bu ödüle başvurması bile yanlış. Baba-oğul arasında bir anlaşmazlık varsa, baba Hilmi Yavuz'un, jüriden çekilmesi gerekirdi.

Bütün bunlar bir yana, bu tür ödüllerin tüzüklerinde, jüri üyelerinin yakın akrabalarının ödüle aday olamayacağı koşulu vardır

Necatigil Şiir Ödülü'nde böyle bir koşul yok mu. Yoksa niye yok. Ali Hikmet'e bu ödül nasıl verildi.

Nerden bakarsak bakalım, bir çarpıklık var bu işte. Ali Hikmet'i uyarıyorum. Bu ödülü geri versin. Çünkü çok açık, çok seçik, kesin bir kayırma var bu işte.

Ali Hikmet, geri ver bu ödülü. Yoksa, durup durup seni tırmalayan bir yük gibi sırtında taşırsın bu ödülü. Şimdi duyduğun sevinç, yıllar sonra üzüntüye, acıya, pişmanlığa dönüşür.

Geri ver bu ödülü. Necatigil'e, şiire saygın varsa tabii...

İşte bunlar beynimi kurcaladığı için o filozofun adını unuttum. Evde tam kapı açılırken o filozofun adı aklıma geldi. Gassendi.

Gassendi, Epikuros'ü pek severmiş. Epikuros, mutlu olabilmemiz için acılardan, korkulardan arınmamız gerektiğini söyler.

Ali Hikmet, keşke Epikoros'ü okusaydı. Ödül almazsam şair sayılmam korkusundan kurtulur, maddi hazların önünde eğilmezdi.

Peki jüri üyelerine ne demeli. Babanın jüri üyesi olduğu bir kurulun, oğula ödül vermesinin, en

azından ayıp olduğunu söylemiyorlar. Tabii bunun için "medeni cesaret" gerekli. Temel sorun bu. Bizim aydınımızda "medeni cesaret" yoktur. Baskıya, çoğunluğun düşüncesine, esen rüzgara, modaya beklentilere kuzu kuzu boyun eğer.

Sen bu kişileri, yazarken ya da kürsüde konuşurken gör. Fırtına gibidiler. Hayran kalır insan. Demokrasi, eşitlik, insan hakları... bal dök yala. Ama;

"Hadi, şu söylediklerini yapmak için, hiç olmazsa serçe parmağını oynat" dersen, tu diye söner.

Çünkü parçalı yaşarlar. Çünkü "medeni cesaretleri" yoktur.

29 Nisan Salı

Dün *İnsancıl Atölyesi'ne* giderken, yolda kırmızı bir çiçek gördüm. İki üç adım attım, Behçet Necatigil'in *Solgun Bir Dokununca* adlı şiiri geldi aklıma. Geri döndüm, kırmızı çiçeği aldım.

Yolda yürürken düşündüm, elimde kırmızı çiçek. Güzel bir şiir insanı böyle dönüştürüyor işte.

Tabii şiirin bütünü aklımda değildi. Baha'dan rica ettim, getirdi.

Necatigil'in şiiri şöyle başlar, *"Çoklarından düşüyor da bunca / Görmüyor gelip geçenler / Eğilip alıyorum / Solgun bir gül oluyor dokununca.*

Güzel... anlamlı şiirin gücünü düşünüyorum. Bu şiiri bilmeseydim, ben de görmeyip gelip geçenlerden biri olurdum. Oysa bu şiir, bana yerde duran kırmızı çiçeği gösterdi.

Geçip gidecektim ben de. Necatigil'in şiirini anımsayınca durdum, kırmızı çiçeği aldım.

Şiir böyle olmalı. İnsani olanı göstermeli.

Arif Damar, *Cumhuriyet*'te, ayın şiirini seçmiş yine. Baktım, okuduğu dergiler arasında *İnsancıl* yok. Arif Damar, değil ayın, isterse yüzyılın şiirini seçsin. *İnsancıl*'ı karıştırmasın böylesi abuk sabuk işlere.

Bir okur telefonla sordu, *"Niye öbür dergiler de İnsancıl gibi davranmıyor. Arif Damar'a alet oluyorlar."* dedi. Onu, ben bilemem.

Belki bu işi onaylıyorlardır, belki de, ayda bir "incelenen" dergiler arasında olmalarına seviniyorlardır. Belki görmüyorlardır.

Söylüyor işte Necatigil, *"Çoklarından düşüyor da bunca / Görmüyor gelip geçenler "* Çoğu kişi gözün gördüğünü sanır. Oysa göz görmez.

Bilinç görür.

SEVGİLİM

Sevgilimin sayfaları var
Yaprak yaprak
Sayfalarında mürekkep kokusu,
sıra sıra yazılar

Sevgilimin sayfaları var
Dal dal
Sayfalarında gül kokusu,
ağaç kokusu ve ormanlar

Sevgilimin sayfaları var
Dalga dalga
Hırçın denizlerde bile kürek sallar,
keşfe çıkar kayıklar

Sevgilimin sayfaları var
Şırıl şırıl ırmak akar,
akar ummanlara
Ve ışıklar yanar
Her daim karanlıklara

Sevgilimin sayfaları var
Kanat kanat
Sayfalarında kuşlar uçar
Mevsim mevsim
Kıta kıta uzaklara,
uzaklara

Öztürk TATAR

Pelin'in Şiir Defterinden;

ADAM ve ATEŞ

Bir adam
ufukta kayboldu

Bir minik serçe...
sarınmış arslan postuna
ürkek bakışlarıyla dün
ufukla bir oldu.

Bir çakıltaşıydı o
heybetli dağların arasında
Bir küçük esinti
gönlünde fırtınalar yaratan

Yağmurlar yağıp
seller götürdüğünde yeryüzünü
oydu
selvi tomurcuklarının üzerinden
delicesine şakıyarak damlayan
ve oydu
geceleri gökyüzünde
bir yıldızdan ötekine sıçrayan

Bir adam
ürkek bakışlarıyla dün
içinde yanan ateşi
büyütemeden bir insanın yüreğinde
derinlerine daldı
çılgınca akan bir şelalenin

O adam bilmiyordu
o ateşin yüreğimi eritemeyeceğini

29 Ekim 1994
PELİN

İsteme Adres: İstiklal Cad. Küçük Parmakkapı İpek Sok.
Zafer Han No.10 Kat.1 Taksim
Tel&Fax: 0212 249 80 19